

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет педагогічної освіти

Теодор Лещак

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ДОЗВІЛЛЯ ШКОЛЯРІВ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
на допомогу педагогові-організатору

Львів
Компанія «Манускрипт»
2016

УДК 37.015.31:379.8-053.5(07)
Л-54
ББК Ч 421.385я73

Теодор Лещак. Організація інтелектуального дозвілля школярів [Текст] : Навчально-методичний посібник на допомогу педагогові-організатору. — Львів : Компанія «Манускрипт», 2016. — 162 с.

У навчально-методичному посібнику розглянуто соціокультурні та освітні умови формування й розвитку молодіжного інтелектуального руху, висвітлено ключові аспекти історії, теорії і практики впровадження інтелектуальних ігор у систему позакласної виховної роботи в середніх навчальних закладах України. У контексті пошуку оптимальних форм, методів і засобів популяризації інтелектуального дозвілля серед шкільної молоді розроблено методичні вказівки до організації та проведення внутрішньошкільних змагань і тренувальних занять, а також до здійснення відбору і системної підготовки учнів — учасників змагань регулярних чемпіонатів на місцевому та загальнодержавному рівнях. В окремих розділах наведено описи й типові правила найбільш поширених інтелектуальних змагань, регламенти всеукраїнських та обласних чемпіонатів шкільного і дорослого рівнів, розміщено зразки ігрових завдань найбільш популярних інтелектуальних ігор.

Автор висловлює вдячність *Інні Лещак, Олегу Файді, Івану Грабовському і Роману Тарнавському* за допомогу та цінні поради при створенні посібника. У тексті використано авторські ігрові завдання *Андрія Безбородова* (м. Львів – м. Рівне), *Дмитра Стрільчука* (м. Дубно, Рівненщина), *Івана Місяця* (м. Львів), *Тараса Вахріва* (м. Тернопіль), *Юрія Карплюка* (с. Новий Витків, Львівщина), *Юрія Трухана* (м. Львів) та *Любові Цай* (м. Луганськ – м. Житомир).

Рецензенти: *Невмержицька О. В.*, доктор педагогічних наук, професор
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Хараху С. О., заступник директора з виховної роботи
Класичної гімназії при ЛНУ імені Івана Франка

Рекомендовано Вченою радою
факультету педагогічної освіти ЛНУ імені Івана Франка
Протокол № 6 від 18.03.2016 р.

© Теодор Лещак, 2016

ЗМІСТ

Вступ	5
1. З історії інтелектуального руху	7
2. Види інтелектуальних ігор	11
2.1. Класичні ігри	11
2.2. Ігри за специфікою запитань	12
2.3. Ігри за специфікою проведення	14
3. Гурток інтелектуалів у Вашій школі	19
3.1. Відбір учнів	19
3.2. Формування учнівської команди	20
3.3. Проведення занять інтелектуального гуртка	23
3.4. Особливості педагогічного впливу в системі «тренер — учнівська команда — учасник команди»	43
4. Організація та проведення шкільних змагань	47
4.1. Що? Де? Коли? (спортивний варіант)	48
4.2. Брейн-ринг	50
5. Зразки ігрових завдань	52
5.1. Що? Де? Коли?	52
5.2. Брейн-ринг	71
5.3. Своя гра й Ерудит-квартет	89
5.4. Реалії	125
5.5. Дурилка	131
5.6. Перевертні	134
5.7. Шаради	136
5.8. Поетичні шаради	137
6. Нормативна база	147
6.1. Типовий проект правил гри у спортивне «Що? Де? Коли?»	147
6.2. Регламент Чемпіонату Львівської області з «Що? Де? Коли?» сезону 2015-16 рр.	148
6.3. Регламент Джуніор-ліги Львова з гри «Що? Де? Коли?» сезону 2015-16 рр.	149
6.4. Положення Шкільної ліги Львівської області з гри «Що? Де? Коли?» сезону 2015-2016 рр.	151

6.5. Типовий проект правил гри у спортивний «Брейн-ринг»	155
6.6. Типовий проект правил гри в «Ерудит-квартет»	158
7. Перелік рекомендованої літератури	160
8. Перелік рекомендованих інтернет-ресурсів	161
8.1. Нормативні документи	161
8.2. Теорія і практика гри	161
8.3. Бази запитань	162
8.4. Телеверсія «Що? Де? Коли?»	162
8.5. Львівські інтелектуальні осередки	162

Гра, у тому чи іншому своєму прояві, супроводжує людину від її народження. Гра робить життя більш радісним, більш щасливим, плекає творче ставлення до дійсності. Там, де немає гри, життя стає одноманітним і нудним

Володимир Ворошилов

ВСТУП

Український педагогічний словник за редакцією С. У. Гончаренка тлумачить поняття **інтелект** як «здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати й перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ і переймати соціальний досвід; спроможність розв'язувати завдання, приймати рішення, розумно діяти, передбачати»¹. Інтелектуальне, або розумове, виховання, на відміну від, власне, навчання, полягає у плеканні стійко позитивного ставлення учнів до розумової праці, формування у них культу знань, прагнення до постійного розумового самовдосконалення. Одним із важливих методів згаданого напрямку виховання виступають **ігри**, спрямовані на розвиток інтелекту.

Історія цивілізації, яка простежується майже до десяти тисяч років углиб, свідчить, що люди завжди грали в ігри. Найдавніші записи перших цивілізацій посилаються на гру, схожу на хрестики-нулики. Історія африканської за походженням гри «оваре» налічує щонайменше сім тисяч років. Настільні ігри відображені в творах мистецтва від Древньої Греції до наших днів. Згідно з Платоном, інтелектуальні ігри були життєво необхідними при вихованні лідерів. Психологи переконують: гра і робота — це дві рівноцінні сторони життя, і дисбаланс у той чи інший бік неодмінно провокує дисгармонію в суспільстві.

Ігри давно стали невід'ємним атрибутом як навчального процесу, так і організованого позашкільного дозвілля учнів. Особливе місце серед ігрової діяльності школярів займають саме інтелектуальні ігри, які останніми роками стрімко збільшують лави своїх прихильників. Прагнення присвятити вільний від навчання час улюбленому заняттю спонукає учнів із користю проводити дозвілля, розвиває уважність і допитливість, а головне — дає змогу по-новому поглянути на світ навколо себе і події, що в ньому відбуваються.

¹ Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. — К. : Либідь, 1997. — 376 с. — С. 146.

Якою ж має бути роль учителя в інтелектуальних іграх учнів? Як відомо, серед функцій педагогіки є й стимулювання дитини до розширення кола її інтересів, дослідження нових напрямків діяльності. За допомогою педагога школярі здатні визначати напрямок, засоби і темп власного розвитку. Педагог допомагає учневі набутти необхідні знання і навички, завдяки яким останній може самотужки здобувати життєвий досвід. Інакше кажучи, за посередництвом пропонованої моделі — моделі інтелектуальної гри — Ви станете на шлях творення тієї атмосфери, що сприятиме прояву нерозкритих досі здібностей дитини і стимулюватиме їх розвиток.

Такі ігрові проекти, як «Що? Де? Коли?», «Брейн-Ринг» та інші, давно вийшли за межі телеекрану і стали захопленням мільйонів людей по всьому світу. Висловимо переконання, що залучення до їхніх лав учнівської молоді є міцною запорукою змістовного наповнення повсякденного життя молодії людини, сприяє невпинному поступу її інтелекту.

На які запитання ви отримаєте відповіді у цьому посібнику?

- ❖ *Що таке інтелектуальний рух, як він виник і як розвивається?*
- ❖ *Які бувають інтелектуальні ігри, і де шукати для них завдання?*
- ❖ *Якими бувають ігрові завдання, і як їх складати?*
- ❖ *Як організувати гурток інтелектуалів у своїй школі?*
- ❖ *Як здійснити відбір учнів для цього гуртка і сформувати боєздатну команду?*
- ❖ *Як проводити засідання гуртка і готувати команду до змагань?*
- ❖ *У яких змаганнях може взяти участь учнівська команда?*
- ❖ *Як самотужки провести шкільний турнір чи змагання з інтелектуальних ігор?*

1. 3 ІСТОРІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РУХУ

Із часу свого виникнення рух прихильників інтелектуальних ігор, який ще називають *інтелектуальним рухом*, став помітним явищем на пострадянському просторі. Його засновниками вважають подружжя — Володимира Ворошилова і Наталію Стеценко. 4 вересня 1975 року на першому центральному каналі радянського телебачення вперше вийшла в ефір унікальна вікторина, головним «героєм» якої став не телеведучий, а дзига, придбана у дитячому магазині. Запитання, що лунали у но-

вій програмі, на той час видавалися незвичними, а правильні відповіді — неочікуваними. Ведучий був мінімально присутнім у залі — лише голосом, що додавало гри таємничості. Із року в рік телепрограма магічно притягувала до блакитних екранів мільйони глядачів і врешті-решт вийшла за вузькі межі телевізійної студії. Вона стала завсідником будинків культури, навчальних та громадських установ міст і містечок найвіддаленіших куточків колишнього СРСР, а з часом й усього світу.

Зрозумівши, що у «Що? Де? Коли?» можна грати всім, а не лише вибраним знавцям, ентузіасти багатьох регіонів узялися створювати власні клуби і команди. Природний запал супроводжували настільки ж природні помилки, успіхи й невдачі. У нових знавців одразу ж виникла проблема уніфікації, адже в різних містах і містечках грали за різними правилами, а іноді й у різні ігри. Зрештою, завдяки взаємним ігровим контактам ці труднощі було вирішено й поступово склалися певні усереднені правила гри з однією, двома і більшою кількістю команд. Левову частку норм було спрямовано на забезпечення чесної гри, оскільки про те, як виглядатиме процес із глядацької зали, на той час ніхто не думав, і практично всі присутні були задіяні. У той самий час охочих подивитися на ігри ставало дедалі більше, й організатори почали міркувати над проблемою, чим саме перейняти глядачів протягом хвилини обговорення. З'явилися конкурси для вболівальників та ігри на випередження, у яких команда, що першою правильно відповіла на запитання, вигравала раунд. З-поміж безлічі таких ігор і виникла ідея нової телегри під назвою «Брейн-ринг», що відкрила

пострадянському простору чимало нових імен і колоритних постатей інтелектуального руху. Її ведучим став відомий знавець Андрій Козлов.

Ідея об'єднання всіх, хто грає в інтелектуальні ігри, довго витала в повітрі, і Володимир Ворошилов став каталізатором цього процесу. У 1985 році на конгресі у Маріуполі, де зібралися представники багатьох держав, виникла МАК — Міжнародна Асоціація Клубів «Що? Де? Коли?» — громадська організація, в якій нижча ланка — це команда знавців, а вища — Рада МАК на чолі з В. Ворошиловим.

1989 року вперше було проведено Чемпіонат СРСР із гри «Що? Де? Коли?» — у його регламенті 1/4, 1/2 і фінал мали транслювати по телебаченню, і, як мінімум, 8 команд зі 167, що брали в ньому участь, могли розраховувати на появу в телеефірі. Натхненні успіхом чемпіонату знавці, кращі з яких познайомилися на зйомках, почали вибудовувати графіки змагань. Санкт-Петербург, Одеса, Дніпропетровськ, Москва стали першими так званими «ігровими центрами» — містами, де зорганізовано безліч команд, і є змога проводити великі турніри. З часом число таких центрів стало зростати в геометричній прогресії. Із 2002 року щорічно проводять Чемпіонат Світу з гри «Що? Де? Коли?», на якому міряються силами кращі знавці планети.

В Україні першими інтелектуальними осередками стали Одеса, Харків і Дніпропетровськ. Саме звідти походять імениті команди знавців, там вперше були започатковані регулярні регіональні змагання. Починаючи з 1985 року, по Україні прокотилася хвиля міжміських ігор, причому кожне місто намагалося привнести в гру щось нове. У колах патріотичних знавців виникла ідея проведення Чемпіонату України зі «Що? Де? Коли?», однак наспів Маріупольський конгрес, і об'єднавчі тенденції почали ширитися вже на всесоюзному рівні.

Після здобуття Україною незалежності зв'язки українських команд з рештою спершу послабшали, але ненадовго. Вітчизняні команди беруть активну участь у міжнародних змаганнях за участю знавців з усього колишнього СРСР. Було створено Лігу Українських клубів (ЛУК), яка узялася за організацію і проведення інтелектуальних турнірів на загальнодержавному рівні. Зокрема, було започатковано регулярний чемпіонат України зі «Що? Де? Коли?» і «Брейн-рингу», проводяться також змагання і зі «Свої гри». Щороку відбуваються студентські та учнівські інтелектуальні змагання, на яких представлено всі регіони України. На жаль, майже всі перелічені турніри ведуть російською мовою, а в ігрових завданнях домінує російська тематика. Певний виняток становлять лише окремі турніри західноукраїнського регіону.

На Львівщині у «Що? Де? Коли?» вперше почали грати на початку 1990-х років у Російському культурному центрі імені О. Пушкіна. Низка об'єктивних і суб'єктивних причин не дала тоді змоги організаторам вийти на офіційний рівень. Це вдалося трохи згодом групі інтелектуалів на чолі з Володимиром Жмурком. 6 березня 1998 року на установчій конференції було створено громадську організацію «Львівська обласна ліга інтелектуальної творчості». У 2000-х роках вона нараховувала декілька сотень діячів інтелектуального руху нашого регіону. Мета організації, згідно зі статутом, полягає «в розвитку інтелектуальних та творчих ініціатив молоді, реалізації проектів суспільного, культурологічного та інших напрямків; консолідації інтелектуального потенціалу Львівщини».

ЛОЛІТ одразу ж заявила про себе як про регіональний інтелектуальний центр. 23-24 травня 1998 року Ліга виступила організатором Західноукраїнського турніру з гри «Що? Де? Коли?», у якому взяли участь 15 команд зі Львова, Рівного, Тернополя й Івано-Франківська. У рамках цього турніру пройшов 1-й Чемпіонат Львівської області з цієї популярної гри, а наступного року — Фінал Західноукраїнського кубку зі «Що? Де? Коли?» імені Данила Галицького, в якому взяли участь провідні команди Західної України. Навесні 2004 року відбувся ще один почин — було проведено Перший чемпіонат Львівської області з гри «Брейн-Ринг».

Пріоритетним напрямком в організаційній діяльності ЛОЛІТ стали регулярні змагання Львівщини зі «Що? Де? Коли?». Турнір під егідою ЛОЛІТ було зорганізовано у трьох лігах: Інтелект-лізі А, Інтелект-лізі Б і Відкритій (аматорській) лізі. Визначене число команд, котрі посіли останні місця в турнірі Інтелект-ліги А, переходять в Інтелект-лігу Б, а їхні місця займають ті, що вибороли перші місця в турнірі Інтелект-ліги Б. Аналогічна схема переходів діє між Інтелект-лігою Б і Відкритою лігою.

Починаючи з 2011 року, інтелектуальний рух на Львівщині розвивається у двох інституційних структурах. Поряд із ЛОЛІТ виник окремий організаційний осередок на базі місцевого представництва Ліги Українських Клубів. Відтепер право презентувати Львівщину на всеукраїнських інтелектуальних змаганнях отримує команда-переможець турніру, що проводиться під егідою ЛУК.

Посилення місцевого осередку ЛУК сприяє виходу львівських команд на всеукраїнський рівень. Так, починаючи з 2012 року у Вищій лізі ЛУК побувало вже 3 львівські команди, а у Першій лізі ЛУК щороку бере участь щонайменше три команди зі Львівщини.

З іншого боку, стрімкий зріст елітарних команд не супроводжується поширенням масовості інтелектуального руху. ЛОЛІТ припинила проведення чемпіонату з гри «Брейн-ринг» і значно скоротила кількість команд у

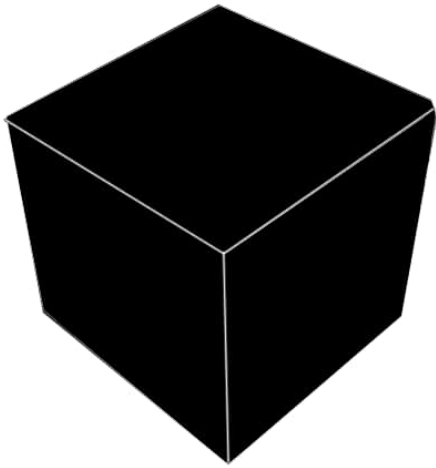
своєму чемпіонаті, скасувавши ігри у нижчій, Відкритій лізі. Вільну нішу намагаються заповнити незалежні інтелектуальні осередки у вищих навчальних закладах, де проводяться відкриті турніри з інтелектуальних ігор на базі окремих факультетів. Зокрема, завдяки організаційній підтримці клубу U³ знавці нашого регіону мають змогу брати участь у найпопулярніших світових синхронних турнірах з інтелектуальних ігор.

Важливе значення для Львівщини має залучення до інтелектуального руху шкільної молоді. Щороку ЛОЛІТ спільно з місцевими управліннями освіти і науки проводить чемпіонат зі «Що? Де? Коли?» серед учнів середніх навчальних закладів. На певному етапі зростала кількість учнівських команд і в регулярних обласних змаганнях. Характерно, що серед гравців студентських команд області значну частку становлять ті, які відчували смак інтелектуального життя ще у шкільні роки. До 2011 року зусиллями ентузіастів проводилася Шкільна ліга Львівщини, однак під впливом вказаних вище обставин, турнір припинив своє існування. Шкільні команди області тимчасово втратили майданчик для регулярних масових змагань, однак наприкінці 2015 року було створено громадський оргкомітет, завданням якого є відновити регулярні змагання цього турніру. Також у 2015 році започатковано обласні змагання в Джуніор-лізі серед молодих команд, які бажають здобути досвід участі у масштабних турнірах.

Розвиток шкільного, як і студентського, інтелектуального руху нашої області відбувається головним чином на основі локальних осередків, що функціонують у середніх навчальних закладах завдяки зусиллям педагогів-ентузіастів. Зокрема, гуртки інтелектуальних ігор і внутрішні шкільні турніри діють у Класичній гімназії і Фізико-математичному ліцеї при ЛНУ імені Івана Франка, у СШ № 50 м. Львова, у Бродівській гімназії імені Івана Труша, у загальноосвітніх школах Сокаля, Новояворівська та інших середніх навчальних закладах Львівської області.

2. ВИДИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ІГОР

У цьому розділі представлено описи найвідоміших ігор для розвитку інтелекту. Перелічені нижче ігри рекомендується використовувати на заняттях шкільного гуртка інтелектуалів. Особливості використання деяких із них докладніше розглядаються у **підрозділі 3.3**. Зразки ігрових завдань запропоновано у **Розділі 5**.

Інтелектуальні ігри прийнято поділяти на три групи:

1. Класичні ігри — Що? Де? Коли? і Брейн-ринг.

2. Ігри за специфікою запитань — безкрилки, вірю — не вірю, ерудит-лото, іншими словами, реалії, перевертні, портрет, своя гра, травесті, шаради, цитати тощо.

3. Ігри за способом проведення — аукціон, волейбол, гірка, дуель, ерудит-квартет, занурення, зіпсований телефон, контакт, міста, дурилка, очко, покер, сито, типографія, трійка, чеширський кіт та ін.

2.1. Класичні ігри

2.1.1. Що? Де? Коли? (спортивний варіант)

На відміну від класичного телевізійного варіанту, участь у грі бере не одна, а декілька команд. Ця особливість зумовлює специфіку правил проведення гри і отримання підсумкового результату. Після того, як ведучий зачитує запитання, триває хвилина обговорення. По її завершенні капітани команд записують свій варіант на відповідному бланку і здають його. Перш ніж озвучити правильну, ведучий наводить найцікавіші з неправильних відповідей команд, не вказуючи їх авторства, або ж підходить до капітанів із наміром особисто почути остаточну версію команди. Результат встановлюється за кількістю взятих запитань, а якщо їх число однакове — за рівнем складності взятих запитань. *Зразки ігрових завдань для цієї гри див. у підрозділі 5.1.*

2.1.2. Брейн-ринг

Цю гру доцільно проводити, коли є потреба забезпечити цікаве для глядачів шоу. Тут основну ставку роблять на швидкий темп гри і емоції, які вирують при цьому. Одночасно у грі беруть участь дві команди, що мають якнайшвидше дати свій варіант відповіді на запитання ведучого (як правило, недовге і невисокого рівня складності). Якщо на поставлене запитання жодна з команд не відповіла правильно, за точну відповідь на наступне можна отримати вже два бали і т. д. *Зразки ігрових завдань для цієї гри див. у підрозділі 5.2.*

2.2. Ігри за специфікою запитань

2.2.1. Безкрилки

Головною особливістю гри є спеціальні запитання. Кожне з них має форму римованого чотиривірша, наприкінці якого вилучено фрагмент тексту — словосполучення або й увесь останній рядок. Цей вилучений фрагмент є крилатим висловом, народною приповідкою чи прислів'ям, відомою фразою з кіно або мультфільму, знаним афоризмом тощо. Рахунок ведеться на бали.

2.2.2. Вірю — не вірю

Ведучий почергово зачитує командам або окремим гравцям певні твердження, до яких пропонується висловити своє ставлення — «вірю» або «не вірю». Грають на швидкість, до 20 чи 30 запитань. Існує два варіанти цієї гри — письмовий та усний. Письмовий варіант використовують, якщо команд більше ніж дві. Ведучий зачитує запитання, а учасники занотовують свої варіанти відповідей і після заздалегідь обумовленого числа раундів передають їх ведучому. Бали нараховують по одному за кожну правильну відповідь. В усний варіант грати дещо цікавіше. Відповідь дає тільки той учасник, який першим виявив таке бажання (сплеснув у долоні). За правильну відповідь він отримує 1 бал, за неправильну — бал зараховується його суперникові.

2.2.3. Ерудит-лото

Алгоритм цієї гри використано у відомому телешоу «Перший мільйон»: запитання з чотирма варіантами відповідей, один із яких є правильним. Відповіді можуть подаватися як під час хвилини, так і по її завершенні. За кожну правильну відповідь нараховують один бал.

2.2.4. Іншими словами

Ведучий озвучує приказку, прислів'я або відому фразу, що зашифрована за допомогою перетворення кожного (або майже кожного) слова на його коротке визначення. Ігровий бал здобуває учасник, який швидше відновив початковий вираз.

2.2.5. Реалії

Зміст гри полягає у відгадуванні певного поняття чи істоти за інформацією про них, яка подається від загальної до більш конкретної. Відповідати на одну реалію можна лише раз, піднявши вгору руку або подавши ведучому інший заздалегідь визначений сигнал. Для кожної реалії подається 4–5 визначень. За правильну відповідь після кожного наступного визначення гравець отримує на бал менше, аніж отримав би після попереднього. Гра ведеться до 10 реалій. Перемагає той, хто набирає найбільшу кількість балів. Зразки ігрових завдань для цієї гри див. у підрозділі 5.4.

2.2.6. Перевертні

Запитання для цієї гри — відомі прислів'я, крилаті вислови, цитати тощо, у яких всі слова замінені на протилежні. На всі запитання відповідати не обов'язково. Грають на швидкість. Своє бажання відповісти гравець проявляє через плескання в долоні (це можна робити й під час запитання). За правильну відповідь учасник отримує один бал, а за неправильну — стільки ж втрачає.

2.2.7. Портрет

Ведучий зачитує характеристики певної особи — політика (Вінстон Черчилль), воєначальника (Ганнібал), філософа (Діоген), анімаційного персонажа (Їжачок у тумані), актора (Луї де Фюнес), героя літературного твору (Жюльєн Сорель) та ін. У порядку зростання конкретизації подаються характеристики його особистості, епізоди з життя або деталі біографії. Перемагає учасник (команда чи гравець), який швидше відгадає, кому «належить» портрет. Відповідь можна подавати після кожної зачитаної характеристики, однак доцільно обмежити ліміт варіантів двома версіями на одну загадувану особу (принцип «Реалій»). При підготовці ігрових завдань для «Портрета» доцільно звертати увагу на маловідомі епізоди з життя або ж подавати їх у незвичному ракурсі.

2.2.8. Своя гра

Кожен учасник грає індивідуально. Ігрові завдання мають вигляд блоків із 5–6 запитань кожен. Завдання об'єднані спільною темою і зачитуються у порядку зростання складності: перше запитання оцінюють у 10 балів, друге — у 20 і т. д. Відповідати на кожне необов'язково. Бажання відповісти на запи-

тання учасник гри демонструє через сплеск у долоні, при цьому плескати дозволяється ще під час того, як ведучий зачитує фабулу. За правильну відповідь гравець отримує плюс номінал запитання, за неправильну — мінус номінал. Гра ведеться до рахунку за домовленістю. Зразки ігрових завдань для цієї гри див. у підрозділі 5.3.

2.2.9. Травесті

Травесті — це перевдягання. Кожне запитання цієї гри є уривком відомого літературного твору. Імена персонажів, географічні назви чи предмети у цьому уривку замінені іншими, причому певна аналогія зі справжніми обов'язково зберігається. Завдання гравців (рекомендується грати командами) — відгадати назву твору. В ускладненому варіанті гри учасники мають назвати ще й справжні імена персонажів.

2.2.10. Шаради

Ця популярна старовинна гра полягає у «зашифруванні» певного слова або його частин. Наприклад, співають тільки уста = відоме козацьке прізвище (Сологуб) або німецький схід + заглиблення у землі = недорозвинутий материк (Острів). У цю гру рекомендується грати індивідуально і на швидкість. Гравець, що бажає відповісти, плескає у долоні або подає інший узгоджений заздалегідь сигнал.

На окрему увагу заслуговує такий різновид гри, як поетичні шаради. У цьому випадку «шифрування» відбувається в поетичній формі, тож ігровим завданням найчастіше виступає дво- або чотиривірш. Залежно від складності завдань і вікового складу гравців ведучий може зачитувати кожне завдання двічі або й тричі, однак це число слід оголосити перед початком гри і дотримуватися його упродовж усього змагання.

2.2.11. Цитати

Різновид «Портрета». Суть гри полягає у розпізнанні відомої особи (політичного діяча, філософа, воєначальника, актора, літературного чи анімаційного персонажа тощо) за поданою ведучим цитатою. Цитати можуть бути двох видів: перші належать загаданій особі, у других подано характеристику цієї особи. Якщо цитат щодо кожної з осіб є декілька, гру можна побудувати у формі реалій.

2.3. Ігри за специфікою проведення

2.3.1. Аукціон

Ведучий оголошує тему (наприклад, столиці африканських держав, літературні герої на букву С, президенти США, твори Т. Шевченка тощо), а учасники

називають слова із заданої теми. Гра припиняється, коли ніхто з гравців не зможе назвати слово протягом п'яти секунд (за часом слідує ведучий). Як і у справжньому аукціоні, перемагає той, чиє слово виявилось останнім.

2.3.2. Волейбол

Гру проводять за правилами, аналогічними до традиційного волейболу з м'ячем, і триває вона доти, доки одна з команд не набере 15 очок. Ведучий почергово задає двом командам запитання («подає м'яч»). Жеребом визначається команда, що має першу «подачу». Якщо команда точно відповідає на запитання, то заробляє очко, і їй задають наступне. В іншому разі, «подача» переходить до суперника.

2.3.3. Гірка (Сніговик)

Ведучий задає командам заздалегідь встановлене число запитань для одночасного обговорення. Запитання задають у порядку зростання їхньої складності. Вартість кожного наступного завдання зростає на одне очко. Перемагає той, хто набирає максимальне число очок.

2.3.4. Дуель

Із кожної команди ведучий викликає по одній особі і задає запитання. Перший, хто правильно відповів, повертається в команду, а другий вибуває з гри. Протягом одного циклу не можна викликати одну й ту ж людину більш ніж один раз. Якщо гра складається з певної кількості запитань, то переможцем вважається команда, в якій наприкінці залишилося більше людей. В іншому разі — коли у суперника не залишилося гравців.

2.3.5. Ерудит-квартет

Для Ерудит-квартету використовують запитання Свої гри. Учасники діляться на 4 команди по 4 особи у кожній. Кожну тему розігрують четверо учасників — по одному представнику від кожної команди. Перед зміною кожної теми учасники чергуються. Протягом одного раунду відіграють 16 тем — 4 цикли по 4 теми. У межах циклу назва першої теми декларується (світла), другої — приховується (темна), третю тему учасники обирають з 4-х варіантів перед зайняттям ігрового стола, а четверту — після цього.

2.3.6. Занурення

Оптимальна кількість гравців — від трьох до восьми. Ведучий загадує персонажа літературного твору, кіно чи мультфільму, пісні, історичну постать, діяча культури тощо. Бажано вибирати достатньо відомі твори, а не такі, на яких знається тільки ведучий. Завдання решти гравців полягає в тому, щоби визначити, хто загаданий. Для цього вони ставлять ведучому питання, що вимагають відповіді «так» або «ні». Ведучий відповідає на них із позиції

обраного героя, причому він знає тільки те, що може знати загаданий персонаж «зсередини» твору. Тобто, ведучий нічого не знає ані про автора, ні про книгу, фільм тощо. Наприклад, якщо загадано дитину, то вона може й не знати, де живе, оскільки дуже маленька. Можна вважати, що ведучому відомі всі події, що відбулися із загаданою персоною в даному творі. Таким чином, він «занурюється» у життя обраного персонажа. Новим ведучим стає гравець, що назвав попереднього загаданого персонажа.

2.3.7. Зіпсований телефон

Усі гравці затуляють вуха, крім одного, якому ведучий повідомляє певне слово (загальний іменник у називному відмінку однини). Це слово гравець намагається пояснити своєму сусіду, який за його вказівкою розтуляє вуха. Після відгадки він повторює аналогічні дії з наступним сусідом і т. д. Для повного циклу «проходження» слова через команду надається певний час. Використовувати одне і те саме пояснення двічі поспіль забороняється. Ведучий керує процесом і слідкує за дотриманням правил.

2.3.8. Контакт

Для цієї гри заздалегідь підготовлених запитань не треба. Алгоритм такий: ведучий загадує слово (загальний іменник у називному відмінку однини) і називає його першу літеру (наприклад коровай — літера К). Решта гравців по чергово задають йому запитання, маючи на увазі конкретне слово (до прикладу: «Це тварина, що каже МУ?»). Ведучий відповідає, називаючи це слово (Ні, це не корова). Якщо ведучий протягом 5 секунд не здогадався, яке саме слово малося на увазі, а про це здогадався інший учасник гри, останній показує великий палець руки і каже: «Контакт!». Гравці, що «сконтактувалися», починають рахувати: «5, 4, 3, 2, 1», після цього одночасно промовляють це слово. Ведучий змушений назвати другу за порядком літеру і т. д. Якщо після відліку лунають різні слова — контакт не відбувся. Гра завершується після запитання, відповідь на яке і є загаданим словом. Той, хто задав останнє запитання, стає ведучим і загадує наступне слово. Рахунку у грі не ведуть.

2.3.9. Міста

Ця популярна гра розрахована на двох гравців, дві групи гравців або ж на гравця проти групи. Учасники по чергово називають міста певної країни або ж столиці усієї планети, причому наступне слово має розпочинатися з останньої літери попереднього. Гра може проводитися із вибуванням тих, хто не може назвати слово протягом 5 секунд або через нарахування і віднімання балів.

2.3.10. Дурилка

Ведучий зачитує, а учасники записують у стовпчик 5–7 дуже загадкових і маловідомих слів (як джерело інформації рекомендовано використати «Словник іншомовних слів»). Протягом наступних 5–7 хвилин гравці формулюють і здають ведучому власні визначення заданих понять. Визначення мають бути настільки серйозними і правдоподібними, щоби збити з пантелику інших гравців, надурити їх (звідси і назва гри). Після цього ведучий зачитує до кожного поняття усі здані варіанти разом зі своїм — правильним. Кожен гравець по чергово обирає з-поміж запропонованих варіантів один (але не власний), який він вважає таким, що відповідає істині. Результат гри встановлюють у наступний спосіб: за правильну відповідь гравець отримує 3 бали, за вибір правильної відповіді — 2 бали, за обрання іншим гравцем придуманої версії — 1 бал.

Можливий також стендовий (заочний) варіант гри. Щоранку протягом 4-6 днів на стенді вивішують 1–2 нові слова. До обіду приймають варіанти (наприклад, на поштову скриньку), які у середині дня вивішуються на стенд (звісно, без підписів). До вечора приймають відповіді — хто у що повірив. Вранці вивішуються поточні результати і завдання для наступного туру. Зразки ігрових завдань для цієї гри див. у підрозділі 5.5.

2.3.11. Очко

Ведучий задає гравцям 21 запитання для «Що? Де? Коли?» зі скороченим часом обговорення. Кожна правильна відповідь вартує одне очко. Всі відповіді здаються кожним гравцем наприкінці гри на одному аркуші паперу. Перемагає той, хто відповів на більшу кількість запитань.

2.3.12. Покер

Мета гри — відповісти на якомога більшу кількість запитань поспіль, набираючи по 1 балу за кожне «влучання». Перше запитання задають всім присутнім, а наступні — лише тому, хто відповів на попереднє. Особливість гри полягає в тому, що кожного разу ведучий пропонує учаснику грати далі, однак за неправильної відповіді всі бали скасовуються. Грають до заздалегідь обумовленого числа запитань. Перемагає той, хто на момент закінчення гри набирає найбільшу кількість балів.

2.3.13. Сито

Командам по чергово задають запитання. Якщо команда не відповідає на своє запитання, то з неї вибуває один гравець. Перемагає та група, в якій залишилося більше гравців після заздалегідь встановленого числа запитань, або ж гра ведеться доти, доки одна з команд повністю не «розсіється».

2.3.14. Типографія

Задається одне довге слово і кожен гравець (або команда гравців) протягом 15–20 хвилин записують на своєму аркуші всі відомі йому (їм) слова, що складаються з тих самих літер (наприклад, концентрація — концерт, центр, рація, контра, ротація і т. д.). Після завершення часу суперники по чергово називають по одному слову зі свого списку, причому повтори заборонені. Програє той, у кого першим закінчилися варіанти.

2.3.15. Трійка

Цю гру придумав білоруський знавець Леонід Климович. Змагання проводять у три тури, в кожному турі три теми, в кожній темі — по три запитання. У першому турі ціна правильної відповіді — одне очко, в другому — два, а в третьому — три. Після третього туру передбачено супергру із трьома запитаннями вартістю, відповідно, 5, 7 і 10 очок. Отже, інтригу можна «тримати» до кінця. У «Трійку» грають дві або три команди («упряжки») з трьох осіб. Один гравець сидить попереду решти двох — він «візник», лише він може подавати сигнал щодо відповіді своєї команди. Інші двоє — «припряжні». Обговорення, якісь сигнали одне одному — заборонені. У разі будь-якої дії, схожої на подачу такого сигналу, команду позбавляють права відповідати на користь суперника. Гравці мовчать, допоки до них не звернеться ведучий. Ігровий епізод будується таким чином. Ведучий читає запитання, а «візник» у будь-яку секунду може подати сигнал. Тоді ведучий звертається за відповіддю спочатку до «припряжних» (за чергою, очікування відповіді — три секунди), а потім і до «візника». Кожен із «упряжки» може відповісти правильно; таким чином, команда може за одне завдання отримати три очки в першому турі, шість у другому (коли ставки подвоєні) і дев'ять у третьому (коли ставки потроєні). Щоправда, можуть пролунали і три неправильні відповіді — тоді ведучий, дочитавши запитання до кінця, звертається за відповіддю (за трьома відповідями, згідно з тією самою схемою) до суперника. Перемагає, звісно, та команда, у якої наприкінці гри більше очок.

2.3.16. Чеширський кіт

Гра схожа на «Сито», але принцип зміни числа гравців протилежний. Команди грають у Брейн-ринг, при чому після кожної правильної відповіді з команди вибуває один гравець. Гра завершується з повним «зникненням» команди, що перемогла.

3. ГУРТОК ІНТЕЛЕКТУАЛІВ У ВАШІЙ ШКОЛІ

У цьому розділі висвітлено питання організації та функціонування шкільного гуртка інтелектуалів, розглянуто теоретичні й практичні аспекти кадрового, формального та змістового наповнення гурткових занять, проаналізовано типові труднощі й можливі способи їх подолання.

3.1. Відбір учнів

Здійснюючи відбір учнів для участі в інтелектуальних змаганнях насамперед слід звертати увагу на такі особистісні риси учня:

- ❖ нестандартний тип мислення;
- ❖ загальний рівень ерудованості;
- ❖ допитливість, прагнення до отримання нової інформації;
- ❖ уміння самостійно шукати потрібні дані;
- ❖ високий темп обробки інформації, здатність до швидкої реакції на її надходження;
- ❖ уважність, вміння концентруватися;
- ❖ уміння працювати в колективі, комунікабельність.

Наведений вище перелік рис майбутнього члена команди є бажаним. У разі відсутності декількох із них, педагогові слід усебічно сприяти учневі у їх виробленні. Варто наголосити, що над критеріями відбору учнів не має домінувати фактор успішності в навчанні, хоча й нехтувати ним теж не слід. Досвід численних змагань доводить, що ця ознака є далеко не визначальною

складовою успіху як загалом команди, так і конкретного учня. Головною ж ознакою гравця має бути щира зацікавленість у грі, захоплення її процесом. Без цієї риси усі вищенаведені критерії не матимуть жодного значення.

Отже, основні принципи відбору учнів нам відомі. Як же провести цей відбір в реальних умовах? Якщо Ви, крім організації у школі позакласної роботи, проводите уроки і маєте змогу вивчити учнів особисто, це полегшує Ваше завдання. В іншому разі слід провести бесіди з вчителями з метою окреслити кола потенційних кандидатів. У ході ваших бесід слід чітко викласти Ваші вимоги до члена команди (див. вище), оскільки зазвичай вчителі рекомендують відмінників (про помилковість такої позиції вже згадувалося).

Бесіду з кожним кандидатом у члени команди слід проводити індивідуально. Таку **бесіду доцільно розділити на два умовні блоки**:

1. з'ясувати міру зацікавленості учня інтелектуальними іграми (*Чи любиш ти дивитися по телебаченню гру «Що? Де? Коли?»; Чи маєш бажання спробувати себе у ролі знавця?*) і його готовність приділяти таким заняттям певну частку вільного від навчання часу (*Чим ти любиш займатися у вільний час? Чи буде у тебе час на наші змагання і тренування?*);
2. у загальних рисах поінформувати учня про змагання, які проводять у Вашому регіоні і в державі (шкільні і дорослі, регулярні й одноразові), змалювати перспективи участі у таких змаганнях (цікаво проводити час, змога показати свої здібності, зав'язати нові цікаві знайомства), а також наголосити на обов'язковій участі у підготовчих тренуваннях, які будуть регулярно проводитися у вашій школі.

У ході вступної бесіди не варто:

1. одразу ж обіцяти учневі місце в команді — якщо кандидатів забагато, доцільно зберегти за собою право відсіву слабших кандидатів;
2. ставити перед учнем надто багато умов і категоричних зобов'язань — краще зробити це згодом у ненав'язливій формі;
3. зацікавлювати учня участю у змаганнях через ймовірне отримання цінних призів — у дитини може сформуватися неправильна мотивація.

Коли усі бесіди проведено і Ви володієте інформацією про достатню кількість кандидатів (найкраще 6–7 або 12–14 — залежно від того, одну чи дві команди Ви бажаєте створити), можна призначати дату і час першого тренування.

3.2. Формування учнівської команди

Отже, ваш інтелектуальний гурток наповнився більш чи менш активними учасниками. Яким чином із розмаїтої маси учнівських характерів ство-

рити монолітну, а головне — боєздатну команду? Однозначної відповіді на це запитання немає, як немає і універсального рецепту для реалізації цього завдання. Натомість є низка загальних принципів та особливостей, на яких спробуємо зупинитися.

Одна з найважливіших проблем, що постає при «народженні» учнівської команди, — це **встановлення розумного балансу між прагненням грати у колі друзів і жаданням отримувати перемоги**. На жаль, ці бажання часто бувають несумісними, і між процесом та результатом доводиться вибирати. Більшість дорослих команд формуються за принципом особистої приязні і живуть доти, доки між її учасниками існують приятельські відносини. Особливості становлення й розвитку таких команд розглянуто в численних публікаціях зі соціальної психології і педагогіки колективу. Натомість про спільноти, налаштовані насамперед на результат (сюди належатиме і створена Вами учнівська команда), варто поговорити докладніше. Приятельських стосунків, звісно ж, ніхто не скасовував. Навпаки — вони виступають міцною запорукою ефективної спільної діяльності в майбутньому. І все ж наголосимо, що при формуванні учнівської інтелектуальної спільноти Вашою метою має бути **не команда друзів, а команда гравців**, які стануть друзями вже у процесі спільної гри.

Створення професійної команди вимагає, відповідно, і професійного підходу до її побудови. Одним із основних засобів формування команди гравців є **розподіл між ними ігрових функцій**. Існує два підходи до такого розподілу — раціональний та емоційний.

I. Раціональний підхід. За такого варіанту виділяють наступні ролі:

1) *Генератор ідей* (ліпше, щоби таких гравців у команді було двоє) швидко міркує і висловлює абсолютно все за даною темою, що спадає йому на думку (навіть те, що здається дурницею — неправильна версія може навести інших гравців на правильну відповідь).

2) *Ерудит* «постачає» команду необхідними знаннями (таких теж має бути декілька).

3) *Скептик* верифікує версії, тобто перевіряє їх на відповідність до змісту запитання, після чого ставить хибні ідеї під сумнів й аргументовано їх спростовує.

4) *Мислитель-логік* прагне зрозуміти логіку запитання, його суть, відсіяти все зайве і знайти інформацію, що виводить на правильний шлях.

5) *Мислитель-інтуїт* діє тоді, коли користі не приносять ані логіка, ні знання. Він серед декількох версій відшукує правильну або «народжує» її, коли варіантів узагалі немає.

6) *Синтезатор думок* (як правило, це капітан) вислуховує всі голоси, зважує кожну версію, підключає свою інтуїцію і врешті приймає конкретне

рішення. Авторитет синтезатора серед гравців мусить бути безперечним, він має бути впевненим у собі і вселяти впевненість в інших.

II. **Емоційний підхід.** Розподіл ролей у команді ґрунтується за принципами психології спілкування і наділяє кожного певними психологічними функціями.

а) *Лідер* — капітан команди. Він слідкує за настроями команди і ске-
рує їх в оптимістичне і конструктивне русло.

б) *Всезнайко* — джерело знань для команди. Його наявність неабияк
додає впевненості. Краще, щоби таких осіб було декілька.

в) *Жартівник* — підтримує позитивний настрій гравців, знімає нервову
напругу, коли здається, що все втрачено.

г) *Флегматик* — сприяє встановленню спокою у ситуації, коли емоції
починають переважати над здоровим глуздом. Також він потрібен, якщо
починає назрівати паніка.

д) *Прекрасна дама* (у хлоп'ячій команді) або *елегантний джентльмен* (у
дівочій), навіть не бажаючи того, надихає протилежну стать на подвиги.
Досвід показує, що команда з таким гравцем виявляє неабияку продуктив-
ність навіть у разі, коли ККД цього одинака близький до нуля.

Зрозуміло, описані вище класифікації є доволі умовними й у «чистому»
варіанті не існують. Найчастіше згадувані ролі (як у межах однієї класифі-
кації, так і між ними) взаємно «накладаються», а тому при комплектуванні
Вашої команди намагайтеся відбирати гравців, враховуючи різні типажі. Не
зайвим буде й подбати про присутність у команді фахівців із різних сфер
знань — природничі науки (географія, біологія, фізика, хімія), гуманітарні
науки (історія, література, іноземні мови), мистецтво (живопис, кіно, музи-
ка), спорт, інформаційні технології тощо.

Процес побудови команди є тривалим і динамічним. Залежно від часто-
ти і масштабів кадрових змін виділяють два основні типи команд: «*трам-
вай*» і «*літак*». Які відомо, «*трамвай*» рухається до мети з періодичними
зупинками, під час яких деякі «пасажирів» (у нашому випадку — гравці)
заходять, а деякі висідають. У такій команді «прописані» 7–9 членів, які
грають почергово — за жеребом, відбором або домовленістю. Якщо ж «локо-
мотив» час від часу остаточно позбувається одних гравців і набирає інших, то
такий «трамвайний» колектив вже називають «потягом», оскільки зміни у
складі мають більш радикальний характер.

На відміну від описаного вище варіанта, «*літак*» живе стабільним життям —
у якому складі злетів у повітря, у такому й мандрує до кінцевого пункту. Звісно,
кожен стиль побудови команди має свої переваги і недоліки. «Трамвай» змушує
гравців постійно самовдосконалюватись у зв'язку з конкуренцією за місце в

основному складі, але тоді колектив втрачає міцність і має підстави розсваритися. На «літаку» гравці почувають себе впевнено, і ця впевненість допомагає досягати успіху. Команда міцнішає і стає єдиним організмом, де кожен із півслова розуміє іншого. Але де немає конкуренції — немає розвитку, і рано чи пізно потенціал такої команди вичерпується. Перетворити «літак» на «трамвай» після тривалого спільного «польоту» буває дуже важко. Найчастіше такий «літак» просто розламується на частини.

Досвід свідчить, що 99 % учнівських команд — це «потяги» і «трамваї». «Контролером» на такому транспорті будете Ви — тренер. Тож будьте готові іноді висаджувати на зупинках «зайців» (недостатньо активних або байдужих гравців) і набирати нових «пасажирів» (гравців потенційно активних). Такі дії не належать до категорії популярних. У зв'язку з цим намагайтеся ще на етапі згуртування переконати учнів у тому, що склад їхньої команди може й повинен із часом змінюватися — залежно від особистого внеску кожного гравця у загальну перемогу. Це надасть щиро зацікавленим учням додаткового стимулу для роботи над собою і «відсіє» з команди випадкових людей.

Команда гравців формується і консолідується у цілісний організм головню під час спільних тренувань. Про формальне й змістове наповнення цих тренувань і йтиметься у наступному підрозділі.

3.3. Проведення занять інтелектуального гуртка

3.3.1. Загальні положення

Особистісний аспект. Чи не найважливішою мотивацією участі учня в гуртковій роботі є прагнення до самореалізації. Кожен учень, що приходить у гурток, бажає знайти себе у новому середовищі і виконувати в команді ту роль, яка б найкраще відповідала його потребам та інтересам. Отже, надайте змогу гравцеві самостійно визначити своє амплуа, а у разі потреби — допоможіть йому в цьому, дотримуючись таких принципів:

1. створюйте сприятливі умови для посильного інтелектуального внеску кожного учня у спільну справу команди, але не потурайте бездіяльності;
2. надавайте кожному членові команди повну свободу у виборі напрямку прикладення зусиль для досягнення спільної мети, але не залишайте учня наодинці зі своєю невизначеністю.

Інтелектуальні тренування плануйте різноманітними і цікавими. Учні мають приходити на кожне засідання гуртка, як на свято, а по його завершенні — обговорювати пережите з батьками й друзями. Тому зверніть увагу, що Ваші дії як тренера мають виключати будь-які форми тиску на учнів і плекати атмосфе-

ру доброзичливості, винятково доброї волі, довіри і відкритості (однак не фамільярності). Неодмінно дотримуйтесь демократичного стилю спілкування.

Організаційний аспект. Тривалість і частота проведення тренувань залежить від ресурсних можливостей Вашого навчального закладу. За оптимальних умов, рекомендована тривалість одного заняття становить 2-3 години з перервою на 5–10 хвилин. Найкраще проводити тренування раз на тиждень, у суботу в першій половині дня (якщо у Вашій школі шестиденний робочий тиждень — у другій половині), коли учні мають дещо більше вільного часу.

Ваші тренування мають бути корисними і насиченими, але не обтяжливими для учнів. Заняття повинне складатися з декількох частин. Нехай кожна така частина буде присвячена окремій грі, що розвиватиме ті чи інші грані інтелекту учнів. Передбачається, що усі заняття за своєю формою мають практичний характер, а відповідні теоретичні відомості тренер ненав'язливо вплітає у канву гри. Такий підхід зумовлений насамперед метою діяльності гуртка — навчити учнів розвивати власний інтелект за посередництвом гри.

На подальших сторінках викладена орієнтовна схема перших шести гурткових занять. Вони мають на меті зацікавити учнів процесом інтелектуального пошуку та інтелектуальної творчості, надати їм основні теоретичні знання для гри у «Що? Де? Коли?» та інші аналогічні ігри, сформулювати в учнів позитивний досвід ігрової діяльності. Наступні заняття тренер проводить, відштовхуючись від уже сформованої в учнів бази знань, вмінь і навичок.

3.3.2. Хід гурткових занять

❖ Тематика перших занять гуртка

1. Вступ до інтелектуальних ігор. Індивідуальні ігри.
2. «Що? Де? Коли?»: основні принципи гри.
3. Запитання як ядро ігрового процесу.
4. Хвилина обговорення: від запитання до правильної відповіді.
5. Власне запитання: як його створити?
6. «Брейн-ринг»: основні принципи і особливості.

Заняття № 1.

❖ Вступ до інтелектуальних ігор. Індивідуальні ігри.

Виховна мета: пробудити в учнів цікавість до розумово-пошукової діяльності.

Освітня мета: ознайомити їх з основними видами індивідуальних інтелектуальних ігор.

Перше засідання гуртка має бути особливим. Якщо учні мало знайомі одне з одним, створіть сприятливу атмосферу для їхнього знайомства, ліпше без директивного втручання педагога. З цієї метою можна провести одну з ігор для знайомства. **Ігри для знайомства** є доволі різноманітними — для окремих вікових груп, рухливі чи розмовні. Розглянемо ті з них, які найбільш придатні для використання у нашому випадку.

«Про мене сказали б...». Учасники сидять у колі і кожен по чергово промовляє речення, яке розпочинається зі слів: «Мій/моя (тато, мама, брат, сестра, дідусь, бабуся тощо) сказав би /сказала б про мене, що...»

«Тік-так». Усім учасникам пропонують дізнатися імена своїх сусідів справа та зліва. Після цього ведучий підходить до будь-кого з учасників і промовляє «тік» або «так» і рахує до 5 (10). Учасник, до якого звертався ведучий, має встигнути назвати ім'я сусіда зліва (при «тік») і справа (при «так»).

Самопрезентація. Учасники по чергово називають своє ім'я й одну чи декілька рис свого характеру, що починаються з першої літери імені. За бажання, гру можна урізноманітнювати. Наприклад, учасники можуть продовжувати речення «Не хочу хвалитися, але я...».

Коли учні познайомилися, можна розпочинати **тренування**.

Для початку варто пояснити учням, чим вони будуть займатися на тренуваннях. Розкажіть їм про різні види інтелектуальних ігор (див. Розділ 2), однак не довше 2–3 хвилин. Після цього переходьте до практичної частини. Розпочинати систему тренувань доцільно не з класичного «Що? Де? Коли?», а з індивідуальних ігор. Намагайтеся задіяти в іграх усіх присутніх. Це потрібно для того, аби вони отримали змогу проявити свої особистісні та ігрові якості, за якими Ви будете формувати команду. Групування учнів ліпше провести на другому занятті.

Розпочніть із **«Контакту»** (тут і надалі — див. опис у Розділі 2). Ця гра стимулює учнів давати правильні і лаконічні формулювання, які б пояснювали певні поняття. Крім цього, «Контакт» розвиває в дітей ефективну міжособистісну взаємодію, спонукає до чіткості висловлювань і швидкості реакції. Розпочніть гру з простих, добре відомих предметів і явищ, поступово переходячи до більш складних. Одразу ж задайте високий темп і підтримуйте його у ході гри, ненав'язливо виправляючи граматичні і стилістичні помилки учнів. Для тренера «Контакт» важливий, адже дає йому змогу оцінити як перелічені вище інтелектуальні здібності учнів, так і їхні особистісні риси — розкутість, лідерські якості, грамотність, словниковий запас тощо. Ось для прикладу невеличкий фрагмент цієї гри:

Ведучий: Літера М.

Гравець 1: Це не біла рідина тваринного походження?

Ведучий: Ні. Це не молоко.

Гравець 2: Це не найдорожча людина?

Ведучий: Ні, це не мама.

Гравець 3: Це не співробітник закладу тимчасового проживання людей?

Ведучий мовчить

Гравець 1: Контакт!

Гравець 1 і Гравець 3 рахують: 1, 2, 3, 4, 5 і одночасно кажуть: Метрдотель!

Ведучий: наступна літера — А. Отже, «МА...»

Гравець 4:

Гра продовжується, доки один із гравців не запитує: Це не брудке обличчя?

Ведучий: Так, це МАРМИЗА. Тепер твоя черга — загадай своє слово.

Після години «Контакту» запропонуйте перейти до **«Аукціону»** — гравці почергово перелічують відомі їм поняття, предмети, явища чи осіб зі спільною ознакою, аж поки комусь їх забракне. Серед таких послідовностей можуть бути марки легкових автомобілів, Президенти США, елементи періодичної системи Д. Менделєєва, поеми Тараса Шевченка, українські футбольні клуби тощо. Кількість позицій у послідовності має бути значною, але вичерпною. Ця гра спонукає до активності навіть найбільш тихих і скромних дітей. Головна мета «Аукціону» — стимулювати розумову діяльність і долати психологічні бар'єри, які виникають у процесі висловлення власної думки. Тренер, який виступає у ролі ведучого, сприяє пануванню дружньої атмосфери, за якої учасники не бояться давати неправильну відповідь, а діють в умовах здорової конкуренції.

Після трьох-чотирьох тем «Аукціону» запропонуйте учням пограти в **«Занурення»**. Головне завдання цієї гри — навчити підопічних обирати найкоротший шлях до вирішення інтелектуального завдання (у нашому випадку — до розгадки загаданого персонажа). Метод поступового наближення привчає гравців продумувати запитання, які вони задають ведучому. Як стимул для скорочення числа запитань і затраченого на це часу, доцільно встановити конкретний часовий відтинок для розгадування кожного персонажа. Кожне запитання має бути оригінальним, індивідуальним і не повторювати жодного з попередніх. Наприклад:

Ведучий: Я — літературний персонаж.

Гравець 1: Ти людина?

Ведучий: Так.

Гравець 2: Ти — українець?

Ведучий: Ні.

Гравець 3: У тебе є пропелер на спині?

Ведучий: Ні.

Гравець 4: Ти, бува, не детектив?

Ведучий: Ні.

Гравець 3: Ти товаришуєш із тваринами?

Ведучий: Так.

Гравець 2: Ти знайомий з Вінні Пухом?

Ведучий: Так.

Гравець 2: Ти — Крістофер Робін?

Ведучий: Так.

Гру завершено.

Заняття завершуйте на максимально високій емоційній ноті. Зазвичай після насиченого тренування учні розходяться неохоче, однак для тренера важливо вчасно зупинитися. Наприкінці назвіть особливо активних гравців і обов'язково скажіть добре слово про кожного з учнів (такий підсумок повинен бути логічним підсумком кожного Вашого заняття). Узгодьте час наступної зустрічі (ліпше, щоби надалі він був незмінним), а також визначте «зв'язкового» між вами і рештою учнів — аби уникнути непорозумінь за непередбачених обставин.

Заняття № 2.

❖ «Що? Де? Коли?»: основні принципи гри.

Виховна мета: допомогти учням набути позитивного досвіду організації колективного розумово-пошукового процесу.

Освітня мета: ознайомити підопічних із правилами і базовими принципами гри «Що? Де? Коли?», націлити їх на командну роботу.

Засоби навчання: запитання для гри у «Що? Де? Коли?» і для гри в «Реалії».

Розпочніть заняття зі ще однієї нової індивідуальної гри — **«Реалій»**, в ході якої учні відгадують певне поняття чи особу за означеннями (*зразки завдань для цієї та інших ігор див. у Розділі 5*). Як і «Персонажі», «Реалії» дають змогу вдало використовувати метод поступового наближення, який допомагає при обговоренні класичних запитань для «Що? Де? Коли?». Із кожною наступною характеристикою загаданого об'єкта гравці на крок ближче підходять до його відгадки, прямуючи від загального до конкретного.

Відповідати на реалію дозволяється лише один раз, піднімаючи руку або плескаючи в долоні. Правило єдиної спроби спонукає учасників гри ризикувати, балансувати між шансом правильно відповісти на недостатньо конкретне тлумачення і таким чином здобути більшу кількість балів або ж опинитися перед загрозою втратити право на відповідь взагалі. Після 3-4

реалій запропонуйте учням продовжити гру в командному складі. Для цього розбийте гуртківців на «двійки» чи «трійки». Така організація налаштує учнів на колективне обговорення своїх версій і підготує їх до командної гри. Проведіть міні-турнір із 10–15 реалій, а після його завершення вкажіть на успіхи і прорахунки груп учасників.

Наступну годину присвятіть грі у «**Що? Де? Коли?**». Коротко розкажіть учням про **основні принципи і особливості спортивного варіанта гри**. Кількість команд зазвичай обмежується розміром приміщення, в якому проводять ігри. Всі команди відповідають одночасно на одні й ті самі запитання. Число гравців у команді не може бути більшим за 6. Гру ведуть на заздалегідь оголошену кількість питань, які розбивають на тури по 12–15. На обговорення відводять хвилину. Після закінчення хвилини знавцям дають ще близько 10 секунд для запису відповіді на спеціальних картках, яку підіймає вгору капітан команди. Картки збирають асистенти. Зібрані відповіді передаються в компетентне журі, яке зараховує або не зараховує відповіді командам. За кожну правильну відповідь команда одержує одне очко.

Відповідь вважається неправильною, якщо:

- 1) вона не відповідає фактам, тобто просто є неправильною;
- 2) форма відповіді не відповідає формі питання;
- 3) вона є недостатньо конкретною;
- 4) здано понад один варіант відповіді, один із яких неточний;
- 5) допущено грубі помилки, що спотворюють суть відповіді.

Після всіх запитань підбивають підсумки змагання (звичайно також підраховують проміжні підсумки після кожного туру). Зазвичай регламент передбачає і право команд на апеляцію у разі незгоди з рішенням суддівського журі. Переможцем стає команда, що правильно відповіла на більшу кількість питань. При рівності очок враховують додаткові показники — сумарний рейтинг команди, суму місць у турах (*детальніше див. типові правила гри у Розділі 6*).

По завершенні розповіді проведіть міні-турнір із 12 запитань. Розпочинайте з простіших запитань і поступово переходьте до більш складних. У ході гри розкрийте учням деякі «секрети» інтелектуального процесу і дайте корисні поради й настанови, які стосуються сприйняття гравцями тексту запитання і організації хвилини обговорення.

Отже, як тільки ведучий починає читати запитання, усі замовкають і з першої ж миті вслухуються у його зміст. Доцільно, щоби члени команди визначили, хто саме з гравців (краще, щоб таких було декілька) буде коротко записувати зміст запитання, зокрема: числові й фактичні дані, імена і назви, врешті — про що, власне, запитується. Під час хвилини обговорення гравці в

усталеному порядку (наприклад, за годинниковою стрілкою, закінчуючи капітаном) лаконічно «вкидають» свої версії. За потреби, версію доцільно обґрунтувати короткою фразою. Під час обговорення кожен гравець виробляє розумний баланс між прагненням відстояти свою версію і прийняттям до роздумів версії іншого. Кожен член команди мусить працювати над «накручуванням» у собі т.зв. «внутрішнього будильника», тобто вчитися приблизно орієнтуватися в ігровому часі (відчувати хвилину), а відтак — мобілізувати себе у межах відведеного хронометражу, активізувати хід власних думок, лаконізувати виклад версій тощо.

Для початку цієї інформації достатньо. Більш детально структуру запитання учні будуть розглядати на ***Заняттях № 3 і № 5***, а вироблення алгоритму правильної відповіді вивчатимуть на ***Занятті № 4***. На поточному ж занятті гравці ознайомлюються з новим для себе процесом.

На початках, коли команда ще не має капітана, вибір остаточної відповіді варто доручати кожному гравцю почергово (по 2-3 запитання). Окремо поговоріть про завдання капітана — вони є особливими. Його основний обов'язок полягає у тому, що з-поміж багатьох версій він має вибрати одну і єдино правильну, влучно й коротко сформулювати її та встигнути записати на бланку для відповідей. Сформулювати відповідь іноді буває не менш складно, аніж «дійти» до неї під час обговорення. Вона мусить бути стислою, влучною і відповідати формі запитання.

Окрім того, капітан має контролювати перебіг хвилини для обговорення, переривати надто довгі монологи гравців, активізувати діяльність надто пасивних членів команди, підтримувати тонус колективного пошуку на найвищому рівні. Капітан також виступає емоційним лідером команди. Він слідкує за атмосферою в колі гравців — вона повинна балансувати на однаково далекій відстані як від розпачу через невдалу відповідь, так і від ейфорії внаслідок щойно «взятого» запитання. На етапі становлення команди Вам як тренеру слід регулярно, але тактовно нагадувати виконуючому обов'язки капітана про виконання перерахованих функцій.

Наприкінці гри поцікавтеся думкою учнів щодо обрання капітана. Запропонуйте їм поміркувати над цим разом, ураховуючи досвід капітанської діяльності кожного гравця. Якщо в підсумку думка команди не збіглася з Вашою, не заперечуйте одразу — час розставить усе на свої місця.

Після завершення гри у «Що? Де? Коли?» змініть вид інтелектуальної діяльності. Познайомте учасників Вашого гуртка із грою **«Портрет»** і зачитайте 8–10 образів. Ця гра збагачує учнів новою інформацією, сприяє формуванню образного мислення. Останні півгодини зустрічі присвятить **«Контакту»** — він стабілізує емоційний рівень учнів і підготує до завершення занят-

тя. Наприкінці похваліть найбільш діяльних гуртківців, зокрема тих, хто проявив себе ліпше, ніж на попередньому тренуванні. Також заохотьте інших учасників гуртка до більшої інтелектуальної активності.

Заняття № 3.

❖ Запитання як ядро ігрового процесу.

Виховна мета: розвивати в учнів аналітичне мислення і спостережливість.

Освітня мета: ознайомити гуртківців із типологією ігрових запитань, навчити їх розрізняти.

Засоби навчання: запитання для гри «Що? Де? Коли?».

Розпочніть заняття із гри в «**Шаради**», а після 30 розгаданих слів перейдіть до «**Що? Де? Коли?**». На заздалегідь відібраних прикладах ознайомте учнів із *різними типами запитань*. Відомий одеський знавець Борис Бурда запропонував таку класифікацію:

1. **Відбір.** Найбільш поширений тип запитання. На основі наявної інформації із обмеженого числа варіантів слід обрати найбільш імовірний. Зазвичай, наводяться маловідомі факти, а популярні доводиться пригадувати самому.

Запитання: План будівництва цього почали обговорювати ще наприкінці 50-х і завершили 1962-го. Через чотири роки було закладено перший камінь, а перший орендар в'їхав до офісу наприкінці 1970-го, попри те, що будівельні роботи ще тривали. Офіційне їх відкриття відбулося 4 квітня 1973 року, хоча остаточно роботи завершили 1978-го. А що там розташоване зараз?

Відповідь: руїни. *Зарахування:* меморіал жертвам теракту 11 вересня 2001 року. Йдеться про споруди Світового Торгівельного Центру в Нью-Йорку.

2. **Мозаїка.** Наводиться набір розрізнених фактів чи ознак, що характеризують певний об'єкт, а гравці мають його розпізнати. Кожна з поданих характеристик звужує коло варіантів, а всі разом — до єдино правильного.

Запитання: У той час, коли вся Європа була охоплена революціями, у США, у штаті Мен було винайдено те, що, на думку сучасних лікарів, є корисним для зубів, але шкідливим для шлунку. Що ж це за винахід?

Відповідь: жувальна гумка.

3. **Етимологія.** Запитання про походження слова чи вислову, а також визначення слова за колишньою формою. Знайти правильну відповідь найчастіше допомагає метод аналогії, рідше — фонетичний аналіз, а от знання відповідної мови може й не знадобитися.

Запитання: Назвіть вид одягу, який у перекладі з мови урду означає «широкі панталони з легкої тканини».

Відповідь: Піжама.

4. **Вислів.** Наводиться розумний або дотепний вислів відомої (або не дуже) людини і пропонується його завершити. Як правило, такому висловлюванню притаманна певна внутрішня логіка, в яку і потрібно «проникнути».

Запитання: Йоганн Вольфганг Ґете колись сказав: «І дурні, і розумні — нешкідливі. Шкідливі тільки...». Назвіть ці дві категорії людей.

Відповідь: напівдурні й напіврозумні.

5. **Проблема.** Суть запитання полягає у повідомленні вирішеної свого часу проблеми — технічної, політичної, психологічної, дипломатичної, сюжетної (у літературному творі) тощо, а знавцям пропонується повторити вже знайдене рішення, часто — винахід, або ж пояснити його. Цей тип запитання часто використовують у телевізійному варіанті гри.

Запитання: Англійський гребець Тейлор виступав під час греблі у шкіряних штанах змащених жиром, з чого дуже потішались глядачі. А даремно — саме він переміг у заїзді. А до якого винаходу в академічній греблі підштовхнув одяг Тейлора?

Відповідь: до винаходу рухомих сидінь-«банок».

6. **Алегорія.** Описується дещо знайоме всім, але у незвичному ракурсі. Здогадатися, про що саме йдеться, доволі складно, але можливо.

Запитання: Дослідники дотепер сперечаються, чи не був цей конфлікт просто вигаданий для відведення підозр. Імена учасників цього конфлікту нам теж не відомі. Зате зі слів одного юнака ми знаємо про підступні дії близької родички, які перешкодили йому вчасно прибути на визначене місце. Врешті, за допомогою іншої не менш близької родички, зустріч таки відбулася, — інакше ми про все це так би й не дізналися. А що ж було предметом конфлікту?

Відповідь: сидло. Мова про сюжет української народної пісні «Чом ти не прийшов?»

7. **Історичне тло.** Знавці отримують конкретну ситуацію з минулого, а вийти на правильну відповідь допомагає знання історичного середовища описуваної події.

Запитання: 16 червня 1578 року у Львові завалилася частина даху міської ратуші. На щастя, обійшлося без людських жертв. І це попри на те, що на площі знаходилося дуже багато людей. А що вони там робили?

Відповідь: дивилися на страту Івана Підкови, яка відбувалася там цього ж дня.

8. **Логічне завдання.** Чітко й однозначно сформульоване запитання, яке вимагає такої ж відповіді. Потреби у додаткових знаннях не виникає — все необхідне подане в умові.

Запитання: У третьокласника запитують:

— Скільки тобі років?

— 10, — відповідає той.

— А твоєму батькові?

— Теж 10.

— Але ж цього не може бути?

Спробуйте через хвилину відтворити пояснення хлопчика.

Відповідь: «Він став батьком, коли я народився».

9. **Складова частина.** Наводиться перелік об'єктів, назв, осіб тощо та перелік їхніх ознак. Завдання — керуючись знаннями, логікою або ж інтуїцією розташувати їх у правильній відповідності. Інколи складові одного зі списків потрібно пригадати самому.

Запитання: Перший — привабливий зовні, невимушений, різнобічно обдарований, всім цікавиться, але пурхає, неначе метелик, кидаючи все, що винаходив, розробляв, незавершеним. Другий — незграбний, невисокий, із суворим негарним обличчям, з поламаним внаслідок нещасного випадку носом, відлюдкуватий; він наполегливо працює над усім, за що береться, невтомно, десятиліттями з мурашиним старанням виконуючи одне замовлення, доводячи його до досконалості. Гадаю, цих описів достатньо, щоб Ви змогли назвати імена Першого і Другого.

Відповідь: Леонардо да Вінчі і Мікеланджело Буонарроті.

10. **Нонсенс.** З точки зору формальної логіки такі запитання є некоректними, однак можуть бути цілком осмисленими у конкретній ігровій ситуації. Пропонується назвати об'єкт, що володіє заданими властивостями, а насправді його не існує взагалі або ж згадані властивості притаманні всім об'єктам певного ряду, що й потрібно обґрунтувати.

Запитання: У 1863 — в Лондоні, у 1868 — в Нью-Йорку, у 1898 — у Відні, у 1900 — в Парижі, у 1924 — в Барселоні, у 1950 — в Стокгольмі, у 1960 — в Києві. А у Львові?

Відповідь: а у Львові немає метрополітену (у запитанні подано дати відкриття).

11. **Загадка Леонардо.** Назва походить від запитань Володимира Ворошилова, створених на основі заплутаних і таємничих висловів Леонардо да Вінчі. До цієї категорії належать також фольклорні загадки, приказки і приповідки.

Запитання: Хто цей родич — достеменно нікому не відомо. Принаймні авторів цього запитання ще ніхто не зміг як слід пояснити, хто ж він такий. Зазвичай його згадують тоді, коли не хочуть називати когось іншого. Хто він — вам може підказати одне хвойне дерево. А взагалі я вам ще не набрид зі своїми питаннями? Якщо хочете, щоб я від вас відчепився, то скажіть — хто він?

Відповідь: хто... хто... дід Піхто!

12. **Неявна підказка.** На перший погляд, знайти розгадку такого запитання — із царини неможливого. Однак при уважному вивченні тексту можна помітити слово або словосполучення, яке начебто й не має стосунку до справи, а насправді чітко підказує (а інколи й просто називає) правильну відповідь.

Запитання: Латинська назва цієї однорічної рослини звучить як «*datura stramonium*». Вона є дуже отруйною і має одурманюючі властивості, а в медицині використовують її листя, що містить алкалоїди. Назвіть цю рослину.

Відповідь: дурман.

13. **Каламбур.** Запитання зазвичай беззмістовне у письмовому вигляді, але цілком допустиме в усному, оскільки в ньому використано «обман». Зокрема, на слух неможливо з'ясувати: пишеться слово з великої літери чи з малої? У лапках чи без них? Врешті — це те слово, що ми почули? А може його омонім чи паронім? Рецепт розв'язання проблеми простий — завжди досліджуйте не лише змістовий, а й формальний компонент запитання. Наступний приклад можна було б використати також і для ілюстрації неявної підказки.

Запитання: Цитата зі Стефана Цвейга: «Там, у Неї, відбулась ота не-людська й химерна сцена, гідна Шекспіра чи Аретино: король Людовік XVIII, нащадок Людовіка Святого, приймає співубивцю свого брата, що вже сім разів ламав присягу, — Фуше, міністра Конвенту, імператора й республіки, — щоб той тепер склав присягу йому — вже восьму присягу вірності.» А у якому місті відбулася описана подія?

Відповідь: у французькому місті Неї.

14. **Інтуїтивно-бездоказово.** На правильну відповідь у такому запитанні нічого не вказує. Єдиний варіант, який спадає на гадку, жодним чином не вдається обґрунтувати, але всі інші — взагалі неможливі. Борис Бурда у подібних випадках посиляється на авторитет Едґара По, для якого саме така інтуїтивно-бездоказова гіпотеза виступала як рушій вирішення проблеми.

Запитання: Не секрет, що якість губної помади визначається правильним підбором її компонентів. Кожна помада складається з основи і барвника. До основи помади входять віск і воскоподібні речовини, а також жири, масла і плівкотворчі складники. З воску і воскоподібних інгредієнтів найчастіше застосовують канделільський, карнаубський, церезин, парафін, мікрокристалічний, силіконовий, а також ще один вид воску. Назвіть його через хвилину.

Відповідь: бджолиний.

Викладена вище класифікація, зрозуміло, не може охоплювати всю варіативність ігрових запитань. До того ж, автори часто відходять від традиційних схем — на те вона й творчість. Головною спільною ознакою всіх запитань залишається несподіванка, парадокс, свіжий погляд на буденні речі.

Після ознайомлення гравців із поданою класифікацією зачитайте їм добірку з 10–15 запитань. Після кожного з них цікавтеся в учнів, до якого з перелічених типів воно належить (а, можливо, й до жодного). Для психологічної розрядки останні півгодини заняття пограйте у **«Занурення»**. Відгадуючи особу, предмет чи поняття, що були загадані ведучим, учасники гри вчаться будувати логічний ланцюжок із запитань, розвивають синтетичне мислення і здатність до узагальнення, актуалізують свої знання.

Перш ніж попрощатися, задайте учням домашнє завдання — поміркувати над назвою для своєї команди. Вона має бути оригінальною, небанальною, нести в собі символічне навантаження і головне — містити щось спільне для всіх членів команди, об'єднувати їх. Як завжди, перед прощанням не забудьте відзначити особливо активних і підбадьорити решту.

Заняття №4.

❖ Хвилина обговорення: від запитання до правильної відповіді.

Виховна мета: розвивати в учнів здатність до спільної розумової праці, до гармонійної і конструктивної взаємодії у колективі.

Освітня мета: ознайомити гуртківців із алгоритмами розумово-пошукової діяльності задля отримання правильної відповіді.

Засоби навчання: запитання для гри у «Що? Де? Коли?».

Заняття розпочинаємо з нової для учнів командної гри **«Вірю — не вірю»** (див. правила гри у Розділі 2). Її ігрові завдання мають форму тверджень, із якими можна погодитися або не погодитися. У ході обговорення гравці часто дотримуються протилежних думок, однак ведучий має вимагати у команди тільки одну відповідь. Це дуже важливо для гри у «Що? Де? Коли?», коли треба із безлічі версій вибрати єдину — правильну. У цьому ж конкурсі завдання спрощене — вибір здійснюється лише між двома наперед заданими варіантами.

Після 12 таких запитань запропонуйте учням ускладнити роботу — перейдіть до гри в **«Ерудит-лото»** (теж 12 запитань) (див. правила гри у Розділі 2): гравці отримують запитання для «Що? Де? Коли?» і чотири варіанти відповіді. Як і в попередньому випадку, завдання учасників полягає у пошуку в межах команди однієї версії. Після завершення поцікавтеся, які труднощі виникали під час обговорення запитань і вибору правильної відповіді. Запропонуйте учням разом долати ці труднощі. Із цією метою наступну годину присвятіть класичному **«Що? Де? Коли?»** — зрозуміло, уже без жодних варіантів відповідей.

Перш ніж почати, ознайомте гравців із орієнтовним алгоритмом дій команди, дотримання якого допоможе у пошуку правильної відповіді. Голов-

ними ланками цього алгоритму є озвучення ведучим тексту запитання і хвилина командного обговорення. Кожна з цих ланок передбачає низку специфічних дій гравців.

1. *Озвучення ведучим тексту запитання.*

Насамперед, запитання слід уважно вислухати. Самодисципліна відіграє на цьому етапі особливо важливу роль. Із першим словом ведучого гравці припиняють будь-яке спілкування між собою і спрямовують всю свою увагу на заслуховування тексту запитання. Не зайве сказати, що у жодному разі не допускається спілкування під час озвучення запитання, а також подавання будь-яких візуальних сигналів іншим членам команди (наприклад, підняття вгору великого пальця — «я знаю!»). Привертаючи до себе увагу команди, гравець тим самим відволікає її від сприйняття інформації, що подається ведучим. Унаслідок таких легковажних дій важливі фрагменти питання можуть бути безповоротно втрачені, оскільки текст зачитується лише один раз.

Записувати чи ні — залежить від особистої волі гравця, однак конче необхідно, щоби принаймні троє з шести членів команди зафіксували на папері інформацію, що міститься у питанні. Це допоможе виявити ключові **підказки**, **мітки** (особливі слова, які виводять на правильну відповідь) і **відсічки** (слова або факти, що звужують вибір з-поміж можливих варіантів до єдиної правильної версії). Уміння виокремлювати у тексті запитання такі особливі слова є дуже корисними для гравця і виробляються з досвідом.

Окремо варто звернути увагу на те, про що власне запитується — зокрема, прослідкувати за тим, який ступінь конкретизації і яку **форму** відповіді (частину мови, граматичну форму тощо) передбачає дане запитання. Досвідчені гравці радять розробити для себе зручну систему скорочень і умовних позначень для висловів та формулювань, які часто трапляються в запитаннях. Це суттєво пришвидшує процес запису важливої інформації.

Коли питання зачитано і подано сигнал для початку обговорення, учасники інтелектуального процесу переходять до наступної ланки.

2. *Хвилина командного обговорення.*

Хвилина обговорення передбачає здійснення учасниками інтелектуального процесу цілого комплексу розумово-пошукових дій, спрямованих на отримання правильної відповіді на поставлене запитання. Зазвичай під час обговорення гравці застосовують такі види розумової діяльності, як пригадування, порівняння, аналіз (виокремлення частин із цілого) і синтез (погляд на ціле через призму його складників), установлення причинно-наслідкових зв'язків подій та явищ а також логічних зв'язків у судженнях тощо. Рекомендується наступна послідовність дій команди протягом хвилини обговорення.

- Під час перших 5–10 секунд кожен із гравців мовчки «прокручує» в голові щойно почуте запитання і намагається виробити свою версію відповіді. Після цього члени команди «вкидають» свої версії в обговорення.
- На наступному етапі обговорення (приблизно 30 секунд) доцільно, щоб один із гравців (не обов'язково капітан) коротко узагальнив подану в питанні інформацію і визначив конкретну ціль пошуку — це допомагає спрямувати дії команди у потрібному напрямку. Доволі часто на шляху до правильної відповіді потрібно сформулювати ознаки, якими володіє об'єкт пошуку, після чого відновити в пам'яті перелік усіх об'єктів, що мають ці ознаки. Під час обговорення діє правило: **кожна версія відповіді має право на існування і має бути висловлена вголос**. Навіть така, що видається абсурдною. Однак при цьому **кожну версію, висловлену гравцем в ході обговорення, слід піддати верифікації** — перевірці на відповідність ознакам об'єкту пошуку, які були визначені на попередньому етапі обговорення.
- Після попереднього сигналу (за 20 секунд до завершення хвилини) команда мусить спрямувати свої зусилля на **вибір однієї з версій**, що звучали за ігровим столом. Формально ці дії є обов'язком капітана, однак не слід покладати відповідальність лише на одну людину — її має відчувати вся команда. Рішення слід приймати колегіально, волею більшості гравців. Капітан бере на себе одноосібну відповідальність лише у разі, якщо команда не може зійтися на одній версії, однак навіть тоді потрібно максимально враховувати думки усіх.

Не слід забувати, що хвилина обговорення — доволі короткий відтинок часу, тому його слід використовувати конструктивно. Хід обговорення має відбуватися у високому темпі, який повинен підтримуватися капітаном або емоційним каталізатором команди. Недопустимим є переключення уваги гравців на інші теми розмови, відхід від пошуку відповіді. За цим теж слідкує капітан.

Однак для отримання позитивного результату (у нашому випадку — пошуку правильної відповіді на поставлене запитання) самих лише специфічних умінь буває недостатньо. Неодмінною складовою командного успіху є психологічна гармонія у колективі (*детальніше про це див. пункт 3.2*) і налаштування команди на позитивний результат. Російський психолог і знавець В. Зарецький виробив такі **умови успішного вирішення проблемних завдань**:

1. Щоби розв'язати завдання, потрібно хотіти його розв'язати.
2. Щоби розв'язати завдання, потрібно вірити, що його розв'язок можливий.
3. Щоби розв'язати завдання, потрібно його розв'язувати.
4. Щоби розв'язати завдання, потрібно зрозуміти, що заважає його вирішенню.

5. Щоби розв'язати завдання, потрібно у тому, що заважає, знайти шлях до розв'язання.

Це — базові принципи, дотримання яких ще не гарантує успіху, але сприяє конструктивному інтелектуальному пошуку.

Тепер, коли учасники гуртка ознайомилися із загальними принципами командної взаємодії під час хвилини обговорення, педагог задає команді гравців 10–15 запитань для «Що? Де? Коли?» різного типу й у ході їх обговорення доповнює знання підопічних відомостями про **окремі особливості пошукового процесу**.

Раніше ми уже згадували про підказки, мітки і відсічки як елементи тексту ігрового завдання. Отже, що може виступати **підказкою** до правильної відповіді? Звертайте увагу на номер запитання. Доволі часто правильна відповідь на перше запитання турніру стосується початку певної справи або ж виступає зав'язкою самого турніру. Також перше запитання може стосуватися назви турніру, дати чи місця його проведення. Перше запитання в другому і наступних турах може містити натяк на продовження гри після паузи. Останнє запитання в турі може містити натяки на перерву, змогу втамувати голод, паузу в грі тощо. Останнє запитання пакету може містити щось на зразок символічного прощання організаторів і редакторів, алюзії на кінець, завершення або перерву до наступного турніру.

Крім номера запитання, роль підказки може виконувати певний факт із одного з попередніх запитань турніру, тож гравцям варто мати це на увазі. Автори сучасних запитань люблять уводити у тексти **заміни**, коли певне слово чи словосполучення у тексті замінюється на інше. Зазвичай, такі заміни є не випадковими і слугують підказкою.

Допомогти у виборі правильної відповіді можуть **мітки** — певні слова, які опосередковано вказують на шлях до правильної відповіді. Міткою найчастіше виступає слово чи словосполучення, яке, на перший погляд, є зайвим у тексті запитання, вибивається із загального плину тексту, здається недоречним, зайвим чи навіть дивним. Також міткою може бути слово, що декілька разів повторюється у тексті запитання. Іноді таке слово ведучий виділяє інтонацією, але частіше гравці мусять віднайти його самостійно. Виявити мітку допомагає уважність гравців і ретельний запис тексту запитання.

Часто автори запитання вносять у текст **відсічку** — слово чи факт, який дає змогу гравцям за наявності декількох потенційно правильних версій відсікти усі, крім єдиної правильної. У ролі відсічки найчастіше використовують певну специфічну ознаку об'єкта, або ж напрямую вказують у тексті запитання джерело інформації.

Окремо зосередимо увагу на **запитаннях із роздатковим матеріалом чи ілюстрацією**, поданою на екрані. У таких запитаннях варто звертати увагу не тільки на зміст зображення, а й на те, в якій формі це зроблено. Придивіться, чи немає у тексті граматичних помилок, чи не утворюють слова або рядки обриси якогось об'єкта тощо. Іноді може мати значення навіть спосіб подачі аркуша з роздатковим матеріалом, тому слід бути уважним і прискіпливим.

Підсумовуючи розмову з учасниками гуртка на тему «Що? Де? Коли?», варто наголосити на потребі розвивати такі особистісні якості успішного гравця, як уважність і спостережливість.

Для зміни виду інтелектуальної діяльності після серії запитань «Що? Де? Коли?» запропонуйте учасникам наприкінці поточного гурткового заняття пограти в «Травесті» (5–6 тем) (див. правила гри у Розділі 2). Головне завдання знавців — користуючись методами аналогії і зіставлення, визначити літературний твір та відповідних персонажів за його характерним фрагментом, де всі імена й окремі назви замінені на інші. У ході гри учні розвивають комплексне мислення, вчать розрізняти літературний стиль різних письменників, доповнюють і узагальнюють свої знання з української та світової літератури.

Подякуйте гравцям за активну участь і повідомте, що наступного разу вони дізнаються, як створити власне запитання.

Заняття №5.

❖ Власне запитання: як його створити?

Виховна мета: розвивати в учнів системне і творче мислення, винахідливість.

Освітня мета: навчити учасників гуртка складати власні запитання, лаконічно і логічно формулювати свою думку.

Засоби навчання: запитання для гри «Що? Де? Коли?».

Після нетривалої розминки «Зануренням» познайомте присутніх із грою в «Дурилку» (7-8 слів) (див. правила гри у Розділі 2). Вона дає змогу учням розвивати не лише інтуїцію, а й уміння грамотно й лаконічно викладати необхідну інформацію. На додаток, гравці непомітно і не без задоволення поповняють свій словниковий запас.

Перш ніж перейти до «Що? Де? Коли?», налаштуйте учнів на невеличку теоретичну бесіду. Повідомте, що сьогодні вони спробують поглянути на ігрові запитання зсередини і дізнаються, як навчитися самотужки їх складати.

Якісне запитання — це маленький літературний шедевр, а процес його створення — творчий і глибоко індивідуальний. Зрозуміло, певного універ-

сального рецепта в цій царині існувати не може. Натомість автори зі стажем виробили орієнтовний алгоритм дій, з яким варто ознайомитись.

1. **Перевірка вірогідності інформації.** Отже, Ви натрапили на цікаву інформацію. Насамперед ретельно занотуйте її джерело, щоби будь-хто охочий згодом міг її перевірити. Якщо це друковане видання, запишіть автора і назву книги, рік видання і номер сторінки; якщо Ви користуєтесь інтернетом — збережіть повну адресу, яку бачите в рядку свого браузера. Вірогідність джерела — головна зброя автора проти можливих апеляцій невдоволених гравців.

Приклад 1: Мудрий В. Змагання за українські університети в Галичині. Львів. 1999. С. 86.

Приклад 2: Поступ № 115 (1170). 9.07.2003. С. 12.

Приклад 3: <http://moshkow.relline.ru:5000/win/guberman>

Приклад 4: канал EuroNews. 13.03.2003. 23.00.

2. **Пошук додаткових відомостей.** Не поспішайте одразу складати текст запитання, спочатку «виносіть» його певний час у своїй голові. Обміркуйте відомості, якими володієте. Спробуйте встановити можливі зв'язки з іншою суміжною інформацією, яку теж можна було б використати у тексті запитання. Не зайвим буде пошукати й можливість для гри слів. І завжди пам'ятайте головний принцип вдалого запитання, який сформулював батько «Що? Де? Коли?» Володимир Ворошилов: «Невідоме про відоме. Незвичайне у звичайному. Неймовірне в очевидному».

3. **Установлення логічних ланцюжків.** Логічною одиницею у запитанні є хід — проміжна перешкода, подолання якої відкриває шлях до наступних кроків у напрямку остаточної відповіді. Хід — наче запитання в запитанні. Ходів може бути декілька — саме їх кількістю визначається рівень складності нашого маленького літературного шедевру. Запитання має бути достатньо складним, щоби зацікавити, і достатньо простим, аби на нього можна було відповісти.

Приклад одноходового запитання: «Найкращий уряд — це той, якого не видно. Найкращий уряд — це коли громадянин не знає прізвища прем'єра», — повторила вона слова свого співвітчизника Адама Сміта і тим самим визнала, що була не найкращим прем'єром. Назвіть прізвище.

Коментар: щоби відповісти на запитання слід лише згадати прізвище найвідомішої жінки на посаді прем'єр-міністра в англomовному світі.

Відповідь: Тетчер.

Приклад двоходового запитання: Болгарський дисидент Георгій Марков помер у Лондоні 7 вересня 1978 року через отруєння рицином. Отруєння було влаштоване спецслужбами болгарської комуністичної влади. Спосіб,

яким воно було здійснене, міститься у назві відомої кінострічки. Назвіть цю французьку кінокомедію.

Коментар: перший хід — визначаємо можливі способи отруєння. Отрута може потрапити до організму через повітря, через шкіру або з їжею. Другий хід — пригадуємо відомі назви французьких кінокомедій, пам'ятаючи про способи отруєння?

Відповідь: «Укол парасолькою».

Приклад багатоходового запитання: Назвіть ім'я найулюбленішого учня найулюбленішого учня найулюбленішого учня Сократа.

Коментар: найулюбленішим учнем Сократа був Платон, найулюбленішим учнем Платона був Аристотель, найулюбленішим учнем Аристотеля був Александр Македонський.

Відповідь: Александр Македонський.

4. Формулювання тексту. Розважливо поставтеся до формального боку справи. Важливе значення для сприйняття знавцями має розмір запитання. Зазвичай воно містить два-три прості або ж одне-два складні речення. Відомий знавець Борис Бурда з властивою йому педантичністю пропонує як кількісну норму для запитання вважати 300-400 друкованих знаків. Творіння з меншим обсягом претендуватиме вже на статус запитання для Брейн-рингу (про нього детальніша розмова буде на **Занятті № 6**), а з більшим — заслуговуватиме на коментар «довго і нудно» від гравців. Дослухавши таке запитання до кінця, гравці насправді «ризикують» забути його початок, а цього допустити не можна.

Складаючи запитання, намагайтеся поставити себе на місце гравця, який буде його відгадувати. Чи все зрозуміло у формулюванні? Чи може бути відомим факт, поданий у запитанні? Чи може бути відомим факт, який потрібно назвати у відповіді? Спробуйте переставити факти із відповіді у запитання і навпаки — може так текст зазвучить ліпше і результат вийде цікавішим? Послухайте, як про феномен запитання розмірковував Володимир Ворошилов: «Кожне із запитань згодом стане епізодом, сценою в документальній драмі під назвою «гра». Епізодом зі своєю власною драматургією, з головною дійовою особою, зі своїм завершеним міні-сюжетом. Як передбачити, яким шляхом буде розвиватися цей епізод? Чи перетвориться він у веселий скетч або ж у невеличку трагедію для його учасників. Давайте замислимося, скільки існує варіантів обговорення одного і того самого запитання. Десятки? Сотні? А скільки шляхів до відповіді на нього? І ви повинні передбачити всі ці варіанти, пройти всі ці шляхи для кожного із гравців».

Коли запитання вже готове, перевірте його на відповідність **основним вимогам**. Ці критерії такі:

1) запитання мусить мати єдино можливу відповідь. Наявність кількох правильних відповідей (т. зв. «дуаль») свідчить про те, що автор недостатньо попрацював над текстом. Щоб уникнути дуалі у запитання вводять т. зв. «мітку» — специфічну інформацію, яка стосується лише заданого об'єкта. Зазвичай до відгадки вона не веде, а відсікає хибні варіанти, оскільки прямо вказує на джерело пропонованого твердження (наприклад, «На думку Бернарда Шоу, ...»).

2) запитання має бути незнайомим для гравців (не «свіченим»). Запитання, яке вже зачитувалося на якомусь із турнірів, уносить у змагання елемент несправедливості і нерівності умов для його учасників.

3) інформація, використана у запитанні, має бути точною і достовірною. Будьте критичні щодо відомостей, почерпнутих зі засобів масової інформації. Якщо джерело викликає сумнів, уведіть у текст ремарку: «за однією з версій». Намагайтеся не вживати категоричних тверджень — пам'ятайте, що два помножити на два дорівнює чотири геть не у всіх системах числення. Не опирайтеся на власні асоціації, як на основне джерело запитання — у гравців можуть бути власні асоціації щодо описаних фактів.

4) у ході роздумів над запитанням гравці мають звертатись не тільки до своїх знань, а й використовувати різні види інтелектуальних здібностей — логіку, інтуїцію, аналіз, синтез тощо. Не звужуйте коло цих здібностей лише до банального пригадування певної інформації — не вимагайте від **знавців** лише **знань**.

5) у разі потреби передбачте особливі вказівки для ведучого. Це важливо, якщо у тексті запитання ймовірні різночитання, є складні для вимови слова або виникає потреба звернути увагу гравців на одне чи декілька слів.

6) запитання неодмінно мусить бути цікавим. Навіть у тому разі, коли гравцям не вдалося знайти відгадку, їхні емоції мають бути позитивними. Подумайте, чи захотілося б самому відповідати на складене запитання. Якщо ні — треба переробляти.

7) і нарешті — запитання має бути каталізатором інтелектуального і морального розвитку для всіх учасників процесу — як його автора, так і знавців.

На жаль, дотримання цих вимог ще не гарантує вдалого кінцевого продукту. З іншого боку, найменше їх недотримання загрожує перекреслити всі старання автора. Беріться до процесу написання запитання, як до написання поеми — із натхненням у серці.

Після своєї розповіді зачитайте учням 12 запитань зі «**Що? Де? Коли?**», аналізуючи міру дотримання викладених вище принципів при їх укладенні. Поміркуйте разом з присутніми, що можна було б змінити у тому чи іншому запитанні на місці автора.

Останні півгодини зустрічі пограйте у «**Контакт**» або «**Занурення**». Перш ніж попрощатися, задайте учням домашнє завдання: кожен гравець повинен скласти по 2–3 власні запитання — з дотриманням усіх вимог і з обов’язковим друкованим джерелом інформації. Повідомте, що на ці запитання відповідатимуть всі інші гравці разом із тренером.

Заняття № 6.

❖ Брейн-ринг: основні принципи й особливості.

Виховна мета: сприяти виробленню в учнів адекватного сприйняття ігрового процесу і контролю над своїми емоціями під час гри.

Навчальна мета: ознайомити учнів із правилами гри у «Брейн-ринг», зі специфікою гри та ігрових запитань, розвивати в учнів швидкодію думки.

Засоби: теоретична інформація, запитання для гри у «Брейн-ринг».

Розпочніть заняття з перевірки домашнього завдання, тобто із заслуховування і обговорення запитань, складених учнями вдома. Дозвольте гуртківцєві, що задає запитання, відчути себе повноцінним ведучим — контролювати відлік часу на обговорення тощо. У цей час Ви самі з тренера перетворюєтесь на пересічного гравця, який поруч із рештою учнів бере участь в обговоренні почутого запитання. Похваліть вдалі авторські ходи і ненав’язливо вкажіть на наявні недоліки. Заохотьте учнів на кожне заняття готувати принаймні по одному (а можна й більше) власному запитанню. Доцільно організувати конкурс на найкраще завдання, яке таємним голосуванням будуть обирати самі учні. Значну частину подальших занять Вашого гуртка варто розпочинати саме із заслуховування учнівських запитань.

Після підбиття підсумків познайомте присутніх із правилами і особливостями «**Брейн-рингу**», а також розкажіть, як народилася ця гра. Її виникнення пов’язане зі спробами надати змаганням зі «Що? Де? Коли?» більш привабливих рис для стороннього глядача. Для цього і було запроваджено основний принцип цієї гри — визначити, яка з команд зможе швидше відповісти на поставлене питання. Ідею підхопили телевізійники — зйомки «Брейн-рингу» тривали з 1989 по 1999 рр. Щороку проводять першості міст і регіонів з цієї гри, Чемпіонат України з «Брейн-рингу», гру включають у програму розмаїтих інтелектуальних фестивалів. У багатьох навчальних закладах проводяться тематичні «Брейни» (наприклад, із хімії, математики і т. д.), сценарії і методики проведення «Брейн-рингу» рекомендовано для вчителів і керівників гуртків.

У класичному варіанті «Брейн-рингу» одночасно грають дві команди по шість учасників у кожній. Ведучий зачитує завдання. Після закінчення читання включається система відліку часу або подається голосова команда «Час».

Після сигналу, що свідчить про початок обговорення, команда може натиснути на кнопку (або іншим обумовленим способом повідомити про свою готовність відповісти). За правильну відповідь команді зараховується одне очко. Якщо команда, що першою подала сигнал, відповіла неправильно, друга продовжує обдумування запитання і повідомляє про свою готовність спробувати натисненням на кнопку. Команда має право не відповісти на запитання. Зазвичай на обдумування відводять хвилину, проте після відповіді першої команди або фальстарту на обмірковування може даватися 20 секунд, а не весь час до кінця хвилини. Бої проводять або на фіксовану непарну кількість запитань (5, 7 або 9), або до певного числа очок у переможця.

Зрозуміло, що лише знати правила «Брейн-рингу» недостатньо для того, щоби вміти у нього грати. Спробуємо з'ясувати, чим відрізняється «Брейн» від уже звичної для нас «Що? Де? Коли?». Насамперед, запитаннями — тут вони коротші (одне-два речення) і містять мінімум ходів.

Розділіть присутніх на дві команди — навіть по два гравці, зараз це не принципово. Гуртківці повинні відчувати специфіку гри. Зачитайте командам 12-15 запитань. Сигналом для відповіді може бути плескання у долоні або будь-який інший знак, однак його може подавати лише капітан команди.

Після «Брейну» зіграйте у відомі вже **«Перевертні»**. Тут можна подавати сигнал для відповіді (плескати у долоні) вже під час запитання.

3.3.3. Заключні положення.

Пропонована тематика перших навчальних занять має рекомендаційний характер. У ході наступних тренувань учасники гуртка в ігровій практиці набувають умінь і навичок, необхідних для успішної участі в інтелектуальних змаганнях, удосконалюють свою ігрову майстерність. Відбираючи зміст для тренувань, доцільно дотримуватися балансу між індивідуальними і командними іграми, виходячи з орієнтовної пропорції «30/70».

3.4. Особливості педагогічного впливу в системі «тренер — учнівська команда — учасник команди».

У ході тренувань педагог має сприяти встановленню у свідомості учня стійкого балансу між індивідуальним і колективним, а саме — сприяти формуванню відчуття гармонії інтересів команди і його власними інтересами. Для досягнення цієї цілі **педагогові слід вирішити такі проміжні завдання:**

1. налаштувати кожного учня на максимально можливий особистий внесок у досягнення позитивного командного результату;

2. аргументовано довести учневі пріоритетність командного результату перед індивідуальним (досягнення останнього можливе лише з метою досягнення першого, оскільки командний успіх автоматично стає й успіхом особистим);
3. допомогти в організації самоаналізу, об'єктивного оцінювання учнем власної діяльності, пошуку свого місця в команді і своєї ролі у результаті її діяльності;
4. всебічно стимулювати прагнення учня до інтелектуального саморозвитку та самоосвіти.

При цьому педагогові у своїй діяльності слід опиратися на реальну мотивацію учнів — досягнення особистого успіху і визнання цього успіху значимими для учня людьми. Тільки опираючись на непідробний інтерес учня, Ваша тренерська праця даватиме позитивні результати.

Поки команда формується, тренер мусить уважно спостерігати за процесом обговорення, аналізувати його. У ході такого спостереження педагогові слід відповісти на низку запитань:

- 1) Чи всі гравці однаково проявляють активність під час обговорення?
- 2) Чи з'являється протягом хвилини правильна версія? У кого саме? Чи щоразу в одного і того самого гравця?
- 3) Чи автор правильної версії наполягає на її прийнятті рештою гравців? Чи правильна версія стає командною версією, чи, може, «птопає» серед неправильних?
- 4) Хто з в.о. капітана найкраще справляється зі своїми обов'язками?

Результати такого спостереження допоможуть тренерові налагодити гармонійну діяльність команди. Розгляньмо тепер **найбільш типові проблеми і оптимальні способи їх подолання** у викладеному вище порядку.

1) Педагог повинен уміло використовувати похвалу активним гравцям, яка має бути вчасною і влучною, однак не надмірною. Низька активність одного чи декількох гравців також має спонукати наставника до дій, які можуть проявлятися у формі підбадьорливої репліки або ж доброзичливого зауваження. Якщо негативні явища тривають, слід провести з учнем довірливу бесіду, у ході якої з'ясувати причини зауважених недоліків і спільно поміркувати над способом їх усунення. Коли такою причиною є непорозуміння між гравцями або ж недостатній рівень згуртованості колективу, не слід драматизувати ситуацію. Зазвичай, подібні вади долаються протягом двох-трьох тренувань. Якщо ж непорозуміння виявилися більш серйозними, слід обговорити їх з усією командою у щирій бесіді. Під час розмови учні мають усвідомити потребу конструктивної співпраці задля досягнення позитивного командного результату, який для кожного члена команди автома-

тично стане ще й особистим успіхом. Значно частіше брак активності гравця під час обговорення є наслідком його невідповідності вимогам до члена команди. У такому разі не варто одразу ж припиняти участь учня в наступних тренуваннях. Потрібні вміння і навички, ймовірно, можуть прийти з досвідом. Однак, шанс доцільно давати лише тому учасникові, котрий щиро бажає займатися інтелектуальними іграми і регулярно відвідує тренування.

2) Часто трапляється так, що правильна версія протягом хвилини обговорення так і не виникає, однак це — проблема не лише команд-початківців. Важливо інше: наскільки активно діють члени команди, щоби така версія з'явилася. Протягом декількох перших тренувань тренер може ненав'язливо втручатися у хід обговорення, наводячи гравців на правильний хід думок натяками і асоціаціями, однак не підказками. Такі втручання мають щоразу меншати. Інколи варто продовжити час обговорення до двох-трьох хвилин, після чого акцентувати увагу команди на необхідності активізувати хід обговорення на майбутнє. Часто головною причиною браку правильних версій за ігровим столом є недостатній інтелектуальний рівень гравців або ж брак ігрового досвіду. Зазвичай, у ході регулярних тренувань подібні вади можна подолати.

3) Проблема вибору правильної версії складно піддається вирішенню навіть у досвідчених «дорослих» команд. Попри різноманітні «рецепти» оптимізації цього процесу з метою уникнення невдачі на етапі відбору версій, усі вони зводяться до одного золотого правила — версії слід просіювати крізь сито відповідності умовам тексту запитання. Однак, низка проблем може виникати через недостатню досвідченість гравців. Зокрема, серед таких негараздів найчастіше доводиться мати справу з нерівномірною уважністю капітана до різних членів команди. Вирішити її можливо лише через усвідомлення капітаном особливої важливості свого внеску у командний результат, а відтак — його обов'язком має стати сприйняття кожного члена команди як потенційного джерела правильної версії.

4) Проблема оптимального вибору капітана може поставати неодноразово у ході розвитку команди на різних етапах її розвитку як учнівського колективу. Враховуючи цей факт, не слід уникати підняття питання про заміну капітана, однак лише між іграми. Заміна капітана під час гри може стати додатковим стресоутворюючим фактором для несформованих ще учнівських особистостей. Не слід забувати, що головним обов'язком капітана є не стільки вибір правильної версії (цю функцію можуть виконувати різні гравці по чергово, аж поки не віднайдеться оптимальний варіант), скільки духовний лідер колективу. Саме виходячи з цієї позиції педагогові слід підходити до вибору капітана команди.

Таким чином, **головним методом дослідження учнівської команди для тренера залишається спостереження**. Його слід проводити постійно, однак не демонструвати цього факту. На час гри оберіть для себе таку модель поведінки — станьте неначе відстороненим учасником обговорення команди. Ненав'язливо скеровуйте гравців у правильному напрямку, задаючи їм запитання з'ясувально-критичного характеру, однак не підказуючи відповіді. Якщо після хвилини обговорення команда не визначилася із варіантом, спробуйте з'ясувати причину. Спонукайте учнів пригадати версії, які звучали за столом, чому не вдалося вибрати одну із них. Поступово зменшуйте свою активність, звівши її в підсумку до нуля. Етап переходу педагога від активного до пасивного спостереження виступає точкою початку повноцінного життя учнівської команди як самостійного колективу.

4. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ШКІЛЬНИХ ЗМАГАНЬ

Важливе місце в інтелектуальному та особистісному розвитку школярів займають конкурсні програми. Під конкурсною програмою ми розуміємо заздалегідь організоване і впорядковано проведене інтелектуальне змагання, при якому критерієм визначення переможця є інтелектуальна перевага над суперником, що виражається в ігрових балах. Конкурсна програма є перспективною педагогічною технологією, яка сприяє самореалізації учня, активізує його саморозвиток і розвиває колективну самодіяльність. Узгоджуючи між собою індивідуальні інтереси, можливості, знання, уміння, розвиваючи свої потенціали, учасники конкурсів здобувають культуру зацікавленого спілкування і корисної спільної дії. Гравець учить розуміти потребу успіху для себе і створювати ситуації успіху для інших.

Кожен з ігрових конкурсів є своєрідним педагогічним проектуванням відсутніх зон розвитку кожного учня в тому чи іншому виді діяльності. Конкурсна програма при цьому є зразком конструктивного співробітництва, що забезпечує прояв взаємного інтересу всіх учасників гри, впливає на ефективність групової діяльності, гармонізує емоційно-психологічний клімат і стимулює згуртованість малих груп. Конкурсні програми, за умови вдалого педагогічного супроводу, стають потужним стимулом соціального, психічного та інтелектуального розвитку учня. Проведення таких програм дають змогу учасникам:

- сформувати адекватну самооцінку;
- розвивати свої вольові якості;
- самовизначитися у світі захоплень і професій;
- виховувати свій естетичний смак;
- розвивати комунікативні здібності;
- набутти навички спільної діяльності.

Реалізація конкурсної програми забезпечує наявність постійного стимулу, у ролі якого виступає колективний успіх — перемога, зафіксована в турнірній таблиці. Він створює основу для формування високої самооцінки та сприяє творчо активному самопочуттю кожного учня. Конкурсні програми можуть мати тематичний характер залежно від дидактичних та виховних цілей і завдань. Важливо, щоби кожен учень зміг задовольнити свої базові

потреби: був залучений у спільну справу, проявив себе, пережив успіх, власну значимість, відчув інтерес оточення, насолодився радістю перемоги. З-поміж інтелектуальних змагань, які можуть бути реалізовані у житті середнього навчального закладу засобом конкурсної програми, найбільш популярними є спортивні «Що? Де? Коли?» та «Брейн-ринг». Зупинімося на ключових аспектах підготовки та проведення названих змагань у середній школі.

4.1. «Що? Де? Коли?» (спортивний варіант)

4.1.1. Необхідний реквізит.

1. Конкурсні завдання. Запитання для «Що? Де? Коли» можна складати самому або використовувати вже наявні. Чимало пакетів запитань представлені в мережі інтернет (див. **Розділ 8**). Також зразки ігрових завдань розміщено у **Розділі 5**.
2. Секундомір чи будь який пристрій для відраховування часу.
3. Ігрова документація, а саме — таблиця з переліком команд для ведення обліку турнірних здобутків та картки для відповідей. Таблиця має містити такі стовпці: номер команди, назва команди, клас (за потреби), стовпці для кожного запитання туру і загальної суми щодо кожної команди. В останньому будуть зазначені ігрові здобутки команди і зайняте місце. Рядки такої таблиці містять заголовки стовпців і пронумерований перелік команд. Зразок описаної таблиці подано нижче:

№	Назва команди	Клас	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Разом	Місце
1													
2													
3													
4													
5													
6													
7													
8													

Картки для відповідей виготовляють у кількості, що на декілька штук більша за чисельність ігрових завдань. Типова картка має такий вигляд:

№ команди	№ туру	№ запитання
ТЕКСТ ВІДПОВІДІ		

4.1.2. Особливості проведення змагання.

Заздалегідь слід оголосити учням правила гри (див. підрозділ **6.1**), умови зголошення до участі, а також час і місце організації гри. Проведення змагань забезпечує ведучий і, якщо є така змога, журі суддів. Перед початком проведення змагання передбачена реєстрація команд, що вказують назву, клас та перелік учасників, серед яких позначають капітана. Кожній команді присвоюється і оголошується ігровий номер, який вона має запам'ятати і вказувати на своїх картках для відповіді. Команди слід розсадити таким чином, щоб особі, яка буде збирати картки з відповідями, було зручно проходити поміж ігровими столами й оперативно доставляти картки ведучому або суддям. На початку змагання ведучий нагадує командам правила гри, наголошуючи на дисциплінарних аспектах гри (принцип одноразового зачитування запитання, дотримання тиші під час мовлення ведучого, своєчасність подачі відповідей тощо). Окремо слід роз'яснити учасникам **правила заповнення карток для відповіді**:

- 1) Картку заповнює капітан команди.
- 2) У лівому верхньому кутку на всіх картках проставляється номер команди у турнірі.
- 3) По центру вгорі зазначається номер туру.
- 4) У правому верхньому кутку вписують номер запитання.

Проводячи змагання, ведучий чітко озвучує текст ігрових завдань, а також правильну відповідь і необхідні коментарі після завершення хвилини обговорення. Між турами доцільна недовга перерва (5-10 хв.) для підрахунку ігрових результатів. Його здійснює ведучий або журі суддів.

При визначенні результатів туру до уваги беруться такі показники:

1. Кількість правильних відповідей на запитання.
 2. Рівень складності запитань, на які було дано правильну відповідь.
- Даний показник визначається для кожного запитання за формулою $n+1$, де n — число команд, що дали правильну відповідь на дане запитання.

При визначенні результатів усієї гри до уваги беруть такі показники:

1. Кількість правильних відповідей на запитання.

2. Рівень складності запитань, на які було дано правильну відповідь.

3. Сума місць у турах. Вказаний показник вираховується, якщо за попередніми двома не вдається встановити підсумковий розподіл місць. При цьому вище підсумкове місце присуджується команді, в якій сума місць буде нижчою.

Наприкінці гри ведучий повідомляє турнірні результати всім присутнім і нагороджує переможців. Підсумкова таблиця змагань вивішується на шкільній дошці оголошень та у кожному класі, що делегував своїх учасників на змагання.

4.2. «Брейн-ринг»

4.2.1. Необхідний реквізит:

1. Конкурсні завдання. Зазвичай використовують ігрові завдання для «Що? Де? Коли?», але дещо простіші. Критерій відбору запитання для даного турніру — можливість знайти правильну відповідь протягом ігрової хвилини. Зразки ігрових завдань розміщено в **Розділі 5**. Також пакети запитань можна відшукати в мережі інтернет (див. **Розділ 8**.).

2. Технічна апаратура. Оскільки команди часто знаходять відповідь практично одночасно, виникає потреба в спеціальному приладі для визначення того, хто все-таки вирішив відповісти раніше за суперника. Оптимальне рішення такої проблеми — прилад, який часто називають «брейн-системою». Вона складається із двох кнопок, які розміщуються на ігрових столах, і електрокабелями поєднані з системою звукового, а інколи й візуального оповіщення. Якщо описаного приладу не знайшлося, можна грати і без нього. Наприклад, капітани можуть плескати в долоні, стукати по столу, вмикати настільну лампу або протикати голкою повітряну кульку. Проте, слід зауважити, що з підвищенням професійного рівня команд або за наявності занадто легких запитань, без електронного приладу надати право для відповіді певній команді практично неможливо. Зазначимо, що досвідченим «кнопочникам» для зупинки системи потрібні соті долі секунди.

Специфіка проведення змагання.

Реєстрацію учасників слід провести заздалегідь, щоби з'ясувати число команд-учасниць. Це допоможе оптимально визначити схему проведення гри. Змагання з гри «Брейн-ринг» можна проводити за наступними чотирма схемами:

1. *Олімпійська система*. Всі команди розбиваються на пари (трійки, четвірки і т. д.). При цьому команди, що програють бій, вибувають зі змагань, а переможці знову розбиваються на групи, і так аж до визначення чемпіона. Переваги системи полягають у значно менших витратах часу і питань, що має важливе значення, коли шкільне змагання проводиться в позаурочний час.

Недолік описаної схеми — надто мала кількість боїв (іноді всього один) у команд, що програли.

2. *Кругова система.* Усі команди грають між собою. Зазвичай кожен бій проводиться з фіксованою кількістю запитань, переможець отримує 2 турнірні очки, а за нічию кожна з команд одержує по 1 турнірному очку. Команда, що набрала найбільшу кількість турнірних очок після закінчення всіх ігор, оголошується чемпіоном. За однакової кількості очок у декількох команд, переможець визначається за додатковими показниками (зустріч команд між собою, різниця «забитих» і «пропущених» тощо). Перевага системи полягає в однаковій кількості ігор для всіх команд, недоліки — значні витрати часу та ігрових запитань.

3. *Змішана система.* Команди розбиваються на декілька груп, у кожній з яких проходять ігри за круговою системою. Визначена кількість команд із кожної групи проходить у наступний етап змагань, де команди або знову діляться на групи або грають за олімпійською системою. Переваги цієї схеми в тому, що вона дає гарантоване число ігор для кожної з команд, але економить час та ігрові завдання. За такою системою проходять Чемпіонати України та Львівщини з «Брейн-рингу».

4. *«Драбинка».* Найбільш видовищна, однак і найменш спортивна схема гри. Починають гру дві команди. Команда, що програла, покидає змагання, а переможець грає з наступною командою. Чемпіоном стає переможець останнього із запланованих боїв. Зрозуміло, що команди, що вступили в гру пізніше, одержують перевагу. За цією схемою велися змагання у телевізійній версії гри «Брейн-ринг».

5. ЗРАЗКИ ІГРОВИХ ЗАВДАНЬ

5.1. Що? Де? Коли?

1. Розрізняють три види часткової дихромазії — протанопія, рейтеранопія і тританопія. Спадкова дихромазія вражає 8 % чоловіків і 0,5 % жінок. Назвіть прізвище фізика Джона, на честь якого дихромазія отримала більш відому нам назву.

Відповідь: Дальтон.

Джерело: <http://dovidka.biz.ua/daltonizm-simptomi-prichini-likuvannya/>

2. Воно було найулюбленішим фруктом давніх греків і римлян. Цікаво, що воно не тоне у воді, бо на чверть складається з повітря. Відомо також, що перший його сорт, який був в 1647 році експортований з Америки, називався «Ньютон Піппін». Назвіть його.

Відповідь: Яблуко.

Джерело: <http://cikavo.net/cikavi-fakti-pro-yabluka/>

3. У цьому барселонському театрі працюють лише 4 людей, з яких лише 2 виходять на сцену. У своїй роботі вони користуються лише водою, скляними трубками і ... Ще чим?

Відповідь: милом.

Коментар: це Театр мильних бульбашок.

Джерело: канал RTV 1. Новини. 12.06.2003. 19.00

4. Декарт називав таке число неможливим. Давні індійці ставили над ним крапку, а ми ставимо... Що і з якого боку?

Відповідь: мінус перед ним

Коментар: це від'ємне число.

Джерело: <http://studopedia.org/7-13205.html>

5. Цього дня народилися Йозеф Гайдн, Микола Гоголь, Отто фон Бісмарк і Вахтанг Кіпіані, а ще світова громадськість відзначає день птахів. Але найсмішніше не це. А що?

Відповідь: а те, що цей день — 1 квітня! Залік: 1 квітня.

Джерело: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/1_kvitnya_tsey_den_v_istoriii_2038452.

6. Дослідження довели, що жінки ліпше бачать вночі, аніж чоловіки. Крім того, жінки мають здатність сприймати візуальний об'єкт цілісно, у всій його повноті. Натомість чоловіки бачать чіткіше, більш якісно деталізують видимі об'єкти, відсікаючи другорядне. А все це тому, що у жінок більше перших, а в чоловіків — других. Назвіть перших і других у будь якому порядку.

Відповідь: палички і колбочки (види клітин ока).

Коментар: Палички більш світлочутливі, аніж колбочки.

Джерело: Базанова Т. І., Павіченко Ю. В., Тіткова А. М., Кармазіна І. С. Біологія: підручник для 9 класу. Видавництво: Світ дитинства, 2009.

7. У них багато спільного — обидва виявилися останніми на своїх керівних посадах і померли в один рік — 1803. У їхніх прізвищах співпадали 6 останніх літер, а в повних назвах їхніх посад згадувалася «Її Величність». Назвіть ці дві посади.

Відповідь: гетьман і кошовий отаман

Коментар: мова про Кирила Розумовського і Петра Калнишевського.

Джерела: Путро О. І. Гетьман Кирило Розумовський і його доба (з історії державотворення XVIII століття). Київ, 2008; Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка-Ком / Редкол.: В.А.Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. — Київ, 2007.

8. Ось відповіді учасників однієї інтернет-спільноти на запитання користувача під ніком Чомучка: «через спектральні характеристики», «через дисперсні властивості», «через ефект комбінованого розсіювання», «тому що так Бог створив», «а не все одно? дивися і насолоджуйся!». А що спитав Чомучка?

Відповідь: чому небо блакитне.

Джерело: <http://community.livejournal.com/pochemuchka/52739.html>

9. Вітамін С відомий також під назвою «аскорбінова кислота». Слово «аскорбін» утворилося від спрощеного «антискорбін». «Скорбін» або «скорбут» — це хвороба, від якої страждали люди, які протягом тривалого часу були позбавлені свіжої їжі і споживали засолене м'ясо, сушені боби, черствий хліб і алкогольні напої. Назвіть цю хворобу.

Відповідь: цинга.

Джерело: <http://www.schoollife.org.ua/askorbinova-kyslota-vitamin-s/>

10. Президент США Томас Джефферсон рекомендував робити це перед тим, як сказати що-небудь у гніві. Популярний у недалекому минулому телеперсонаж чинив це спочатку не з власної волі, але згодом йому сподобалось. А в яких випадках йому радили це робити?

Відповідь: коли він не міг заснути. Йшлося про лічбу до 10.

Джерела: <http://diagnoz.net.ua/xvorobu/1865-upravlnnya-gnvom-rahuyemo-do-10-ne-tlki.html>; анім. фільм «Як Петрик П'яточкін слоників рахував» (1984).

11. Для хіміка вони — високоактивні хімічні сполуки, для історика або політолога — незалежні і рішуче налаштовані політики. Назвіть це словосполучення.

Відповідь: вільні радикали.

Джерела: <http://health.unian.ua/country/361748-vilni-radikali-malenki-vbivtsi.html>; особисті спостереження автора.

12. Насправді це слово має два значення. Перше — це застиглий сік деяких рослин, що витікає з ранок на корі. Друге — декілька видів лишайників родини леканорових. Вони мають вигляд грудочок, що переносяться вітром на великі відстані, і є їстівними. Назвіть іудейського лідера, якому ці грудочки допомогли вирішити продовольчу кризу.

Відповідь: Мойсей.

Коментар: у питанні наведено тлумачення слова «манна».

Джерело: <http://sum.in.ua/s/manna>.

13. Не секрет, що якість губної помади визначається правильним підбором її компонентів. Кожна помада складається з основи і барвника. До основи помади входять віск і воскоподібні речовини, а також жири, масла і плівкотворчі складники. З воску і воскоподібних інгредієнтів найчастіше застосовують канделільський, карнаубський, церезин, парафін, мікрокрасталічний, силіконовий, а також ще один вид воску. Назвіть його через хвилину.

Відповідь: бджолиний.

Джерело: Л. В. Пешук, Л. І. Бавіка, І. М. Демідов. Технологія парфумерно-косметичних продуктів : навч. посібник. К., 2007.

14. Послухайте загадку. Джон зайшов до бару і попросив у бармена склянку води. У відповідь бармен витяг дробовик і вистрелив. Куля пролетіла у лічених сантиметрах біля вуха Джона. Джон подякував, залишив чайові і вийшов. За що Джон подякував бармену?

Відповідь: за те, що у нього минула гикавка.

Коментар: від гикавки, як відомо, допомагає склянка води або переляк.

Джерело: серіал NCIS: Полювання на вбивцю. Сезон 8, епізод 14.

15. Достеменно невідомо чи він родом із Туреччини, чи зі сонячної Фінляндії. Але кажуть, що там, де він проживає, на деревах росте багато перших і других. Можна припустити, що Ви любите і перші, і другі, а тому назвіть їх у будь-якому порядку.

Відповідь: цукерки і мандаринки.

Коментар: вважають, що Святий Миколай жив у малій Азії, а Санта Клаус живе у Фінляндії.

Джерело: загальновідома інформація.

16. Династія римських імператорів Антонінів відрізнялася від інших римських династій. Члени династії не були між собою кровно споріднені, хоча кожен наступний імператор перебував у родинних стосунках зі своїм попередником. А який юридичний акт передував смерті кожного імператора цієї династії?

Відповідь: усиновлення.

Джерело: http://subject.com.ua/textbook/history/6klas_v_1/49.html.

17. Серед банкістів ці банкноти вважаються рідкістю, попри те, що видруковано їх у достатній кількості. Як з'ясувалося, причиною цього стала хибна конструкція касових апаратів, де для відповідних банкнот не було передбачено окремого місця. Тож автор Декларації про Незалежність насправді нічим не завинив. Назвіть цю банкноту.

Відповідь: два долари.

Джерело: <http://art-center.com.ua/banknota-dva-dolari/.html>.

18. Ньютон заповів своєму лаборанту після смерті взяти його яблука і перевірити масу, що їх заповнює. Лаборант виконав заповіт вченого і не знайшов там нічого особливого. Він припустив, що у Ньютона, можливо, було щось не гаразд із нервами. Яблука Ньютона збереглися у банці зі спиртом в Манчестерському літературно-філософському товаристві і вже в наш час, у 1995 році, генетики провели їх експертизу. Яке словосполучення ми замінили словами «яблука Ньютона».

Відповідь: Очі Дальтона

Коментар: Дальтон підозрював, що причина порушення сприйняття ним кольорів міститься в очних яблуках. Його лаборант проблему вбачав у зорових нервах, а сучасні дослідження виявили ген дальтонізму.

Джерело: https://en.wikipedia.org/wiki/John_Dalton.

19. Одна з найвідоміших пісень 1990-х років «I Will Always Love You» у виконанні Вітні Г'юстон, з'явилася у 1992 році і набула шаленої популярності. Проте Ви не знайдете цієї пісні у жодному підсумковому музичному хіт-параді за 1992 рік. А чому?

Відповідь: пісня з'явилася у грудні. Залік: наприкінці року.

Коментар: вона не встигла потрапити в лідери 1992 року, і пік її популярності припав уже на 1993 рік.

Джерело: https://en.wikipedia.org/wiki/I_Will_Always_Love_You.

20. За однією з версій, їхня назва походить від імені язичницького бога, за іншою — від предмета, яким його вшановували. Найвідоміша з них перек-

ладена більш ніж 300 [трьомастами] мовами світу. Країна, народ якої створив їх найбільше, може похвалитися 5 сотнями. Яка це країна?

Відповідь: Польща.

Коментар: йдеться про колядки, а найвідоміша — «Тиха ніч».

Джерело: Сапіга В. К. Українські Народні свята та Звичаї. К., 1993.; <http://www.credo-ua.org/2014/12/10819>; <http://odrozenie.crimea.ua/festival-kolend/>.

21. Як відомо, вираз «робити руками» або інакше кажучи «рукоділля» звучав латиною «мануфактура». А ось давньогрецький переклад веде нас у зовсім іншу сферу людської діяльності. Свого часу ця професія пошаною не користувалася, а займалися нею, як правило, перукарі — мабуть, тому, що інструменти схожі. Тож, як грецькою «робити руками»?

Відповідь: хірургія.

Джерело: Словник іншомовних слів, будь яке видання.

22. 16 червня 1963 року відбулася подія, яку одні вважають серйозним проривом у напрямку гендерної рівноправності в СРСР, а інші — його видимістю. У Львові їй споруджено пам'ятник, який розташований на вулиці Івана Виговського. А чим вона прислужилася світовій історії?

Відповідь: вона — перша жінка-космонавт.

Коментар: згадана львівська вулиця колись носила її ім'я.

Джерело: ТСН. 16.06.2003; особистий досвід автора.

23. За однією із версій, цей знак — результат еволюції латинських літер Р і S, що є аббревіатурою слова pesos (грошової одиниці в багатьох іспаномовних країнах). Воно зображувалося у вигляді великої літери Р і маленької s — праворуч, трохи вище від неї. Як показує вивчення старих манускриптів, Р спростилося до лінії, а s писали поверх неї. Напишіть те, що вийшло у результаті таких змін.

Відповідь: \$ — знак долара.

Джерело: <http://www.mynule.com/articles/istoriya-amerikanskogo-dolara>

24. Одна із назв цієї спільноти походить від імені святого, інша — від французької назви збудованого її членами закладу. Третя — найвідоміша назва — походить від острова, який вперше згадується у посланнях святого апостола Павла. А у якому виді спорту вживається титул, яким величали провідників цієї спільноти?

Відповідь: шахи.

Коментар: Орден Іоаннітів або Госпітальєрів, він же Мальтійський орден.

Джерело: http://risu.org.ua/ua/library/periodicals/lis/lis_1996/lis_96_07/37532.

25. Коли французи згадують святого Мартина, англійці — корінних мешканців Америки. В одній із своїх пісень один американець розповідав про англійське по-французьки. А яке воно українське?

Відповідь: бабине (літо).

Коментар: про індіанське літо співав франкомовний американець Джо Дасен.

Джерело: пісня Джо Дасена «L'ete Indien»; особисті спостереження автора.

26. Воно, на думку Джона Леннона, стається тоді, коли ми будуємо інші плани. Християнська церква забороняє нам вільно розпоряджатися цим, а тих, хто це все-таки робить, ми називаємо одним із двох слів. Першим словом — того, хто розпоряджається ним чужим, а другим — ним своїм. Назвіть перше і друге слово.

Відповідь: вбивця і самогубця.

Джерело: <http://bestuniversities.com.ua/ua/osobistiy-rozvitok/naykrashchi-citati-dlya-dosyagnen>.

27. Дослідники дотепер сперечаються, чи не був цей конфлікт просто вигаданий для відведення підозр. Імена учасників цього конфлікту нам теж не відомі. Зате зі слів одного юнака ми знаємо про підступні дії однієї близької родички, які перешкодили йому вчасно прибути на визначене місце. Врешті, за допомогою іншої не менш близької родички, зустріч таки відбулася, — інакше ми про все це так би й не дізналися. А що ж було предметом конфлікту?

Відповідь: сідло.

Коментар: йдеться про сюжет народної пісні «Чом ти не прийшов».

Джерело: у запитанні.

28. У XIX ст. на теренах сучасної Польщі цим словом називали людину, яка протягом певного терміну навчалася у навчальному закладі. Зараз під цим словом ми розуміємо цілком конкретну людину, яку в цій ролі ми бачили декілька разів. А ще ця людина займала важливу державну посаду, яка римується із цим словом. Назвіть це слово і цю людину.

Відповідь: термінатор і Арнольд Шварценегер.

Джерела: <http://sum.in.ua/s/terminator> і загальновідома інформація.

29. Річка з такою назвою згадується у зв'язку з подією 1362 року, а місто з сякою назвою — у зв'язку з подією 1648 року. Ми не питаємо вас до чого тут прапор України. Назвіть таку річку і сяке місто.

Відповідь: Сині Води і Жовті Води.

Коментар: у відповідних роках відбулися битви, важливі для історії України.

Джерело: Шкільні підручники з історії України для 7 і 8 класів.

30. З огляду на місце постійного проживання, цього представника фауни в давнину помилково зараховували до тих, чий узагальнений образ був неформальним символом однієї нечисленної колись спільноти. А до кого ж його слід зараховувати насправді?

Відповідь: до ссавців.

Коментар: це кит, і він зовсім не риба.

Джерело: <http://korysne.co.ua/kyty-najbilshi-ssavstsi-na-planeti/> ; http://daonev.com/osnovi_bitiya/osn_religii/hristianstvo/katolichestvo/obshie_st/st_simvoli_ua.htm.

31. Статистика твердить, що розмах крил Боїнга-747 є більшим за довжину першого польоту Вілбера і Орвілла. Ці імена Вам можуть бути невідомі, а ось прізвище увійшло в історію, тож назвіть його через хвилину.

Відповідь: Райт.

Коментар: довжина першого польоту братів Райт на аероплані — 37 м, розмах крил Боїнга-747 — щонайменше 59 м.

Джерела: <http://calendate.com.ua/event/1819>; <http://senfil.net/index.php?newsid=117>.

32. Якось провідні математики світу за участю українських вчених визначали найгарніші математичні формули. В чільну п'ятірку увійшли математичні формули Ейнштейна, Максвелла, Шредінгера та Ейлера. А ось найкрасивішою була визнана формула, яка у час її відкриття визначалась як вираз принципу космічної еволюції. Ініціатор дискусії, українська фізик та художниця Наталя Кондратьєва так описує цю формулу «адже два квадрати, що дотичні ортогонально, породжують третій. Від менших квадратів знову виростають інші, таким чином формула ніби «обростає» від кореня до верхівки дерева. Тому графічно вона виглядає як пишна крона дерева». А чие ім'я носить ця красива формула?

Відповідь: Піфагора.

Джерело: Експрес. 10-11 лютого 2009 року.

33. Почесними членами Королівського англійського хімічного товариства зазвичай стають лауреати Нобелівської премії та видатні вчені. Вперше почесним членом став літературний герой. Ми не просимо назвати його друга, з яким він певний час винаймав помешкання, ми не просимо пригадати, як звали їхню господиню, ми навіть не просимо вказати вулицю, де вони певний час мешкали. Скажіть, а яким видом спорту полюбляв займатися цей герой?

Відповідь: бокс.

Джерело: Все про Холмса. — Київ, 2010. — С. 314.

34. Наприкінці 19 ст. його порівнювали з насолодою, зодчим, справедливістю, викликом, шляхетністю, радістю, плодотворністю, прогресом та миром. Вставте пропуск у вислів П'єра де Кубертена: «Пропуск — це не розкіш. Його відсутність нічим не можна замінити... Я думаю: кожна людина повинна працювати над собою, як працює скульптор над кам'яною брилою».

Відповідь: спорт.

Джерело: Спорт. Дитяча енциклопедія. Харків, 2004. С 4-5.

35. Увага, пророцтво Нострадамуса:

«Він збитків немалих імперії завдав, опріч Італії народжений вояка:

Усю його рідню історія згада; Різник, а не монарх, — так будуть повторяти».

І далі: «Чоботи його вояк дійдуть до східних меж.

Опісля він поверне і на острові диким помре».

Кого, як вважають вчені, мав на увазі Нострадамус?

Відповідь: Наполеон Бонапарт I

Джерело: Шкільна бібліотека. — 2009. — № 3. — С. 122.

36. В організмі людини хлор складає 0,025 %, калій — 0,03 %, натрій — 0,04 %, сульфур — 0,05 %, фосфор — 0,19 %, кальцій — 0,25 %, нітроген — 1,3 %. А які хімічні елементи складають, відповідно, 9,4 %, 25,7 % та 62,7 %. Порядок важливий!

Відповідь: Карбон, кисень, гідроген (залік: вуглець, кисень, водень).

37. На каналі «Україна» в анонсі до одного фільму зазначалося: «Це кіно з великої літери, з великої літери (пропуск)». Напишіть у себе на картках цю літеру, і нехай Вам допоможуть Ален Делон та Антоніо Бандерас.

Відповідь: Z.

Коментар: це Зорро.

Джерело: Хімія. 7 клас. — Київ, 2007. — С. 49.

38. [Ведучому: чітко прочитати назву «ФАЙМІСТЕР», з наголосом на «І»]

У регіональних та всеукраїнських чемпіонатах зі «Що? Де? Коли?» брала участь команда під назвою «Файмістер». Скажіть, яке місто вона представляла?

Відповідь: Тернопіль. Залік: точна відповідь.

Коментар: назва розшифровується як «ФАЙне МІсто ТЕРнопіль» — хіт «Братів Гадюкіних».

Джерело: <http://t-club.org.ua/teams-zolotepole.php>.

39. На одному з рекламних білбордів Дніпропетровська зображений розкритий стручок гороху, в якому відсутня одна горошина. Які послуги рекламуються таким оригінальним чином?

Відповідь: стоматологічні. Залік: за змістом.

Коментар: стручок гороху подібний на посмішку.

Джерело: дніпропетровські спостереження автора.

40. В першому епізоді фантастичного серіалу «Візитери» показано, як над найбільшими містами Землі зависають інопланетні кораблі. Один із перехожих у Нью-Йорку коментує це, згадуючи свято. Назвіть це свято.

Відповідь: День незалежності. Залік: День незалежності США, Independence Day.

Коментар: В однойменному фільмі 1996 р. відбувалося те саме.

Джерело: серіал «V», сезон 01. епізод 01.

41. Віктор Чижиков створив серію карикатур «Великі за партами». У ній автор зобразив, як би вчилися видатні люди в школі. На одному з малюнків учень звертає увагу вчителя на те, що дівчинка поруч увесь час крутиться. Назвіть цього учня.

Відповідь: Галілей. Залік: Галілео Галілей.

Коментар: відомий аналогічний вислів Галілея про Землю

Джерело: <http://www.openlesson.ru/wp-content/gallery/karikatury/great-pers-23.jpg>.

42. Джеральд Гокінз у своїй книзі називає цю знамениту споруду комп'ютером давньої епохи. Достеменно невідомо, чи «зависав» цей «комп'ютер» при використанні. У наш час він лише приваблює дослідників та туристів. Назвіть цю споруду.

Відповідь: Стоунгендж. Залік: точна відповідь

Коментар: друга частина назви — henge [гендж] — звучить англійською майже так само, як «висіти» — to hang [генг]; Стоунхендж вважається давньою обсерваторією, що давала змогу розраховувати дати затемнень і вести календар.

Джерело: http://www.ufo-com.net/books/detail.php?ELEMENT_ID=3209.

43. Слово «hana» японською мовою означає «квіти», а слово «bi» — «вогонь». Перекладіть з японської «hana-bi», якщо це є атрибутом свят.

Відповідь: Феєрверк. Залік: точна відповідь

Коментар: ось така східна образність.

Джерело: <http://kino-teatr.ua/uk/film/hana-bi-fireworks-1951.phtml>.

44. У Живому Журналі записи користувача супроводжує юзерпик — невелика картинка або фото. Цікаво, що в україномовній версії ЖЖ цей термін дещо змінений, частина слова набула національного колориту. Напишіть змінений варіант.

Відповідь: Юзерпика. Залік: точна відповідь.

Коментар: юзер (користувач) + пика (розмовний синонім обличчя).

Джерело: <http://www.livejournal.com>.

45. У кваліфікаційному раунді снукерного турніру в Китаї одночасно програли фаворити Джиммі Вайт і Майкл Вайт. Стаття про це на сайті Eurosport [євроспорт] називалася «СУМНИЙ день для ВЕСЕЛИХ». Які прикметники ми замінили словами СУМНИЙ та ВЕСЕЛИЙ?

Відповідь: чорний, білий. Залік: чорний, білі

Коментар: назва статті «Чорний день для білих», прізвище White перекладається як «білий».

Джерело: http://www.eurosport.ru/snooker/china-open/2009-2010/story_sto_2209424.shtml.

46. Дизайнер Максим Ступенко запропонував свій варіант відомого пристрою. В його варіанті використовуються позначки, характерні для програвачів — Play [плей], Pause [пауза], Stop [стоп]. Назвіть цей пристрій одним словом.

Відповідь: Світлофор. Залік: точна відповідь.

Коментар: червоний — Stop, жовтий — Pause, зелений — Play.

Джерело: <http://www.artlebedev.ru/everything/brain/2009/08/08/>.

47. На заставці однієї з регулярних програм європейського телеканалу зображений ескіз компаса, з якого утворюється слово ... Яке слово?

Відповідь: NEWS. Залік: Новини.

Коментар: з позначок сторін світу N, S, W, E складається слово NEWS

Джерело: новини каналу Euronews.

48. Вітрила, головні убори черниць, броненосець. На думку Ричарда Гаммонда, вони могли слугувати прообразом ЦЬОГО. В якому місті знаходиться ЦЕ?

Відповідь: Сідней. Залік: точна відповідь.

Коментар: ЦЕ — знаменита будівля Сіднейського оперного театру.

Джерело: «Інженерні ідеї з Ричардом Гаммондом» на каналі National Geographic, ефір 09.02.2010 р.

49. [Роздатковий матеріал — текст. Ведучому: текст роздатки не зачитувати]

Хвацький юшковар Філіп щодня на ґанку готує сім'ї вечерю з ...

В розданому вам тексті пропущене коротке слово в кінці. Відтворіть його.

Відповідь: жаб.

Коментар: це — панграма (фраза, в якій присутні всі літери абетки, навіть апостроф)

Джерело: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Панграма>.

50. Віктор Чижиков створив серію карикатур «Великі за партами». У ній автор зобразив, як би вчилися видатні люди у школі. На одному з малюнків учень шукає задану азіатську країну в іншій частині карти світу. Назвіть цього учня.

Відповідь: Христофор Колумб. Залік: Колумб.

Коментар: шукає Індію в Америці.

Джерело: <http://www.openlesson.ru/wp-content/gallery/karikatury/great-pers-06.jpg>.

51. Автори гри «Життя — це пошук» пропонують вгадати персонажів за запитам, які вони могли б зробити у пошуковій системі Google. Якому персонажу приписують запити: «влаштуватись моряком», «їстівні рослини», «викрійки хутряної одежі», «новини за 28 років»?

Відповідь: Робінзон Крузо. Залік: за прізвищем без неправильних уточнень.

Коментар: зміст запитів відображає особливості життя на безлюдному острові.

Джерело: <http://www.google.ru/intl/ru/landing/ktoeto/49.html>.

52. Зовнішня реклама одного львівського закладу заохочує: «ЗРОБИМО ЦЕ дешево, якісно, гламурно». Яке дієслово ми замінили на «ЗРОБИМО ЦЕ»?

Відповідь: Одягнемо. Залік: дієслова з коренем «одяг».

Коментар: за першими літерами утворюється слово «ОДЯГ», яке відображає спеціалізацію магазину.

Джерело: магазин на вул. І.Франка, 2 (м. Львів).

53. Китай підкаже відповідь на це запитання. У США створена ТАКА партія — її лідери декларують принципи, що походять із часів боротьби за незалежність. Яка ТАКА?

Відповідь: Чайна.

Коментар: «Чайна партія» своєю назвою нагадує про «Бостонське чаювання»; англ. China (Китай) читається як «Чайна».

Джерело: <http://zgroun.com.ua/print.php?articleid=3685>.

54. Автор запитання неодноразово бачив дорожні знаки сервісу, на яких буквами зазначено певне число. Напишіть це число.

Відповідь: СТО. Залік: 100.

Коментар: СТО = станція технічного обслуговування (автомобілів).

Джерело: власні спостереження автора.

55. В оповіданні Салмана Рушді «Волосина пророка» із мечеті викрадають цінну реліквію. Поліція зазнає нищівної критики через неспроможність розкрити цю справу. Тому автор стверджує, що доля поліції... Завершіть думку автора трьома словами.

Відповідь: Висіла на волосині.

Джерело: У запитанні.

56. Один із друзів Юрія Андруховича тримав портрет Леоніда Брежнєва у холодильнику. Це була така собі помста за українських дисидентів. Холо-

дильник при цьому називався «Маленьким ІКСОМ». ІКС це — топонім. Назвіть ЦЕЙ топонім.

Відповідь: Сибір.

Коментар: Українських дисидентів часто відправляли на заслання в Сибір.

Джерело: Ю. Андрухович. «Таємниця».

57. Увага! У питанні є заміни. У романі Віктора Пелевіна пацієнти психіатричної лікарні перед випискою змушені були проходити тест на нормальність. Як пояснював лікар, це для того, аби якийсь ШТІРЛІЦ не повернувся і не влаштував 17 МИТТЄВОСТЕЙ. Як не дивно, але 17 МИТТЄВОСТЕЙ ШТІРЛІЦА тривали з 20 березня по 22 червня. Які слова ми замінили словами 17 МИТТЄВОСТЕЙ ШТІРЛІЦА?

Відповідь: 100 днів Наполеона. Залік: 100 днів Бонапарта.

Коментар: Вони тривали зовсім не 100 днів.

Джерела: В. Пелевін «Чапаєв і Пустота»;

http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%BE_%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%B2.

58. У багатьох футбольних клубів є тварини-талісмани, які розважають та «заводять» уболівальників. Добре відомі, зокрема, левеня львівських «Карпат» чи бабак у «Динамо». Є такий талісман і у луганської «Зорі». Його особливістю є те, що він перед початком матчу неодмінно намагається пробігти перед тунелем, із якого виходитимуть суперники «Зорі». Назвіть максимально точно талісмана «Зорі».

Відповідь: Чорний кіт. Залік: тільки при вказівці на чорний колір.

Джерело: «ПроКарпати», 12 канал, жовтень, 2009.

59. У одному із фільмів Шерлок Холмс, прибуваючи на місце злочину, бачить, як поліцейські вже встигли там наслідити. Тому Холмс, звертаючись до Лестрейда, іронічно зауважує, що його підопічні ніколи не втрачають шансу... Закінчіть думку Холмса двома словами.

Відповідь: втратити шанс.

Коментар: от такий-то каламбур.

Джерело: «Sherlock Holmes» Гая Річі.

60. Стаття на сайті ua-football.com про матч львівських «Карпат» із дортмундською «Борусією», у якому львів'яни перемагали, але все ж зазнали поразки, співпадає із назвою відомого драматичного твору української літератури. Відтворіть цю назву.

Відповідь: «Украдене щастя».

Джерело: http://www.ua-football.com/foreign/europa_league/1284670820-liga-evropy-karpaty-borussiya-dortmund-3-4-ukradennoe-schaste.html.

61. В одному з фантастичних творів Бернара Вербера кардинали закладають всі основні принципи християнства в програму, поміщену в робота-гуманоїда, якого називають Бенедикт 3,14 (три чотирнадцятий) і обирають його Папою Римським. Яке реальне папське ім'я ми замінили ім'ям Бенедикт?

Відповідь: Пій.

Коментар: 3,14 — відома апроксимація числа «Пі».

Джерело: Бернар Вербер, «Імперія ангелів».

62. Коли герої книги «Король, дама, валет» В. Набокова намагаються вигадати хитрий спосіб убивства, автор зауважує, що вони приречені на плагіат, якого вдалось уникнути лише ЙОМУ. Назвіть ЙОГО.

Відповідь: Каїн.

Джерело: у запитанні.

63. [Роздатковий матеріал — текст. Ведучому: текст роздатки не зачитувати]

В ____ стояв «дідух». Дід Гармаш зварив відро ____ і поставив його в сіно.

Перед вами цитата із «Холодного Яру» Юрія Горліс-Горського. Заповніть будь-який із пропусків.

Відповідь: куті.

Джерело: у запитанні.

64. У польському місті Лодзь є ниткова фабрика. Невідомо чи її продукція рятувала комусь життя. А яке ім'я має ця фабрика?

Відповідь: Аріадна.

Джерело: www.ariadna.com.pl.

65. Герой одного зі серіалів — доктор Лайтмен, фахівець, який за виразом обличчя встановлює, чи правду каже людина. В одному з епізодів, розслідуючи вибух у висотному будинку, він прибуває на місце події і висловлює сподівання, що принаймні ВОНИ НЕ РОБЛЯТЬ ЦЬОГО. Хоча згідно із он-лайн словником української мови саме ВОНИ й РОБЛЯТЬ ЦЕ. Назвіть ЙХ.

Відповідь: собаки.

Коментар: Брехати — гавкати. Йдеться про пошукових собак на руїнах.

Джерело: Lie To Me, сезон 1, епізод 9, <http://language.br.com.ua/%d0%b1%d1%80%d0%b5%d1%85%d0%b0%d1%82%d0%b8>

66. У фільмі «Римські канікули» юнак разом із товаришем проводить день, гуляючи зі справжньою принцесою. Наприкінці дня він каже, що товаришу доведеться їх залишити, оскільки тому давно пора ПРОЯВИТИ себе у роботі, за яку взявся. Назвіть професію цього товариша.

Відповідь: фотограф (папарацці).

Джерело: у запитанні.

67. Назва однієї із PR-агенцій, що працювала в Україні під час президентських виборів лише подвоєнням приголосної відрізняється від неофіційної назви багатьох вишів. То ж як називається агенція?

Відповідь: ПолітТех.

Коментар: вочевидь від слів «політичні технології».

Джерело: www.polittech.org.

68. Назвіть незвичне ім'я злочинця із мультфільму «Нікчемний я», який стверджував, що його злочини характеризуються не тільки величиною, а й напрямом.

Відповідь: Вектор.

Джерело: у запитанні.

69. Сучасні письменники люблять жанр альтернативної історії. Так, у книзі «Життя іншого» Е. Е. Шмітт розповідає, як ЦЕЙ ЧОЛОВІК вступив до Віденської академії мистецтв, став відомим художником і продавав багато картин, переважно багатим євреям. Назвіть ЦЮ ЛЮДИНУ.

Відповідь: Гітлер.

Джерело: у запитанні.

70. У творі Вільяма Ґолдінґа «Надзвичайний посол» фігурує античний винахідник Фонокл. Він винайшов компас, вибухівку, скороварку, пароплав і навіть книгодрукування. Злякавшись цих винаходів, правитель вирішує своєрідним чином винагородити винахідника. А як саме?

Відповідь: призначити Надзвичайним послом у Китай. Залік: за словом «Китай».

Коментар: компас, порох, книгодрукування — відомі китайські винаходи.

Джерело: у запитанні.

71. Загалом добре відомі зміст першого телефонного чи телеграфного повідомлення. А от перше SMS-повідомлення було відіслане інженером компанії «Vodafone» у грудні 1992 року працівникам цієї компанії і складалось з двох слів. Назвіть ці слова мовою оригіналу.

Відповідь: Merry Christmas.

Коментар: повідомлення надіслане у грудні як не як.

Джерело: <http://bizreliz.com/2010-05-12-13-54-11/2010-05-12-19-29-56/6830-sms-.html>.

72. Прослухайте цитату із телепередачі про тварин у якій є заміни:

«Якби лев втратив статус царя звірів, то титул перейшов би до НЬОГО. ВІН — досконала машина для вбивства, і нехай вас не вводять в оману, що

він ХОРОШИЙ». Здогадавшись, хто ВІН, назвіть 3 слова, які ми замінили словом «ХОРОШИЙ».

Відповідь: білий та пухнастий.

Коментар: ВІН — полярний ведмідь.

Джерело: програма «Енциклопедія», Канал 24.

73. В одному з епізодів ЦЬОГО серіалу згадується Асоціація Лисих Футболістів та Алабамська Ледарська Фундація. Який це серіал?

Відповідь: АЛЬФ. Залік: ALF.

Коментар: Аббревіатури АЛФ.

Джерело: ALF, серіал 1, епізод 4, Pennsylvania 6 5000.

74. ВІН наявний у пінгвінів. Також ВІН є у Чарльза Дарвіна. Назвіть обласний центр України, в якому теж є ВІН.

Відповідь: Вінниця. Залік: точна відповідь

Коментар: ВІН — це буквособолучення «він».

Джерело: загальні знання.

75. Дотеп команди КВН «Бомба»:

— Хлопці, вчора проходив медогляд і закохався у медсестру!

— Ось таке воно — кохання ...

Закінчіть анекдот трьома словами, що однією літерою відрізняються від сталої фрази.

Відповідь: з першого огляду. Залік: точна відповідь.

Джерело: <http://kvn.lviv.ua/news.php?readmore=205>.

76. У мультфільмі «Бригада М» головними героями є супершпигуни — морські свинки. Опинившись у багатому будинку і побачивши ЦЕ, головний герой заявляє, що він потрапив до моргу. Згідно відомого рецепту, до складу ЦЬОГО входять, зокрема, червоний буряк, морква та картопля. Назвіть ЦЕ коротким словом.

Відповідь: Шуба. Залік: точна відповідь.

Коментар: морська свинка перебувала у гардеробі і побачила шубу; згаданий рецепт «Оселедця під шубою».

Джерело: мультфільм «G-Force»; <http://relax.ua/menu/coated-herring/lang/ua>.

77. У професійних велогонщиків з часом відбуваються незворотні анатомічні зміни. Тому кожен особливо витривалий велосипедист, за словами Сергія Курдюкова, ДОБРИЙ. Які три слова ми замінили на ДОБРИЙ?

Відповідь: має велике серце. Залік: при згадці збільшеного серця і дотриманні кількості слів.

Коментар: у велогонщиків від постійних тренувань серце збільшується.

Джерело: слова коментатора Сергія Курдюкова на Eurosport.

78. Мартін Мікліца розробив проект невеликого робота для висадки на Марсі. Цей робот навіть доглядає за рослиною, що вирощується у його колбі. Яку назву з двох слів він отримав?

Відповідь: «Маленький принц». Залік: точна відповідь.

Коментар: за аналогією до твору Сент-Екзюпері.

Джерело: <http://phys.org/news/2009-09-le-petit-prince-cute.html>

79. Як жартують, в селі немає поняття «біодобрива», там є поняття «біосфери». Які слова ми замінили словами «біодобриво» та «біосфера»?

Відповідь: Біотуалет, біополе. Залік: Точна відповідь.

Джерело: <http://ibigdan.livejournal.com/6702719.html>.

80. Автор статті «Чому Росія ніколи не стане спортивною країною?» наводить цікавий приклад. Згідно зі статистикою, в 2008 році в Росії було продано 500 тисяч ІКСІВ та на кілька порядків менше ІГРЕКІВ. ІКСИ та ІГРЕКИ є атрибутами однієї популярної гри. Назвіть цю гру.

Відповідь: Бейсбол. Залік: Точна відповідь.

Коментар: За 2008 рік було продано 500 тисяч бейсбольних биток і лише кілька бейсбольних рукавиць.

Джерело: <http://www.rosbalt.ru/2010/02/26/715716.html>.

81. У мультфільмі «Король Лев» молодший брат заявляє королю: «Мені дісталася ВОНА розуму, а тобі — ВОНА грубої сили». Назвіть її двома словами.

Відповідь: Левова частка. Залік: Лев'яча доля.

Джерело: Мультфільм «Король Лев».

82. На карикатурі Жана Еффеля Адам заявляє, що ВОНА — його найкращий друг дитинства, оскільки вони обоє всюди нерозлучні. У фразеологічному словнику ВОНА згадується разом з дієсловами «кидати», «перебувати». Назвіть її.

Відповідь: Тінь. Залік: Точна відповідь.

Джерело: Жан Еффель. Створення світу (будь яке видання).

83. На думку деяких гумористів, в цьому алегоричному зображенні можна побачити Гомера, Бетховена та Чапліна. Які тварини присутні на цьому зображенні?

Відповідь: Мавпи. Залік: Точна відповідь.

Коментар: Мова йде про образ трьох мудрих мавп — одна нічого не бачить, друга не чує, третя не говорить.

Джерело: http://en.wikipedia.org/wiki/Three_wise_monkeys.

84. 11 листопада 1923 р. біля підніжжя Тріумфальної арки міністр обори Франції ЗРОБИВ ЦЕ. 25 листопада 1963 р. ЗРОБИЛИ ЦЕ для вшанування

Джона Кеннеді. У 394 році за наказом імператора Феодосія I у храмі Вести здійснили протилежну дію. Які три слова ми замінили словами ЗРОБИТИ ЦЕ?

Відповідь: запалити вічний вогонь. Залік: за словами «вічний вогонь».

Коментар: У храмі богині домашнього вогнища Вести загасили палаючий Вічний вогонь.

Джерело: http://www.arlingtoncemetery.org/visitor_information/JFK.html ;

http://gazeta.ua/articles/history-journal/_elizabet-kokrejn-pobila-rekord-geroya-romanu-zulya-verna/657171 ;

http://wikitwiki.in.ua/index.php?newsid=23763&news_page=5 .

85. Ллойд Скотт ЗРОБИВ ЦЕ в Лондоні в неповороткому водолозному костюмі за приблизно 128 годин, але не помер. Що ми замінили на ЗРОБИВ ЦЕ?

Відповідь: пробіг марафон. Залік: за змістом.

Коментар: За легендою перша людина, що пробігла марафонську дистанцію померла. В Лондоні щорічно відбувається знаменитий масовий марафонський забіг.

Джерело: <http://www.theguardian.com/sport/2009/jan/04/2>

86. Гол Ван Персі, забитий іспанцям у стрибку, названий коментатором голом ІКСА. Вистава українського драматурга Павла Ар'є під назвою «ІКС» поставлена за мотивами роману Чака Паланіка «Вцілілий». Назвіть ІКС двома словами.

Відповідь: летючий голландець. Залік: точна відповідь.

Джерело: трансляція матчу «Австралія — Голландія», <http://ft.org.ua/ukr/spectacle/82> .

87. На певній відстані від чорної діри світло вже не може подолати сильну гравітацію і покинути межі діри. Ця відстань називається «ІКС подій». Тарас Шевченко писав, що в дитинстві він намагався дійти до ІКСА, однак йому це не вдалося. Яке слово грецького походження ми замінили на ІКС?

Відповідь: горизонт. Залік: точна відповідь.

Джерело: http://uk.wikipedia.org/wiki/Горизонт_подій ; розповідь вчительки.

88. Група американців подала в суд на жителя штату Пенсільванія за публічну брехню: за останні роки він «казав правду» лише в 39 % випадків. Напишіть його ім'я.

Відповідь: Філ. Залік: Філ Панкстатонський.

Коментар: йдеться про бабака Філа, що «робить» прогноз погоди на День Бабака. Свято Бабака відзначають 2 лютого.

Джерела: <http://ua.korrespondent.net/strange/1529611-znamenitomu-babaku-filu-zagrozhue-strata-za-nevirnij-prognoz> .

89. У творі Курта Воннегута описується хода американських полонених, до яких на кожному перехресті вливалися все нові потоки американців. Цю ходу Воннегут порівняв з НЕЮ. Назвіть її словом з чотирма однаковими голосними.

Відповідь: Міссісіпі.

Джерело: Курт Воннегут «Бійня №5, або Хрестовий похід дітей».

90. Кожна композиція, яку обробляє ді-джей Армін Ван Бюрен, стає справжнім хітом. Тому один фанат порівняв Арміна з ІКСОМ. «ІКС» — назва мережі ломбардів. Назвіть ІКСА.

Відповідь: Мідас.

Коментар: легендарний Цар Мідас перетворював на золото все, до чого торкався. Армін перетворює на хіт кожену композицію, якої «торкається» його обробка.

Джерела: <http://midas.ua> ; особисті спостереження автора.

91. В оповіданні Рея Бредбері головний герой назвав свого розумного помічника своєю ПЕРШОЮ і своєю ДРУГОЮ. ПЕРША відповідає за ДРУГУ. Використайте спочатку ПЕРШУ, а потім ДРУГУ і напишіть двома словами і ПЕРШУ, і ДРУГУ.

Відповідь: ліва півкуля, права рука.

Джерело: Рей Бредбері. На захід від жовтня.

92. [Ведучому: перше речення промовити, ніби, це питання не стосується]

Це питання потрапило у пакет буквально вчора. ЦЯ ПІСНЯ триває лише дві хвилини і три секунди, однак встигла потрапити у книгу рекордів Гіннеса за кількістю кавер-версій на неї. Сам автор згадує, як під час запису пісні відчував себе дилетантом, що ледве знає ноти, поруч із професійними музикантами струнного квартету. Серед відомих виконавців цієї пісні — дует Роуена Аткинсона та Пітера Бенет-Джонса. Напишіть назву ЦІЄЇ ПІСНІ.

Відповідь: Yesterday.

Коментар: У фільмі «Містер Бін» цю пісню співали п'яні заголовний герой зі своїм товаришем.

Джерело: [https://en.wikipedia.org/wiki/Yesterday_\(Beatles_song\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Yesterday_(Beatles_song)) ;
[http://en.wikipedia.org/wiki/Bean_\(1997_film\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Bean_(1997_film))

93. Цей фільм просякнутий магією чисел 1 та 3. ПЕРШИЙ живе у квартирі під номером 101. ТРЕТЯ в той час знаходиться у кімнаті під номером 303, в яку ПЕРШИЙ потрапляє наприкінці фільму. Це додатково символізує зв'язок між ПЕРШИМ та ТРЕТЬОЮ. Назвіть фільм, про який йде мова.

Відповідь: «Матриця».

Коментар : ПЕРШИЙ — Нео, ім'я якого є анаграмою англійського слова One — один. ТРЕТЯ — Трініті, ім'я якої позначає Трійцю. Режисери «Матриці» — брати Вачовські.

Джерело: у запитанні.

94. В різний час до неї ставились по різному. У Франції жінки прикрашали одяг її квітами. Аптекарі Пруссії використовували її у лікувальних цілях. У жовтні 1995 року вона стала першою рослинною, вирощеною в космосі. А з яким предметом гардеробу пов'язують її певний вид приготування?

Відповідь: з мундиром. Залік: мундир.

Коментар: мова йде про картоплю.

Джерело: <http://etnocook.com.ua/neetnichni-produkty/>

95. Coca-Cola — Колумбія (двічі), Канада та Лаос. Fiat — Фінляндія разом з Австрією. Nike — деяка латиноамериканська країна і Кенія. Armani — Аргентина, Марокко і та сама латиноамериканська країна. Назвіть цю латиноамериканську країну.

Відповідь: Нікарагуа. Залік : Нікарагуа.

Коментар: Назва кожної з перелічених компаній записувалась за допомогою доменних імен країн.

Джерело: http://en.wikipedia.org/wiki/Country_code_top-level_domain.

96. Файл, в якому редактори турніру зберігали питання перед тим, як вирішити їхню долю щодо включення в пакет, називався «ВОНО». ВОНО займає близько третини відомого твору. Назвіть ЙОГО.

Відповідь: чистилище. Залік: точна відповідь.

Коментар: Чистилище — назва однієї з трьох частин «Божественної комедії» Данте.

Джерело: особистий досвід автора; Данте Аліг'єрі «Божественна комедія».

97. Фотограф Йен МакМілан зазначав, що «жук» на його фотографію, де зображена зебра, потрапив випадково. Назвіть будь-кого з людей, присутніх на цьому фото.

Відповідь: Джон Леннон. Залік: Джордж Гаррісон, Рінго Стар, Пол Маккартні.

Коментар: Йдеться про обкладинку альбому Beatles «AbbeyRoad», де учасники гурту йдуть по пішохідній «зебрі». Далі по вулиці видно припаркований Фольксваген «Жук».

Джерело: <http://ibigdan.livejournal.com/7461441.html>

98. За деякими даними, Франція до 17 ст. не використовувала ЇХ, аби вберегтися від нічних вторгнень піратів. Вивіска магазину під назвою «ВІН» блимає вночі. Назвіть ЙОГО.

Відповідь: Маяк.

Джерела: магазин «Маяк»; <http://life-schools.com/uk/pages/224185> .

99. Один ЖЖ-користувач придумав неологізм для позначення стилю, послідовники якого НІБИТО намагаються слідувати моді. Цей неологізм

однією літерою відрізняється від імені літературного персонажа. Напишіть цей неологізм.

Відповідь: квазімодо.

Джерело: http://community.livejournal.com/ru_ace/94089.html

100. Конан Дойл пише, що воїн, який одружується, міняє ІКС на ІГРЕК. Неподалік Галича стоїть пам'ятник у вигляді ІКСА та ІГРЕКА, що символізує завершення міжусобиць. Назвіть ІКС та ІГРЕК.

Відповідь: меч, рало. Залік: меч, орало; меч, плуг.

Коментар: алюзія на Біблійську фразу «перекувати мечі на орала».

Джерела: Артур Конан Дойль. Одруження бригадира. ;

http://klymenko.in.ua/Other_World/Ukraine.Halych.htm

Автори: Теодор Лещак (1–31), Юрій Карплюк (32–37), Андрій Безбо-
родов (38–54), Юрій Трухан (55–73), Іван Місяць (74–100).

5.2. Брейн-ринг

1. Італія та Ірландія, Нідерланди та Російська Федерація, Марокко та Польща. Назвіть бодай одну з держав, що пасує до України?

Відповідь: Швеція, Казахстан, Боснія і Герцеговина.

Коментар: кольори прапору.

Джерело: загальновідома інформація.

2. У Львові вона сидить, причому не будь-де, а на будівлі колишнього банку. В якому місті земної кулі вона стоїть у повний зріст?

Відповідь: у Нью-Йорку

Коментар: вона — Статуя Свободи.

Джерело: <http://galnet.org/news/173317-lvivska-statuya-svobody-symvol-voli-ta-hroshej> ; <http://facti.info/kraini/22625-statuja-svobodi-cikavi-fakti.html>.

3. У Швеції є великий рибний завод. Його назва стала відомою цілому світові не через його продукцію, а завдяки чотирьом мешканцям цієї країни, що здобули визнання, працюючи у зовсім іншій сфері діяльності. Власне, до самого підприємства вони жодного стосунку не мають. А як називався цей рибний завод?

Відповідь: АВБА

Джерело: <https://uk.wikipedia.org/wiki/ABBA>; <http://www.orklafoods.se/english/Our-brands/Abba> .

4. Авраам Лінкольн казав: «Мій досвід свідчить про те, що люди, які не мають ПЕРШИХ, мають дуже мало ДРУГИХ». Назвіть перші і другі

Відповідь: вади і чесноти.

Джерело: <https://ukr.media/culture/215316/>

5. Часто цей вид погоди асоціюється із однією твариною, хоча саме цю тварину у таку погоду ніхто нікуди не виганяє. А яку назву носить наука, що вивчає цих тварин?

Відповідь: кінологія.

Коментар: мова про собак. Відомий вислів каже про те, що у погану погоду добрий господар собаку з дому не вижене.

Джерело: <http://qn.zao.com.ua/a-prichomu-tut-sobaki-kodu-kazhut-sobachij-holod/> ; <http://u.zao.com.ua/koli-na-vulici-pogoda-pro-jaku-govorjat-gospodar>.

6. На Аравійському півострові росте рослина, яку місцеві жителі використовують при лікуванні зубного болю. Хворому дають скуштувати декілька плодів — чорних горошин. Через 30–50 хвилин біль проходить і людина засинає. А що вона робить ці 30–50 хвилин?

Відповідь: сміється.

Джерело: <http://sm-media.org/?p=109>.

7. У той час, коли вся Європа була охоплена революціями, у США, у штаті Мен було винайдено те, що, на думку сучасних лікарів, є корисним для зубів, але шкідливим для шлунку. Що ж це за винахід?

Відповідь: жувальна гумка.

Коментар: її було винайдено у 1848 році, коли по Європі прокотилася «весна народів».

Джерела: <http://arhiv-statey.pp.ua/index.php?newsid=22719> ; <http://slovopedia.org.ua/29/53393/7667.html>

8. У кожній країні умови життя накладають свій відбиток на народні звичаї. В Чорногорії, наприклад, часто можна почути слова: «Наперекір всьому». А що потрібно спитати, щоб отримати таку відповідь?

Відповідь: «Як здоров'я?» або «Як справи?».

Джерело: <http://www.pisni.org.ua/persons/1918.html>

9. Коли одного разу Ганнібала запитали, кого він вважає найкращим полководцем усіх часів, він визначив трьох — Александра Македонського, Піппа і... ще кого?

Відповідь: себе (улюбленого).

Джерело: <http://ur.co.ua/9/1065-2-gannibal-barka-zhizneopisanie.html>

10. Яку назву має місце, в якому спляють те, залишки чого потім зберігають у колумбарії?

Відповідь: крематорій.

Джерело: http://www.kievritual.org/index.php?content_id=603

11. Одна із передач «Шоу довгоносиків», що виходила у 1996-1999 роках на українському телебаченні, була присвячена народним прикметам. Підсумовуючи свої інструкції працівникам, режисер промовляє: «І пильнуйте, щоб ніякий там чорний кіт не розбив вам дзеркало своїм...» Чим?

Відповідь: порожнім відром.

Коментар: ось так поєднано відразу три погані прикмети.

Джерело: <https://www.youtube.com/watch?v=5s3r4gMUV70> 6.46.

12. Назвіть єдиного американського президента, який ще за життя удостоївся зображення на доларових банкнотах.

Відповідь: Авраам Лінкольн.

Джерело: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/106.htm

13. Статистика твердить, що серед авторів цих мініатюрних автобіографій 35 % є одруженими або заміжніми. А як ми зазвичай називаємо ці автобіографії?

Відповідь: Шлюбні оголошення.

Джерело: <http://std.at.ua/publ/6-1-0-58>.

14. Турецький мандрівник XVII ст. Евлія Челебі писав: «У сприятливому кліматі тутешніх місць дівчата такі гарні, що, побачивши їх, одягнених у шовковий розмаїтий одяг, сонцеликих, з очима козулі, газелі, сарни, втрачаєш голову...». У яке місто завітав мандрівник?

Відповідь: Львів.

Джерело: <http://city-adm.lviv.ua/portal/history-of-lviv/detailed-history/5238-vodnochast-skhid-i-zahid> ; <http://1256.lviv.ua/nieimovirni-istoriyi-kokhannia-u-staromu-lvovi/> ; <http://www.tours.lviv.ua/?id=71>.

15. З анекдоту. Пацієнт відповів: без взуття і в темряві. А що спитав лікар?

Відповідь: Як ви спите?

Джерело: http://anekdot.itmax.org/page_466/

16. Фахівці вважають, що бій барабана і стук кастаньєт — це ще він, а виття вовка і писк комара — це вже вона. Назвіть обох.

Відповідь: шум і музика.

Джерело: <http://ur.co.ua/102/383-1-fizika-i-muzyka.html>

17. Перше креслення його було створене у 1493 році, а самого його вперше аж через 408 років. Напевно тому зараз не варто повертатися до цього питання і робити це знову. Робити що?

Відповідь: винаходити велосипед.

Джерело: <http://technic.in.ua/2014/10/26/istoriya-velocipeda/>

18. Насправді цього італійця звали Джованні Бернадоне. Тривалий час він жив у Франції, звідки й пішло його відоме нам ім'я, що означає «офранцужений». А в якому місті він прожив найбільшу частину свого життя?

Відповідь: Ассізі.

Коментар: св. Франциск Ассізький

Джерело: Львівська газета. — 18.05.2004. — С. 6.

19. У сучасному законодавстві України, це людина, котра головує в певній установі до тих пір, доки не буде обрано повноцінного голову цієї установи. Назвіть прикметник, який вживався в Україні у XVII–XVIII ст. щодо держслужбовців в аналогічних випадках.

Відповідь: наказний (гетьман, полковник, сотник і т.д.).

Коментар: виконувач обов'язків (в. о.)

Джерело: Словник української мови: в 11 томах. Том 5, 1974. С. 99.

20. Які три деталі чоловічого одягу, згідно з нормами етикету, мають разом становити пряму лінію?

Відповідь: край сорочки з гудзиками, пряжка ремня і ширінка штанів.

Залік: вказівка на гудзики, пряжку і ширінку.

Коментар: якщо в обох командах є хлопці відповідно одягнуті, то можна у запитанні попросити показати ці три деталі.

Джерело: <http://fix-life.com.ua/yak-pravilno-zapravlyati-sorochku/>

21. Найнижчий звук, який може почути людина, має частоту 16 коливань на секунду і видобувається цим інструментом.

Відповідь: оргАн.

Джерело: Хашчеватська С. С. Інструментознавство. Підручник для ВНЗ III–IV р. а. — К., 2008. — С. 16.

22. Прослухайте коротку біографію. Вони народилися 24 липня 1967 року в місті Дубосари, дитинство пройшло в Очакові Миколаївської області. Української мови у школі не вивчали. Навчалися в Уральському політехнічному і Московському енергетичному інститутах. Одружилися на сестрах-близнючках. Працювали на різних посадах у фармацевтичному та виноробному бізнесі. Про себе кажуть: «У нас процес мислення відбувається вголос між собою» [кінець цитати]. Тож назвіть їхнє прізвище.

Відповідь: Капранови.

Коментар: Віталій і Дмитро, близнюки-письменники.

Джерела: http://uk.wikipedia.org/wiki/Брати_Капранови ;
<http://artvertep.com/news/576.html>

23. Ці дві держави не раз воювали і мирилися, аж поки у 1654 році не підписали між собою угоди про вічний мир. Зараз вся територія першої і

значна частина другої входять до складу третьої — не існуючої тоді держави, яка пишається постаттю їхнього спільного ворога. Назвіть ім'я та прізвище цього ворога.

Відповідь: Богдан Хмельницький.

Коментар: Перша держава — Кримське Ханство, друга — Річ Посполита.

Джерела: Підручник з історії України за 8 клас і загальновідома інформація.

24. На початку 2016 року Саутгемптонський університет презентував кварцевий диск — носій, який дозволяє зберігати 360 терабайтів інформації протягом 13,8 мільярдів років. Назва статті про цю подію в інтернет виданні «Політична Критика» містить сталий вираз, який ми зазвичай вживаємо за особливих невеселих обставин. Назвіть цей вираз із двох слів.

Відповідь: вічна пам'ять.

Коментар: Якщо врахувати, що вік нашої планети становить всього лише близько 4,5 мільярда років, то фактично це означає, що записана на такий пристрій інформація буде зберігатися вічно.

Джерело: <http://ukraine.politicalcritique.org/2016/02/vichna-pam-yat-rozrobka-sautgemtonskogo-universitetu-dozvolyaye-zberigati-360-terabajtiv-informatsiyi-protyagom-majzhe-14-milyardiv-rokiv/>.

25. Вона буває короткою та довгою. Початковий варіант складався з 63 позицій. Зараз нараховує приблизно 120, і кількість продовжує зростати. Ми не просимо назвати її, скажіть, чиє ім'я носить 101?

Відповідь: Менделєєва.

Джерело: Хімія. 8 клас. — Київ, 2007. — С.188.

26. Коли європейці вперше побачили цю тварину, то назвали її камелопардом, вирішивши, що це гібрид верблюда і леопарда. А як називають її зараз?

Відповідь: жирафа.

Джерело: Експрес. — 2006. — № 46.

27. Вставте пропущене слово — назву шкільного предмета у вислів Михайла Ломоносова: «Широко простягає (пропуск) руки свої у справи людські... Куди не глянемо, скрізь постають перед очима нашими успіхи її старанності».

Відповідь: хімія.

Джерело: Хімія. 7 клас. — Київ, 2007. — С. 8.

28. У книзі «1000 незабутніх імен України» стаття під назвою «Пророк» розповідає про Тараса Шевченка, стаття «Мандрівний філософ» — про Григорія Сковороду. А кому присвячена стаття під назвою «Ще не вмерла Україна»?

Відповідь: Павлові Чубинському.

Джерело: 1000 незабутніх імен України. Київ. 2005. С.145.

29. Абдул Кассим Ізмаїл, великий візир Персії (X ст.) завжди перебував поруч зі своєю бібліотекою. 117 тисяч томів перевозили чотириста верблюдів. А як розташовувалися верблюди в каравані?

Відповідь: За алфавітом.

Джерело: <http://liderstvo.org.ua/uk/vse-mogut-koroli/>.

30. Що потрібно зробити, аби «неподільний» перетворився у «того, що йде»?

Відповідь: додати чи забрати один або кілька електронів.

Коментар: «неподільний» по-грецьки «атом», іон — з грецької «той, що йде». Іон — заряджена частинка, утворена внаслідок втрати атомом або приєднання до нього одного або кількох електронів.

Джерело: Хімія. 7 клас. — Київ, 2007. — С. 42.

31. У книзі «1000 незабутніх імен України» стаття під назвою «Пророк» розповідає про Тараса Шевченка, стаття «Мандрівний філософ» — про Григорія Сковороду. А кому присвячена стаття під назвою «Орлиний злет української пісні»?

Відповідь: Володимирові Івасюку.

Джерело: 1000 незабутніх імен України. — Київ, 2005. — С. 225.

32. 18 жовтня 1639 року у Львові освячено монастир святого Лазаря. А що побудували неподалік?

Відповідь: міську лікарню. Залік: лазарет.

Джерело: Експрес. — 14–21 жовтня 2010 року. — С. 10.

33. Про мешканців цієї країни у довіднику туриста «Lonely Planet» розповідається: «Вони гостинні, але майте на увазі: в гості прийнято ходити з подарунком. Зважте ось на що: коли даруєте квіти, їх має бути непарна кількість; не можна також тиснути руку чоловікові через поріг, таке тут вважають поганою прикметою. Коли в оселі є маленька дитина, то її теж не прийнято хвалити». Гадаю, почутої інформації вам достатньо, щоби назвати цю країну.

Відповідь: Україна.

Джерело: Експрес. — 28–29.11.2006 року.

34. У книзі «1000 незабутніх імен України» стаття під назвою «Пророк» розповідає про Тараса Шевченка, стаття «Мандрівний філософ» — про Григорія Сковороду. А кому присвячена стаття під назвою «Гетьманський скарб»?

Відповідь: Павло Полуботок.

Джерело: 1000 незабутніх імен України. — Київ, 2005. — С. 38.

35. 9 грудня 2008 року їй виповнилось 40 років. Її батьком вважають інженера Біллі Інґліша. Перша вона мала дерев'яний корпус та лише одну кнопку на ньому. Зараз вони є оптичні, лазерні, безпроводні. Присвячена їй

стаття в газеті «Україна молода» мала назву «Пропуск, яка змінила світ». Відтворіть пропущене слово.

Відповідь: мишка.

Джерело: «Україна молода». № 233. 10 грудня 2008 року.

36. У фільмі «Артур та мініпути» в коробці з написом «Дні без тебе» зберігалися ВОНИ, щодня поповнюючись. Назвіть ЇХ.

Відповідь: листки відривного календаря. Залік: календарні листи, сторінки календаря.

Джерело: т\ф «Артур та мініпути».

37. В телесеріалі «Життя та пригоди Мішки Япончика» герой пише пароль, який за хвилю зникає. На чому був написаний цей пароль?

Відповідь: на піску.

Коментар: «за хвилю» в буквальному значенні — хвиля змиває написаний на піску пароль. Та й Япончик, що жив в Одесі, мав би «вивести» на море.

Джерело: т\с «Життя та пригоди Мішки Япончика».

38. На одному плакаті з декількох десятків ЇХ було викладено надпис «Weaponofofmassdestruction» [уепоноф мас дестракшн] — зброя масового ураження. Назвіть ЇХ словом французького походження.

Відповідь: сигарети. Залік: точна відповідь.

Коментар: сигарети утворювали відповідні букви.

Джерело: <http://cikavo.com/article/13384.html> ; <https://uk.wikipedia.org/wiki/Сигарета> .

39. Сайт filmsite.org [фільмсайт крапка орг] опублікував список найвідоміших кіноцитат. На першому місці опинилася цитата з трьох слів, два з яких — однакові. Відтворіть цю цитату.

Відповідь: Bond. James Bond.

Залік: Бонд. Джеймс Бонд.

Джерело: <http://www.filmsite.org/topquotes.html>

40. Про екологічну проблему в якому місті розповідала замітка під назвою «Франко би плакав»?

Відповідь: Борислав.

Коментар: Іван Франко написав твір «Борислав сміється».

Джерело: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?franko_bi_plakav&objectId=1263097.

41. В операційній системі Blinux (блінукс) великий акцент робиться на роботі з голосом. Для кого в основному призначена ця операційна система?

Відповідь: для сліпих. Залік: сліпі, незрячі.

Коментар: Blinux = Blind (сліпий) + linux.

Джерело: <http://leb.net/blinux/>.

42. На одному сайті була представлена спеціальна дієтична ложка, центральним елементом якої є ВОНА. Знайти камінь з НЕЮ вважається великою удачею. Назвіть її.

Відповідь: дірка.

Коментар: на кінці ложки була дірка, таким чином їсти нею неможливо.

Джерела: <http://www.traemcneely.com/2012/05/24/diet-spoon/>;

https://uk.wikipedia.org/wiki/Курячий_бог

43. У 1972 році ЙОМУ вручили Почесну премію «Оскар». Глядачі стоячи аплодували йому протягом багатьох хвилин, не даючи сказати і слова. Назвіть ЙОГО.

Відповідь: (Чарлі) Чаплін.

Коментар: і тут він Великий Німий.

Джерело: http://en.wikipedia.org/wiki/Charlie_Chaplin

44. У романі «Мобі Дік» описано випадок, коли ВОНА вивела з ладу важливий бортовий прилад. ВОНА зображена на логотипі європейської компанії. Назвіть цю компанію.

Відповідь: OPEL

Коментар: ЦЕ — блискавка. У романі «Мобі Дік» розряд блискавки, створивши сильне магнітне поле, розмагнітив стрілку компаса.

Джерела: Герман Мелвілл. Мобі Дік (будь яке видання) ;

http://en.wikipedia.org/wiki/Opel#History_of_the_logo

45. У 2008 році театральна компанія «Бенюк і Хостікоєв» представила виставу під назвою «ЗАКАРПАТЕЦЬ за порогом». Яке слово ми замінили на ЗАКАРПАТЕЦЬ?

Відповідь: Задунаєць. Залік: точна відповідь.

Коментар: «Задунаєць за порогом» — саме так інтерпретували назву опери Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм».

Джерело: <http://www.vezha.org/news/10885.html>

46. Що Рей Бредбері описав як монстра, що ріс на очах, пожираючи все навколо?

Відповідь: полум'я.

Залік: вогонь, пожежа, за змістом.

Джерело: Р. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом».

47. В грудні 2011 року компанія Ford розробила концепт транспортного засобу, який зміг би подолати 200 мільйонів кілометрів. Назвіть того, для кого він призначений.

Відповідь: Санта Клаус

Джерело: <http://auto.ria.ua/news/auto/195918>

48. Роб Холсен займає унікальну посаду — він РОБИТЬ ЦЕ, щоби не бруднилися рукавички відвідувачів після користування різними платними послугами готелю. Скажіть сталим висловом з двох слів, що ми замінили на РОБИТИ ЦЕ?

Відповідь: відмивати гроші.

Коментар: Роб відмиває в цьому готелі дрібні монети на здачу, щоб об них не бруднилися рукавички.

Джерела: <http://www.sfgate.com/bayarea/article/Coin-washer-keeps-Westin-St-Francis-change-shiny-2518445.php> .

49. В Австралії ЇХ фарбують у зелений колір. У Стамбулі віддають перевагу жовтому кольору. А у більшості країн поширений червоний колір, якого досягають завдяки цибулі. Як ми називаємо розфарбованих ЇХ?

Відповідь: крашанки. Залік: писанки.

Коментар: червоний колір досягають за допомогою проварювання яєць із лушпинням цибулі.

Джерело: <http://www.valeolog.com/MNEWS/0120seq.htm>

50. У Франції свого часу були проблеми із поширенням картоплі. Селяни боялися вживати у їжу підозрілі картоплини. Тоді король звернувся по допомогу до свого війська. Який наказ він віддав?

Відповідь: патрулювати поля із картоплею.

Коментар: Селяни крадуть те, що охороняється. Якщо охороняється — значить цінне.

Джерело: <http://www.silskivisti.kiev.ua/19296/print.php?n=28830> .

51. Якось відомого польського актора Жолковського вдячна публіка буквально закидала квітами на сцені. Серед вишуканих букетів хтось кинув і обережок сіна. Жолковський подякував публіці і особливо подякував тому глядачеві, який не пошкодував віддати артисту те, що зміг би... Закінчіть фразу актора.

Відповідь: з'їсти сам. Залік : за змістом.

Джерело: Антологія мирового анекдота. От великого до смешного.... — К., 1996. — С. 62.

52. Згідно стародавньої української легенди, ЦІ ПТАХИ з'явилися з білого та чорного яйця. А ось у вірші відомого українського поета ЦІ ПТАХИ рожевого кольору. Відтворіть останні два рядки цього вірша.

Відповідь: Можна все на світі вибирати, сину, Вибрати не можна тільки Батьківщину.

Залік: точна цитата.

Коментар: мова йде про лебедів. Із білого та чорного яйця з'явилися білий та чорний лебеді. У вірші Василя Симоненка «Лебеді материнства» є

рядки: «Мріють крилами з туману лебеді рожеві, Сиплють ночі у лимани зорі сургучеві».

Джерела: http://uk.wikipedia.org/wiki/Симоненко_Василь_Андрійович ;
<http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=1487> ;
http://www.harmony.com.ua/text_ua.php?id=41.

53. Альберт Ейнштейн говорив, що ПЕРША без ДРУГОЇ не може бути повною, а ДРУГА без ПЕРШОЇ — сліпа. Назвіть ПЕРШУ та ДРУГУ у правильному порядку.

Відповідь: Наука, релігія. Залік: точна відповідь.

Джерело: телесеріал «Еврика», сезон 2, серія 10.

54. [Ведучому: Ія — то таке жіноче ім'я]

Назвою статті про їстівних молюсків Ії Веріжнікової є приказка. В одному з варіантів, ця приказка закінчується словами «а щось наче гриб». Напишіть цю приказку.

Відповідь: Ні риба, ні м'ясо. Залік: точна відповідь.

Джерело: <http://www.agroexpert.kiev.ua/potochnii-nomer/vidannja-11-16/ni-riba-ni-mjaso.html>; http://aphorism.org.ua/subrazd.php?page=177&pages_block=12&rid=2&sid=16.

55. Історія із «Доктора Живаго» Бориса Пастернака. Двоє пасажирів сіли в купе. Позналилися, зав'язалася жива розмова. Але як тільки поїзд заїхав у тунель, один замовчав. Другий його запитував про щось, щось розповідав, але його компаньйон завзято мовчав. Це тривало доти, поки поїзд не виїхав з тунелю. Поясніть поведінку мовчазної людини.

Відповідь: він був глухим і читав по губах. Залік: був глухим.

Коментар: Справа в тому, що глуху людину (незважаючи на те, що вона не чує власного голосу) можна навчити виразно говорити. Є спеціальні школи для глухих, де цьому вчать нарівні із читанням по губах. Деяким вдається досягти такої майстерності, що їх не так просто відрізнити від повносправних людей. Таку школу пройшов і чоловік, описаний в запитанні. Але в темряві тунелю він читати по губах не міг.

Джерело: у запитанні.

56. У стародавній Японії самурай носив катану з лівого боку. Для самурая дотик сторонньої людини до меча — смертельна образа, що карається смертю. Тому самураї старалися уникати випадкових дотиків. Так з'явилася традиція, що згодом переросла у правило. Яке саме правило?

Відповідь: правило лівостороннього руху у Японії. Залік: за змістом.

Коментар: Самураї ходили по лівій стороні дороги, щоб уникнути випадкових дотиків з людиною, що йде назустріч. Це одна з версій появи ліво-стороннього руху в Японії.

Джерело: <http://wj.zao.com.ua/chomu-v-japonii-jaka-nikoli-ne-bula-anglijskoju/> ; <http://sanyambaa.blogspot.com/2014/06/blog-post.html>.

57. Про австро-угорського монарха Франца-Йосифа побутувало чимало байок та анекдотів. Так, подекували, що якось він брав участь у полюванні на орла. За сигналом з-за кущів випустили птаха, імператорові вказали як і куди треба стріляти, і орел був убитий. Однак, коли імператор підійшов до вбитої здобичі, він розчаровано не виявив в орла... Чого саме?

Відповідь: Другої голови. Залік: за змістом

Коментар: Франц-Йосиф більшу частину часу віддавався справам держави, тож геральдичного орла він бачив значно частіше за справжнього

Джерело: http://gazeta.ua/articles/history/_franc-josif-osobisto-prijnyav-bilshe-100-tisyach-svoyih-piddanih/524467 ; <http://zapru.livejournal.com/36268.html>.

58. Бал-маскарад. Швейцар при вході пропускає лише людей у маскарадних костюмах. До швейцара посміхаючись підходить чоловік, одягнутий у звичайний фрак, і той його пропускає. За якого відомого персонажа видавав себе цей чоловік?

Відповідь: за графа Дракулу. Залік: Дракула.

Коментар: при вході він, посміхаючись, показав свої ікла.

Джерело: <http://www.danetka.ru/cgi-bin/resolved.pl?id=1066384344>.

59. Відходи виробництва можуть не тільки забруднювати навколишнє середовище, але й очищати його. Так, для очищення озера у Швеції, що було забруднене кислотами, використали відходи кондитерського виробництва. Які саме відходи?

Відповідь: яєчна шкарлупа.

Коментар: вапно, що міститься у шкарлупі, нейтралізує кислоти.

Джерело: Батлук В. А. Основи екології. — К, 2007.; Білявський Г. О., Фурдуй Р. С., Костіков І. Ю. Основи екології. — К., 2005.

60. Який музичний гурт Саша Кольцова назвала «найживішим українським музичним гуртом»?

Відповідь: «Мертвий півень».

Джерело: Спільне виконання пісні «Ми померемо не в Парижі».

61. Проект трубопроводу, який має з'єднати низку азіатських країн, журналісти називають Новим НИМ. Він казахською — «жібЕк жолИ». Назвіть його.

Відповідь: Шовковий шлях. Залік: Великий шовковий шлях.

Джерела: <http://ua.korrespondent.net/world/3509752-novy-shovkovyi-shliakh-kytai-zapuskaie-hlobalnyi-infrastrukturnyi-proekt> ; http://kk.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%96%D1%96%D0%B1%D0%B5%D0%BA_%D0%96%D0%BE%D0%BB%D1%8B&variant=kk.

62. В різних країнах існують ТАКІ політичні партії, які борються за реформування законів щодо авторських прав. За роль в четвертій частині ТАКОЇ саги відомий актор отримав більше 35 мільйонів доларів. Яке слово ми замінили словом ТАКІ?

Відповідь: Піратські.

Коментар: Піратські партії та піратська сага «Пірати Карибського моря».

Джерела: https://uk.wikipedia.org/wiki/Піратська_партія ;
<http://fotonews-blog.livejournal.com/4072030.html>.

63. Рей Бредбері писав, що п'ятий ВІН зватиметься Відчай. Назвіть його двома словами.

Відповідь: Вершник Апокаліпсису.

Коментар: Чотири вершники Апокаліпсису — це чотири персонажі з «Одкровення» Івана Богослова, останньої з книг Нового Заповіту. Вони уособлюють війну, насильство, голод і смерть.

Джерело: Рей Бредбері. «Конвектор Тойнбі».

64. Хіміки запевняють, що секрет ЇЇ міцності полягає в тому, що блоки скріплювали спеціальним розчином на основі рису. Назвіть ЇЇ.

Відповідь: Велика Китайська стіна.

Джерело: <http://tsn.ua/tsikavinki/veliku-kitaysku-stinu-zrobila-micnoyu-risova-kasha.html>

65. Не так давно цей чоловік побив свою фанатку. Справжній звір, чи не так? Назвіть кондитерський виріб, який належить цьому чоловіку, якщо вірити відомому джерелу.

Відповідь: Пірожено.

Коментар: Він — це Сергій Зверев. Ну, а пісня гурту «Тік», гадаю всім прекрасно відома.

Джерело: пісня гурту Тік «Сірожине Пірожено».

66. Організація, яка займається фінансуванням різноманітних розробок і досліджень, які мають на меті запобігти старінню, названа на честь відомого рекордсмена... А кого?

Відповідь: Мафусаїла.

Коментар: один з праотців людства (Ген. 5:21–27), славетний своїм довголіттям: він прожив 969 років. Найстаріша особа, чий вік вказаний у Біблії.

Джерело: https://en.wikipedia.org/wiki/Methuselah_Foundation

67. Ось рецепт приготування страви під назвою чолнт: м'ясо, овочі, крупу та квасолі складають в горщик і ставлять ввечері в піч тушкуватися. Їдять на наступний день. Скажіть, а в який день тижня цю страву зазвичай їли?

Відповідь: в суботу.

Коментар: таким чином іудеї отримували зранку суботи страву, яку не треба готувати, бо нічого не можна робити.

Джерело: <https://en.wikipedia.org/wiki/Cholent>.

68. Дата першого його застосування достеменно не відома, проте дата, коли його вперше було застосовано за певних обставин, відома — 10 липня 1878 року. До цього дня людям, які в силу професійної необхідності використовують його в теперішній час, доводилось застосовувати всю міць своїх голосових зв'язок. Назвіть це.

Відповідь: свисток.

Коментар: йдеться про свисток футбольного судді.

Джерело: «Факты» від 08.07.2005.

69. На початку лютого в США і Канаді святкують ЦЕЙ день. Напевно, святкування щороку проходять за ідентичним сценарієм. А кого вчені називають латинським словосполученням «Мармотта монакс»?

Відповідь: Бабак. Залік: Бабак лісовий.

Коментар: А святкують день бабака.

Джерело: http://uk.wikipedia.org/wiki/День_бабака.

70. [Запитання 70 і 71 не слід ставити в пакет одного турніру].

Перша була причетною до смерті літератора, а не композитора. Друга сама загинула подібним чином. Перша і друга — тезки. Назвіть прізвище згаданого літератора.

Відповідь: Берліоз.

Коментар: Аннушка і Анна Кареніна.

Джерела: М. Булгаков, «Майстер і Маргарита»; Л. Толстой «Анна Кареніна».

71. 15 вересня 1830 р. при відкритті залізниці Ліверпуль-Манчестер випадково «уславився» депутат англійського парламенту Вільям Гаскінсон. Назвіть найвідомішу героїню, яка свідомо здійснила подібну дію.

Відповідь: Анна Кареніна.

Коментар: депутат потрапив під потяг і загинув на місці. Завдяки цьому став відомим, як перша людина, що загинула під колесами потяга.

Джерело: http://uk.wikipedia.org/wiki/Залізниця_Ліверпуль_—_Манчестер.

72. Це високогірне місто засноване у 1548 році. Його назва, в перекладі з однієї європейської мови, означає «мир». Проте, жителі цього міста не знали миру протягом майже усієї своєї історії. В цьому місті розміщується рези-

денція президента і уряд країни. Назвіть прізвище людини, на честь якої названо країну, в котрій розташоване це місто.

Відповідь: Болівар.

Коментар: мова про місто Ла-Пас — столицю Болівії; мир і англійською, і італійською звучить подібно.

Джерело: https://en.wikipedia.org/wiki/La_Paz.

73. У Тарапуньки та одного з маршалів Радянського Союзу ЦЕ було від народження. А у відомого українського політика ЦЕ з'явилося лише в 1979 році. Назвіть ЦЕ максимально точно.

Відповідь: прізвище Тимошенко. Залік: точна відповідь.

Джерела: http://ru.wikipedia.org/wiki/Тимошенко,_Семён_Константинович ;
http://ru.wikipedia.org/wiki/Тимошенко,_Юрий_Трофимович ;
http://ru.wikipedia.org/wiki/Тимошенко,_Юлия_Владимировна

74. Увага! В запитанні є заміна. Прослухайте діалог двох школярів:

— Ти дивився «Зоряні війни»?

— Фрагментарно.

Яке слово ми замінили?

Відповідь: Епізодично. Залік: точна відповідь.

Джерело: особисті спостереження автора.

75. Шановні знавці! Сподіваємось, що Ви десь вже бачили цей фільм. Тому скажіть, у якому саме фільмі можна побачити й Сталлоне, і Копполу, і Скорсезе, і Чіміно, і Поллака, і навіть де Ніро?

Відповідь: «Дежавю».

Коментар: Це всі прізвища гангстерів із фільму Юліуша Махульського.

Джерело: Фільм «Дежавю»; <http://www.film Polski.pl/fp/index.php/123112>.

76. Героїня роману письменниці Катрін Веллман запрошувала друзів відсвяткувати прощання зі своїми «тінами». Напишіть абсолютно точно, що ж святкувала героїня твору.

Відповідь: 20-й день народження. Залік: за змістом, при обов'язковому згадуванні 20 років.

Коментар: В англійській мові числівники від 13 до 19 закінчуються на «teen», звідси й «тинейджер».

Джерело: К. Веллман «Однажды повезло», електронна версія.

77. Як не дивно, але через особливості берегової лінії вони спускаються не на південь, а на північ. Жуль Верн у романі «Дурень Кербабан» назвав їх «монументальними». Вони були створені в середині XIX століття, на що пішло майже 800 тисяч рублів. Один чоловік спромігся підкорити їх за 22,8 сек. Через хвилину напишіть прізвище того, кому вони завдячують своєю сьогодишньою назвою.

Відповідь: Потьомкін. Залік: точна відповідь.

Коментар: мова йде про Потьомкінські сходи в Одесі.

Джерело: [http://uk.wikipedia.org/wiki/Потьомкінські сходи](http://uk.wikipedia.org/wiki/Потьомкінські_сходи)

78. В давні часи гуртовики, що торгували худобою, перед відправкою своїх гуртів до Києва зв'язували волів хвостами до купи. Етимологію назви якого українського міста так пояснює Георгій Скарлато?

Відповідь: Фастів

Коментар: Назва селища Хвостів з часом трансформувалася у Фастів.

Джерело: Г. Скарлато. «Цікава географія». К., 1971. с.115.

79. Одна із багатьох легенд про заснування цього українського міста розповідає, що виникло воно біля старовинного замку, який був збудований на високому горбі. При спорудженні замку населенню доводилося ціною не-людських зусиль, у великих муках виносити на собі важке каміння на гору. Про яке місто розповідає ця легенда?

Відповідь: Мукачеве.

Джерело: Г. Скарлато. «Цікава географія». — К., 1971. — С. 114.

80. Вперше ЦЕ з'явилося у 1982 році. Багато хто із Вас користується ЦИМ. А в одному сучасному пародійному романі ЦЕ стало іменем чеширського кошеняти. Напишіть це ім'я.

Відповідь: Смайлик.

Джерела: Жвалевський А., Митько І. «9 подвигів Сена Аесли. Подвиги 5 9»: Время. М, 2005.; http://protoplex.ru/news_show/3915.html.

81. Уго Чавес вважає, що ВІН не повинен носити ім'я американця, тому запропонував перейменувати ЙОГО на Керепакупаї-Меру. А в сучасному мультиплікаційному фільмі ЙОГО названо Райським. Напишіть ЙОГО поширену назву з шести літер.

Відповідь: Анхель. Залік: водоспад Анхель.

Коментар: Водоспад Анхель названо на честь першовідкривача — американця Джеймса Ейнджела. Згаданий мультфільм студії «Піксар» — «Вгору».

Джерела: М/ф «Вгору»; <http://glavnoe.ua/news/n40094> ;
[http://ru.wikipedia.org/wiki/Эйнджел, Джеймс](http://ru.wikipedia.org/wiki/Эйнджел,_Джеймс) ;
[http://ru.wikipedia.org/wiki/Вверх_\(мультфильм\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Вверх_(мультфильм)).

82. 10 квітня 1954 року Огюст Люм'єр повідомив, що плівка закінчується. Що сталося одразу після цього?

Відповідь: Огюст Люм'єр помер. Залік: за змістом.

Коментар: Це були останні слова Огюста.

Джерела: [http://ru.wikipedia.org/wiki/Люмьер, Огюст Луи Мари Никола](http://ru.wikipedia.org/wiki/Люмьер,_Огюст_Луи_Мари_Николя) ;
<http://www.lossofsoul.com/DEATH/letter.htm>

83. Свою назву мис Гвардафуй, що в перекладі означає «стережися», отримав від португальських мореплавців, які вірили у різноманітні страшні легенди та чутки. І хоча в наш час відомо, що ніяких надприродних речей поблизу цього мису не відбувається, його назва все ж залишається дуже актуальною для моряків. На території якої сучасної країни знаходиться мис Гвардафуй?

Відповідь: Сомалі. Залік: Точна відповідь.

Коментар: Всім відомо про сучасних сомалійських піратів, яких варто обходити стороною.

Джерела: Г. Скарлато. Цікава географія. — К., 1971.

84. Експерти побачили в розписі сікстинської Капелли зашифроване послання. В назві статті про це було обіграно назву бестселеру третього тисячоліття. То як називалась стаття?

Відповідь: Код Мікеланджело.

Джерело: <http://kr.ua/life/229623-obnaruzhen-kod-mykelandzhelo> .

85. Відомо, що до нього в молоді роки часто заходив у гості Гаспар-Фелікс Турнашон, який міг годинами розмовляти про авіацію. Ми не будемо запитувати, що з'явилося в результаті цих розмов у 1863 році. Вкажіть прізвище господаря.

Відповідь: Верн. Залік: Точна відповідь.

Коментар: Під впливом цих розмов натхненний Жюль Верн написав свій перший роман «П'ять тижнів на повітряній кулі».

Джерела: http://uk.wikipedia.org/wiki/Жюль_Верн ;
http://en.wikipedia.org/wiki/Five_Weeks_in_a_Balloon

86. Свою назву вона отримала тому, що скептично налаштовані колеги не вірили в успіх львівських дослідників. Вкажіть цю назву.

Відповідь: Оптимістична. Залік: Печера Оптимістична.

Коментар: Колеги називали львівських спелеологів «оптимістами», оскільки не вірили, що відкопаний ними хід поблизу села Королівка кудись приведе. Як виявилось, це був хід у найдовшу гіпсову печеру світу, завдовжки майже у 250 км.

Джерела: http://uk.wikipedia.org/wiki/Оптимістична_печера

87. Заслуги Джоан Роулінг в галузі літератури не залишились непоміченими, і в 2001 році її нагородили престижною літературною премією. Назвіть ім'я сина Рона та Герміони, який вперше з'являється в останньому розділі книги «Гаррі Поттер і смертельні реліквії».

Відповідь: Г'юго. Залік: Г'юго, Гуго.

Коментар: Так письменниця віддала данину нагороді-премії «Г'юго».

Джерела: Роулінг Дж. К. «Гаррі Поттер і смертельні реліквії». К.; 2007.;
<http://fantlab.ru/autor131> ; https://uk.wikipedia.org/wiki/Джоан_Роулінг

88. На карикатурі Миколи Гаврицькова Герміона Грейнджер та Гаррі Поттер пролітають на мітлах повз офіс однієї компанії. При цьому Герміона зауважує, що ця компанія має щось спільне з Гаррі. Що ж це за компанія?

Відповідь: «Опель». Залік: «Opel».

Коментар: Як і на чолі Гаррі, так і на логотипі «Опеля» — блискавка.

Джерело: <http://caricatura.ru/daily/gavritskov/268/>

89. Руки Шефа з перснями, які періодично з'являються в кадрах цієї стрічки, є алюзією на фільм «Діамантова рука», особливо в той момент, коли Шеф зачиняє двері на всі замки та засуви. Ми не будемо запитувати прізвища тих, кого можна уподібнити Гені Козодоеву та Льоліку. Назвіть прізвище, яке фігурує у назві цієї стрічки.

Відповідь: Врунгель.

Коментар: У Шефа з мультсеріалу «Пригоди капітана Врунгеля» теж було два помічники — Джуліко Бандітто і Де Ля Воро Гангстерітто.

Джерело: http://ru.wikipedia.org/wiki/Приключения_капитана_Врунгеля.

90. Їх китайську назву «куайцзи» дослівно можна перекласти як «спритний предмет». Зазвичай, вони випускаються суцільними, як доказ того, що ними ніхто не користувався. Назвіть їх трьома словами.

Відповідь: Палички для їжі

Джерело: https://uk.wikipedia.org/wiki/Палички_для_їжі.

91. [Запитання слід розмістити в турнірі під номером 3. Ведучому: лапок не озвучувати]. У відомій назві НИМ є «Коли?». У назві картини Поля Гогена НИМ є «Куди ми йдемо?». Назвіть ЙОГО двома словами, якщо відомо, що почуте Вами теж є НИМ.

Відповідь: Третє запитання. Залік: Третє питання.

Коментар: Гра «Що? Де? Коли?». Картина Гогена «Звідки ми прийшли? Хто ми? Куди ми йдемо?».

Джерело: http://www.wm-painting.ru/MasterPieces/p19_sectionid/24/p19_imageid/1815.

92. Якщо вірити народній етимології, то цей український населений пункт здавна був зручним місцем для проведення успішних переговорів між сусідніми народами та племенами, за що й отримав свою назву. Назвіть цей населений пункт.

Відповідь: Миргород

Джерело: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Миргород>

93. Під час німецької окупації місцеві жителі навмисне пошкодили ліфт, і Адольф Гітлер, який перебував у місті, не зміг ЗРОБИТИ ТЕ, чим можуть похвалитися близько 250 мільйонів людей. А ось екстремалу АлЕну РобЕру в

1996 році вдалося ЗРОБИТИ ЦЕ за 23 години 15 хвилин із західного боку. Із західного боку чого?

Відповідь: Ейфелевої вежі.

Коментар: ЗРОБИТИ ЦЕ — піднятися на Ейфелеву вежу. Людина-павук Ален Робер піднявся на Ейфелеву вежу лише за допомогою своїх рук та ніг із зовнішнього боку конструкції.

Джерела: https://en.wikipedia.org/wiki/Eiffel_Tower ; <http://trave2linfo.jimdo.com/2015/12/25/ейфелева-вежа/> ; http://osvita.mediasapiens.ua/media/prosvita/mediaosvita/google_otsifruvala_eyfelevu_vezhu_dlya_virtualnikh_progulyano.

94. За однією жартівливою версією, художник просто не встигав завершити роботу над картиною у вказаний термін, тому прийняв досить оригінальне рішення. Назвіть картину, яка з'явилася в результаті цього рішення.

Відповідь: «Чорний квадрат».

Коментар: Малевич замалював все, що було зроблено, чорною фарбою.

Джерела: А. Чернышенко. «Параллели. Черное на белом». М., 1979. с. 159.

95. Першим, хто визначив її перевагу над іншими був індійський математик Радханат Сикдар. Вдалося йому зробити це у 1852 році за допомогою тригонометричних розрахунків, перебуваючи на відстані 240 кілометрів від... Від чого?

Відповідь: Джомолунгми. Залік: Евересту, Сагарматхи, гори Джомолунгма, гори Еверест, гори Сагарматха.

Коментар: Сикдар першим визначив, що Джомолунгма найвища вершина світу.

Джерело: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Еверест>

96. Насправді ця пісня вітчизняного гурту присвячена не жінці, а її назва — це аббревіатура назви альбому, в який вона увійшла. Напишіть назву цього альбому.

Відповідь: Суперсиметрія. Залік: Supersymmetry.

Коментар: Пісня «Susy» — скорочення від «SuperSYmmetry» — навіяна темою кандидатської дисертації Святослава Вакарчука на тему: «Суперсиметрія електронів у магнітному полі».

Джерела: http://uk.wikipedia.org/wiki/Вікіпедія:Проект:Чи_ви_знаєте/Архів_рубрики/2008-01 ; [http://uk.wikipedia.org/wiki/Суперсиметрія_\(альбом\)](http://uk.wikipedia.org/wiki/Суперсиметрія_(альбом)).

97. [Ведучому: «Ії» читати трохи голосніше]. Появу Ії датують другою половиною 19 століття. Ії, і тільки Ії, можна побачити в назві сучасного львівського часопису. А у книзі, яку, напевне, читав кожен із Вас, Ії, зазвичай, зображують поруч із твариною. Назвіть цю тварину.

Відповідь: Їжак.

Коментар: Мова йде про літеру «Ї». Відомий львівський часопис називається просто «Ї». В букварі поруч із літерою зазвичай зображують їжачка. Питання під 13-м номером, як і літера «Ї» в українській абетці.

Джерела: <http://abetka.ukrlife.org/bukvaryk.html> ; <http://uk.wikipedia.org/wiki/І> ; [http://uk.wikipedia.org/wiki/І_\(часопис\)](http://uk.wikipedia.org/wiki/І_(часопис)) ; В. Колесниченко, К. Прищепа. Буквар. — К., 2006.

98. Цей слов'янський бог темряви перебуває у вічній боротьбі з Білобогом, від чого день змінюється на ніч. Назва якого західноукраїнського районного центру, за версією Вікіпедії, походить від імені цього бога?

Відповідь: Чортків

Коментар: Йдеться про Чорнобога (він же Чорт).

Джерела: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Чорнобог> ;
<http://uk.wikipedia.org/wiki/Чортків>

99. Прослухайте цитату з одного з романів Родриго Кортеса: «Бруно бачив, в якому стані повернувся його підмайстер, а тому допоміг йому стягти чоботи, притягнув тазик з водою і рушник, а потім зітхнув... і вчинив за прикладом (слово пропущене)» [кінець цитати]. Ми не запитуємо вас, що далі зробив Бруно. Напишіть пропущене ім'я.

Відповідь: Ісус.

Коментар: Йдеться про обмивання ніг.

Джерело: Кортес Р. «Годинникар», електронна версія.

100. Кожен розділ книги письменників Жвалевського та Митька «Тут вам не зроблять жодної шкоди» супроводжується вигаданим жартівливим епіграфом. Скажіть, яке прізвище вигаданої особи стоїть під фразою: «Головне — справити вбивче перше враження», якщо ініціал перед цим прізвищем — літера «М»?

Відповідь: Горгона

Коментар: М. — Медуза. Одна із трьох горгон.

Джерело: Жвалевський А., Митько І. «Тут вам не зроблять жодної шкоди». Розділ 2. Електронна версія.

Автори: Теодор Лещак (1–24); Юрій Карплюк (25–35), Іван Місяць (36–59), Дмитро Стрільчук (60–74), Тарас Вахрив (75–100).

5.3. «Своя гра» й «Ерудит-квартет»

1. СТОЛИЧНА ТЕМА

10. Саме в ЦІЙ столиці провели Олімпійські ігри 2004 року.

— Афіни.

20. 11 травня 330 року відбулася урочиста церемонія освячення ЦІЄЇ столиці.

— Константинополь.

30. Саме ЦЕ місто стало столицею США 13 вересня 1788 року.

— Нью-Йорк.

40. За однією з версій, столицею ЦІЄї держави було місто Посейдоніс.

— Атлантида.

50. Абу Джафар абд аллах Аль-Мансур ібн Мухаммад відомий не тільки тим, що був другим халіфом з династії Аббасидів, але й тим, що заснував ЦЮ столицю.

— Багдад.

2. ЖИЛИ СОБІ ДІД ТА БАБА

10. Як не дивно, в українських церквах цього внука прийнято згадувати перед його бабусею.

— Святий Володимир.

20. Ця тваринка, сама того не відаючи, змушувала одного телерепортера раз у раз переживати один і той самий день.

— Бабак.

30. У кожній мові є т. зв. «слова-обманки». Якщо повірити одному з них, то можна подумати, що предками українців у третьому коліні були...

— Щури.

40. В українців Святий Миколай, а в італійців...

— Баббо Натале.

50. Судячи з назви, ця рослина є недалекою родичкою виду об'ємних геометричних фігур.

— Кульбаба.

3. КУЛІНАРНА ТЕМА

10. Ця чудодійна рослина для відомого мультиплікаційного героя була джерелом богатирської сили.

— шпинат.

20. В українців капуста, а в росіян...

— щі.

30. Ця компанія, крім бакалійних товарів, кави, чаю та інших напоїв, виробляє також кінофільми і є власником студії «Коламбія Пікчерз».

— Кока-кола.

40. Саме так перекладається з італійської слово «вермішель».

— черв'ячки.

50. Бутерброди зі шпинатом і цим дуже любив Кевін із Маппет-шоу.

— Печінка.

4. ЛІНГВОГРАФІЯ

10. Достеменно не відомо, чи була у цьому місті чорна мечеть, але відомо, що була...

— Біла Церква.

20. Цю країну німці називали східною.

— Естонія.

30. В одному з варіантів цього типографського терміна можна побачити назву європейської країни.

— італіка (курсив).

40. Так у перекладі з французької звучить «зелена гора».

— Вермонт.

50. Насправді це місто нічого спільного з птахами не має, а його назва походить від молдавського слова «бідолахи» або «сироти».

— Сороки.

5. ПРАВДА І КРИВДА

10. Роман саме під такою назвою написав Михайло Стельмах.

— Правда і кривда.

20. У цьому документі ушкодження вусів чи бороди оцінюється у 12 гривень, а руки — тільки у 3 гривні.

— Руська Правда.

30. Під цією дією нашого співрозмовника ми розуміємо підтвердження істинності наших слів.

— чхання (бо кажемо «правда!»).

40. Провідники цього племені у V–VI ст. уклали звід своїх законів.

— салічні франки.

50. Газета «Правда» була друкованим органом ЦК КПРС, а «Известия»...

— Верховної ради СРСР.

6. НУ ЩО Б, ЗДАВАЛОСЯ, СЛОВА...

10. Автором цієї цитати є Він.

— Тарас Шевченко.

20. Слова «брунько цвіт» і «жовтогарячий» належать...

— Павлові Тичині.

30. Це «чарівне слово» — насправді є двома словами.

— будь ласка.

40. Цей прикметник вперше вжив Іван Франко у значенні «той, що розвивається у висхідному напрямку».

— поступовий.

50. Це прекрасне українське слово придумав Михайло Старицький у 1873 р.

— мрія.

7. АФРИКАНСЬКА ТЕМА

10. В Африці є три «кольорові» річки: Оранжева і ці дві.

— Білий Ніл і Блакитний Ніл.

20. Ці африканці мають європейські риси обличчя.

— ефіопи.

30. Почесне прізвище «Африканський» йому дали за перемогу над пунами.
— Сципій.

40. Так називали африканських голландців.
— бури.

50. Саме вона оспівала шторм в Африці.
— Енья.

8. ТАК ЦЕ ПОЧИНАЛОСЯ (за початком слід назвати твір і автора)

10. А повернись-но, синку! Цур тобі, який ти чудний! Що це за попівські підрясники на вас? І отак би то всі в академії й ходять?

— Микола Гоголь. «Тарас Бульба».

20. Сумно і непривітно тепер в нашій Тухольщині! Правда, і Стрий, і Опір однаково миють її рінисті зелені узбережжя, луги її однаково покриваються весною травами і цвітами, і в її лазуровім, чистім повітрі однаково плавле та колесує орел беркут, як і перед давніми віками.

— Іван Франко. «Захар Беркут».

30. Васильку, бери Настю та веди до вуйка; о, туди, стежною попід ліс, ти знаєш. Але тримай за руку легко, не сіпай, вона маленька; та не неси, бо ти ще негоден.

— Василь Стефаник. «Діточа пригода».

40. Іван був дев'ятнадцятою дитиною в гуцульській родині Палійчуків. Двадцятою і останньою була Аничка.

— Михайло Коцюбинський. «Тіні забутих предків».

50. Тої ж зими проставився степанський князь Іван, син Глібів 462 і плакали за ним усі люди, од малого і до великого, і став княжити замість нього син його Володимир.

— Галицько-Волинський літопис.

9. ТАК ЦЕ ЗАКІНЧУВАЛОСЯ (за кінцівкою слід назвати твір і автора)

10. Над краями чорної ями зеленіє вже небо, дим од погаслих вогнів стелиться од гори до гори синіми смугами. Чаша, що процвітала вночі, як пишна квітка, під ранок зів'яла й зчорніла. Пора рушати додому...

— Михайло Коцюбинський. «Intermezzo».

20. Вже сонце зайшло, вже ніби дрімота розлилась над густими садками, над густими садками, над густим лісом, а дід усе розказував, а діти все слухали, а бджоли гули, неначе гула струнами кобза, пригравуючи до чудової казки-пісні пасічника ... (пропущене ім'я і прізвище).

— Іван Нечуй-Левицький. «Микола Джеря».

30. Умієш любити, — прошептала. — Як годиться мужеві царівни, — відповів і усміхаючись і поцілував нахилені до його уста.

— Ольга Кобилянська. «Царівна».

40. На румовищах світу ти була трояндою і зів'яла. О, вічний Боже, прийми її у квітник раю... — ридав пастух Ахмет над свіжою могилою, винесеною за огорожу бахчисарайського палацу.

— Роман Іваничук. «Яничари».

50. Бо ще нікому не вдалося повернути втраченого часу, ступити двічі в ту саму воду, принести живу квітку з давно відшумілих літ, зачерпнути вітру, що прогрімів над утраченим дитинством, і тільки п'яні небеса, застелені гірким серпанком сліз, нагадували їх щось болісно-знайоме і невловиме, як щастя, любов і вічність...

— Павло Загребельний. «Євпраксія».

10. КУЛІНАРНІ ПОРАДИ

10. Якщо Ви — дівчина, і зробили це, то про Вас скажуть: «закохалася!»

— Пересолила (суп, наприклад).

20. Щоби легко зняти шкірку з ковбаси потрібно на півхвилини занурити її в цю холодну рідину.

— У воду.

30. Хлібобулочні вироби найкраще зберігати у посуді саме з цього матеріалу.

— З глини.

40. Столове приладдя з нержавіючої сталі стане блискучими, якщо кілька хвилин його потримати у відварі з цього.

— Картоплі.

50. Отже, якщо Ви пересолили суп, рекомендують взяти жменю цієї крупи, загорнути в марлю і на 10–15 хв занурити в каструлю під час кипіння, а потім викинути.

— Рис.

11. ГАЛИЦЬКА ТЕМА

10. Ця битва тривала з 10 серпня по 13 вересня 1914 року.

— Галицька битва.

20. Його дітей звали Іраклій, Лев, Роман, Шварно, Мстислав, Переяслава, Устинія і Софія.

— Данило Галицький.

30. На гербі Галицького князівства XII ст. містилося зображення цього птаха.

— Галка.

40. Збройними силами саме цієї держави була Українська Галицька Армія.

— Західноукраїнська Народна Республіка.

50. У 1772 році Галичина перейшла до складу Австрії і отримала таку назву.

— Королівство Галичини і Лодомерії.

12. КІЛОМЕТРОЛОГІЯ (довжина і площа)

10. 2,54 см.

— дюйм.

20. 1,609 км.

— миля.

30. 0,4047 га.

— акр.

40. 0,9144 м.

— ярд.

50. 0,3048 м.

— фут.

13. КІЛОГРАМОЛОГІЯ (вага і об'єм)

10. 0,4536 кг.

— фунт.

20. 28,35 г.

— унція.

30. 0,2 г.

— карат.

40. 3,78541 л.

— галон.

50. 6,3502932 кг.

— стоун.

14. ТЕЛЕВІЗІЙНЕ «ЩО? ДЕ? КОЛИ?»

10. Уперше цей предмет було використано у телегрі «Що? Де? Коли?» 6 грудня 1983 року.

— Чорна скринька.

20. Цей предмет знаходився на ігровому столі з січня 1979 року до жовтня 1986 року.

— Скрипковий ключ.

30. Автором основної мелодії телепередачі є цей німецький композитор.

— Рихард Штраус.

40. На підприємстві саме в цьому місті, починаючи з 1985 року виготовляються кришталеві сови для телеверсії «Що? Де? Коли?».

— Львів (експериментальна кераміко-скульптурна фабрика).

50. У 2000 році він отримав «Кришталеву сову» за найкращу музичну паузу за час існування телегри, виконану 29 грудня 1984 року.

— Костянтин Райкін.

15. СТАРІ ХВОРОБИ НА НОВИЙ ЛАД

10. Колись цю хворобу називали інфлюенца.

— Грип.

20. Колись цю хворобу називали чахотка.

— Туберкульоз.

30. Колись цю хворобу називали скорбут.

— Цинга.

40. Колись цю хворобу називали лускатий лишай.

— Псоріаз.

50. Колись цю хворобу називали сінна лихоманка.

— Полліноз (алергічний риніт).

16. МАТЕМАТИЧНА ТЕМА

10. Кажуть, що відстань між цими почуттями дорівнює приблизно 55–60 см.

— Любов і ненависть.

20. Декарт називав таке число неможливим. Давні індійці ставили над ним крапку, а ми ставимо... Що і якого боку?

— Мінус перед ним.

30. Цей німецький математик звався «Королівська гора».

— Регіомонтан.

40. Це — відношення гіпотенузи до протилежного катета.

— Косеканс.

50. Ірраціональне число, яке не може бути коренем жодного алгебраїчного рівняння з цілими коефіцієнтами, має філософську назву.

— Трансцендентне.

17. МАТЕМАТИЧНА ТЕМА № 2

10. Довжина вектора, який зображає комплексне число — це його...

— Модуль.

20. Рівняння може бути алгебраїчне і...

— Не алгебраїчне.

30. Саме цьому перському математикові IX ст. ми завдячуємо появі слова «алгебра».

— Аль-Хорезмі.

40. Українська назва цього числівника походить від назви великого мішка, у який в давній Русі складали цінні соболині шкурки.

— Сорок.

50. Назва цієї величини перекладається як «той, що розрізняє».

— Дискримінант.

18. НАЦІОНАЛЬНА ГОРДІСТЬ

10. Патріоти Ямайки вважають, що їхня країна дала світові трьох духовних лідерів: Букмана, Маркуса Гарві і...

— Боба Марлі.

20. Коптський православний митрополит має титул Митрополита Єгипетського і всієї...

— Африки.

30. Саме представники цього народу могли б пишатися тим, що в часи Середньовіччя сприяли розповсюдженню у Львові шахів, шашок та інших настільних ігор.

— Вірмени.

40. Автор знаменитого вузла Гордій за національністю був ...

— Фрігійцем.

50. У 1968 році стіни і паркани Праги повідомляли всім про цей результат.

— ЧССР : СРСР — 4 : 3 (хокей).

19. КЕНТАВРОПОДІБНІ

10. Марко — лев, Іван — орел, Лука — телець, а Марко —

— Ангел («людиноптах»).

20. Хнум, Хонсу, Геб, Хатхор, Мута, Себек були...

— Давньоєгипетськими богами (з тваринячими головами).

30. На середньовічних мініатюрах його було прийнято зображати як гібрид верблюда і лева.

— Хамелеон.

40. Міфологічна істота, яку давні греки зображали як риболодину, називалася...

— Тритон.

50. Афіна у греків асоціювалася зі совою, Артеміда — з ланню, Асклепій — зі змією, а Афродіта — з...

— Голубкою.

20. ХАЙ ЖИВЕ СТЕПАН БАНДЕРА!

10. Саме таке ім'я має живий нині онук Степана Бандери.

— Степан.

20. Саме на це свято припадає день народження Степана Бандери.

— Новий Рік.

30. Саме так називається паперова стрічка, якою обклеюють пакунки по 100 грошових білетів.

— Бандероль.

40. У першому проекті пам'ятника Степану Бандері планувалося символічно зобразити його ім'я і прізвище через ці два предмети.

— Вінок (Степан) і прапор (Бандера).

50. Пішого бійця, який кидає в бика невеличкі прикрашені стрічками списи, іспанці називають.

— Бандерильєро.

21. ОРДЕНИ І МЕДАЛІ

10. Так зветься наука, що їх вивчає.

— Фалеристика.

20. Кавалер будь якого ордену України може отримати свою нагороду тільки з його рук.

— Президента України.

30. Це — єдина державна нагорода колишнього СРСР, на якій напис було викарбувано не російською, а українською мовою.

— Орден Богдана Хмельницького.

40. Він був другим кавалером російського ордену Андрія Первозванного.

— Іван Мазепа

50. Зараз ним нагороджують відомих людей, і не обов'язково французів.

— Орден почесного легіону.

22. АФРИКАНСЬКА ТЕМА

10. Ці африканці мають європейські риси обличчя.

— Ефіопи.

20. Так називали африканських голландців.

— Бури.

30. В Африці є три «кольорові» річки.

— Білий Ніл, Блакитний Ніл і річка Оранжева.

40. Почесне прізвище «Африканський» йому дали за перемогу над пунами.

— Сципій.

50. Саме вона двічі описала шторм в Африці.

— Енья (ірландська співачка).

23. ТАК КАЗАВ НЕ ЗАРАТУСТРА (вказати автора цитати)

10. Жнива великі, та робітників мало. Просіть, отже, господаря жнив, щоб вислав робітників на свої жнива.

— Ісус Христос

20. Як, Ельпеноре, зійшов ти у темряву цю безпросвітну? Пішки раніш ти прибув, ніж на чорному я кораблеві.

— Одисей.

30. Скигненням з'їденого не повернеш.

— Альф

40. Хай вам Бог віддячить за все! Якщо ви потребуватимете колись чисто-кровного песика, будьте ласкаві звернутися до мене. Я торгую собаками.

— Швейк (Ярослав Гашек).

50. Інші ворота ти зачиниш і принесеш ключі. З міста жодної людини не пускати. Громадянам накази взяти зброю до рук, боронитимуть мурі. Обов'язок свій вели виконувати добре, інакше скажеш, я стягну з них чималеньку пеню.

— Арчибальд (з роману Вальтера Скотта «Карл Сміливий»).

24. НАШОГО ЦВІТУ ПО ВСЬОМУ СВІТУ

10. Саме так у перекладі на санскрит звучить слово «майдан».

— Майдан.

20. У давніх шумерів був правитель з таким іменем.

— Шульга.

30. Так звали засновника фірми «Apple».

— Стів Возняк.

40. У першій половині 1990-х років він був Генерал-губернатором Канади.

— Роман (Рамон) Гнатишин.

50. У Китаї є місто з такою «заячою» назвою.

— Вухань.

25. ВОЄННА ТЕМА

10. Війна між Річчю Посполитою і Османською імперією в 1621 році отримала назву.

— Хотинська.

20. Громадянська війна в Англії у 1455-1485 роках називалася.

— Червоної і Білої троянд.

30. Війна між Московським царством і Шведським королівством у 1700–1721 роках мала назву.

— Північна.

40. Ця війна тривала 6 років і 1 день.

— II Світова.

50. Війна між Австрією і Францією у 1701–1714 роках мала назву.

— За іспанську спадщину.

26. МИРНА ТЕМА

10. Мирний договір, що завершив Тридцятилітню війну, називався.

— Вестфальський.

20. Мирний договір, що завершив Американську війну за незалежність, називався.

— Версальський.

30. Мирний договір, підписаний між Російською і Французькою імперіями у 1807 році, називався.

— Тільзйтський.

40. Мирний договір, підписаний між Радянським Союзом і Німеччиною у 1922 році, називався.

— Рапальський або «у піжамах».

50. Мирний договір, підписаний між державами Антанти і Угорщиною у 1919 році, називався.

— Тріанонський.

27. УНІВЕРСИТЕТСКА ТЕМА

10. У цьому місті виник перший в Європі університет.

— Болонья.

20. Цей факультет у багатьох середньовічних університетах вважався загальноосвітнім — всі студенти навчалися на ньому перші 2 роки.

— Філософський.

30. Його ім'я має Харківський національний університет.

— Василь Каразін.

40. Саме стільки факультетів зараз нараховується у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

— 18.

50. Його ім'я мають Ніжинський державний університет і Чернігівський національний педагогічний університет.

— Миколи Гоголя.

28. ЗОЛОТА ТЕМА

10. У Київській Русі назва золотої візантійської монети і одночасно міра ваги.

— Золотник.

20. Так називалася головна брама Києва за часів Київської Русі.

— Золоті Ворота.

30. Колись так називали збирачів сміття.

— Золотарі або золотники.

40. Поряд з Іваном Брюховецьким і Якимом Сомком він претендував на гетьманську булаву на Чорній раді 1663 року.

— Василь Золотаренко.

50. Татарську державу Золота Орда, що існувала в XIII–XV ст., самі татари називали Улус Джучі, що в перекладі означає.

— Синя Орда.

29. СПРАВИ КОРОЛІВСЬКІ

10. У графі «рід занять» іспанський король Хуан Карлос пише ці два слова.

— державний службовець.

20. Вона потрапила на ешафот через скептичне ставлення до літературної цінності творів свого чоловіка.

— Анна Бoleйн (він — Генріх VIII).

30. Так вчинив король Бельгії Бодуен, коли не хотів підписувати закон про легалізацію абортів.

— Тимчасово прикинувся недієздатним.

40. На грудях у шведського короля Карла-Юхана XIV було татуювання із цим написом:

— Смерть королям!

50. Король Кастилії Альфонс IX заснував орден ненависників цієї рослини.

— Часнику.

30. А ВИЯВЛЯЄТЬСЯ...

10. Виявляється, Волт Дисней їх дуже боявся.

— Мишей.

20. Виявляється, дід дружини Пушкіна Наталі Гончарової у 1679–82 роках був воєводою м. Вятка, а у 1665–76 роках займав цю посаду.

— Гетьман Війська Запорізького (Петро Дорошенко).

30. Виявляється, саме за цей гріх Константинопольський патріарх Єремія II у 1586 році позбавив сану Київського митрополита Онисифора Дівочку.

— За багатожонство (а також супрасльського архімандрита Т. Злобу і багатьох єпископів та священиків).

40. Виявляється, цю отруйну речовину містять ядра кісточок фруктів, тому ними не слід зловживати.

— Синильна кислота (зарахувати також ціаністий калій).

50. Виявляється, цей гайдамака примудрився втекти з каторги у Сибіру і брав участь у повстанні Омеляна Пугачова.

— Максим Залізник.

31. П'ЯТНИЦЯ 13-ГО

10. Так у Давньому Римі називали 13-те число кожного місяця.

— Іди.

20. Так називається боязнь числа 13.

— Трискайдекофобія.

30. У давніх римлян п'ятниця вважалася днем цієї богині.

— Венера.

40. Цей народ застосовував календар, в якому рік поділявся на 13 місяців, а тиждень складався з 13 днів.

— Майя.

50. Автори пародії на відомий фільм жахів твердять, що цей день є ще гіршим.

— Субота 14-го.

32. ЦІКАВЕ МОВОЗНАВСТВО

10. Таку назву в народі отримала російська абетка, запроваджена у 1708 році.

— Гражданка.

20. Цей вид українського правопису називають на честь відомого письменника XIX ст.

— Кулішівка.

30. Так званий «діяспорний» український правопис насправді був створений наприкінці 1920-х років і отримав таку назву.

— Скрипниківка.

40. Таку назву мав спосіб передачі українських слів через транслітерацію російськими літерами, узаконений Емським указом 1876 року.

— Ярижка.

50. Таку народну назву отримав білоруський правопис, укладений у до-
радянські часи і максимально наближений до історичних традицій.

— Тарашкевиця.

33. П'ЯТІРКА

10. Цим словом люблять називати збірну Бразилії з футболу.

— Пентакампеони.

20. Це геометрична фігура, на сторонах якої побудовано п'ять однако-
вих рівнобедрених або рівносторонніх трикутників.

— Пентаграма.

30. Спочатку цей населений пункт складався з п'яти будиночків.

— П'ятихатки.

40. Розмір античного вірша, що складається з двох рівних частин, поді-
лених цезурою — при цьому в кожній частині два дактилі і один ненаго-
лошений склад.

— Пентаметр.

50. Так називають електронну лампу, що має 7 електродів: анод, катод і
5 сіток, з яких 2 керуючі.

— Пентагрид.

34. КУЛІНАРНІ ПОРАДИ-2

10. Щоби легко почистити слизьку рибу, пальці треба опустити в цю речовину.

— Сіль.

20. За виглядом якої частини тіла курки, гуски або качки можна з'ясу-
вати — молода вона чи стара?

— Лапки.

30. Як з вигляду з'ясувати, зварилися гриби чи ще ні?

— Сирі плавають, варені осідають на дно.

40. У якій речовині найкраще зберігати яйце, якщо немає холодильника?

— У гашеному вапні.

50. Щоби риба довше зберігалася, її варто тримати в кошику разом з
цією рослиною.

— З кропивою.

35. ТАК СКАЗАВ НЕ ЗАРАТУСТРА-2 (вказати автора цитати)

10. І чужому наuczайтесь. І свого не цурайтесь.

— Тарас Шевченко.

20. Платон мені друг, та істина дорожча.

— Аристотель.

30. На шляху поступу ми лише каменярі.

— Іван Франко.

40. Немає нічого таємного, що не стало б явним.

— Ісус Христос.

50. Живопис — це поезія, яку бачать, а поезія — це живопис, який чують.

— Леонардо да Вінчі.

36. ЙО

10. У назві ЦЬОГО ПРИСТРОЮ подане буквосполучення трапляється двічі.

— Йо-йо.

20. Його назва походить від ацтекського словосполучення «собака, що гавкає».

— Койот.

30. Вірш «Кімі га Йо», що в перекладі з японської означає «Твоє Імператорське правління» — це найкоротший у світі...

— Державний гімн.

40. У романі «Острів скарбів» пісеньку «Йо-хо-хо і пляшка рому!» вперше виконав цей пірат.

— Біллі Бонс.

50. Корені міста Йошкар-Ола сягають 1584 року, коли за наказом царя Федора Івановича було засновано фортецю з такою назвою.

— Кокшайськ.

37. УКРАЇНСЬКИЙ РОК

10. Він — ініціатор і організатор фестивалю «Країна мрій».

— Олег Скрипка.

20. Автором слів культової пісні «А вона» є саме цей поет.

— Кость Москалець.

30. Учасники цього гурту дарма наїлися цибулі.

— «От Вінта».

40. Колись він з друзями співав панк-фольк-рок на галицькому діалекті, а згодом у Москві створював електронну музику.

— Сергій Кузьмінський.

50. Назва цього гурту походить від імені віддаленого хутору в Карпатах, а ще цим словом названо зорю у сузір'ї Лева.

— «Перкалаба».

38. СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

10. Саме її найчастіше цитують у соціальних мережах.

— Ліна Костенко.

20. Вона розповіла нам про гудзик.

— Ірен Роздобудько.

30. Він видає журнал «Четвер».

— Юрій Іздрик.

40. Цей письменник помер за декілька днів до початку 15-го львівського книжкового форуму у віці 67 років .

— Юрій Покальчук.

50. Його поетичний дебют відбувся в першій половині 1980-х рр. виходом у світ збірки «Небо і площі».

— Юрій Андрухович.

39. ГЕТЬМАНСЬКІ РОДИЧІ

10. Було у нього два сини — Тиміш і Юрій.

— Богдан Хмельницький.

20. За однією з версій, його батька звали Конон.

— Петро Сагайдачний.

30. У цього Дорофія батько і син були гетьманами.

— Дорошенко.

40. Внучка Петра Дорошенка стала дружиною цього російського письменника.

— Олександр Пушкін (Наталія Гончарова).

50. Сучасники жартували, що насправді замість цього гетьмана на Лівобережжі урядувала не Малоросійська колегія, а дружина.

— Іван Скоропадський.

40. ДАВНЬОГРЕЦЬКА ТЕМА

10. Саме з цієї місцевості грецький воїн біг до Афін, бажаючи якнайшвидше переказати співвітчизникам звістку про перемогу.

— Марафон.

20. Він просив дати йому точку опори, щоби перевернути світ.

— Архімед.

30. Вона слугувала аналогом GPS-навігації для Тесея.

— Нитка Аріадни.

40. Мистецтвознавці розрізняють ці два види давньогрецьких амфор.

— Чорнофігурні і червонофігурні.

30. Це — літературна мова давніх греків.

— Койне.

41. УКРАЇНСЬКІ КОМПОЗИТОРИ

10. Йому належить авторство мелодії до пісні «Боже, великий єдиний».

— Микола Лисенко.

20. Ці два львівські композитори ХХ ст. прожили понад 100 років.

— Станіслав Людкевич і Микола Колесса.

30. Цей історик був також і композитором, зокрема написав оперу на основі поеми Тараса Шевченка «Катерина».

— Микола Аркас.

40. Він поклав на музику вірш Івана Франка «Ой, ти дівчино, з горіха зерня».

— Анатолій Кос-Анатольський

50. Бабуся цього композитора була рідною сестрою Соломії Крушельницької.

— Мирослав Скорик.

42. ЖИТТЯ ІСУСА

10. Саме таку назву має книга Ернеста Ренана про життя Ісуса.

— Життя Ісуса.

20. Саме цей євангельський сюжет священик зазвичай читає під час шлюбу.

— про весілля в Кані Галілейській.

30. Вони з'явилися поруч з Ісусом під час його Преображення.

— Мойсей та Ілля.

40. Саме цю монету тримав в руці Ісус, коли говорив «Кесарю — кесарево».

— Денарій.

50. Саме на такій відстані від учнів молився Ісус у Гетсиманському саду.

— На відстані кидка каменя.

42. БРАТСЬКА ТЕМА

10. Саме він загинув під час першої в історії людства братовбивчої війни.

— Авель.

20. Він написав повість «Три як рідні брати».

— Юрій Федькович.

30. Особливою віхою у їхньому творчому житті стало прибуття потяга.

— Брати Люм'єри.

40. Це місто розташоване на північному сході Іркутської області РФ.

— Братськ.

50. Ці брати-близнюки змінили багато футбольних команд, а найдовше — 4 роки — виступали у неіснуючому нині ФК «Львів».

— Брати Баранці (Григорій і Борис).

43. СВЯТА ТЕМА

10. Ірландці вважають його своїм покровителем.

— Св. Патрік.

20. Зазвичай іменем саме цього святого прийнято називати католицькі храми при військових шпиталях.

— Св. Лазар.

30. Провінція із такою назвою є в Іспанії, Болівії, Аргентині і Перу.

— Санта-Крус.

40. Цього святого католики вважають покровителем інтернету і комп'ютерів.
— Св. Ісидор.

50. Сьогодні православні і греко-католики вшановують саме цього святого.
— (перед грою ведучому слід виписати правильну відповідь із церковного календаря на поточний рік).

44. СЕСТРИНСЬКА ТЕМА

10. Тенісистки Серена і Венус Вільямс є одна для іншої...

— Рідними сестрами.

20. Самуїл Маршак якось сказав, що люди цієї професії поділяються на рідних і двоюрідних.

— Медсестри.

30. Так прийнято називати один з історичних типів полігінії, при якому чоловік одружується одночасно з кількома рідними чи двоюрідними сестрами.

— Сорорат.

40. Саме такі імена мають відомі українські тенісистки сестри Бондаренко.

— Олена і Катерина.

50. Насправді «сестричкою» її назвали журналісти, а «брати» нічого для неї не писали, лише розраховалися з її продюсером кількома піснями, оскільки не мали грошей.

— Сестричка Віка, вона ж Вікторія Врадій.

45. ПРИМХИ ЗНАМЕНИТОСТЕЙ

10. Німецький історик Теодор Моммзен до кінця життя користувався газовою лампою, а електричним світлом послуговувався лише для ЦЬОГО.

— Щоби запалити газову лампу.

20. Д. Менделєєва вважали найкращим у Росії майстром з виготовлення ІХ.

— Валіз.

30. Лучано Паваротті вважав, що коли під час виступу він тримає в руці цей предмет, то виступ буде успішним.

— Хустинка (носовичок).

40. Йоганн Вольфганг Гьоте, прогулюючись околицями свого рідного Веймара, всюди розкидав це.

— Насіння квітів (фіалок).

50. Наполеон понад усе любляв запах цієї ягоди.

— Чорної смородини.

46. ДЕРЕВ'ЯНІ ПІСНІ

10. Саме його офіційно вважають автором української народної пісні «Ой, на горі два дубки».

— Український народ.

20. Ця молода дівчина повідала нам таємницю — виявляється, калина це зовсім не верба!

— Наталка Карпа.

30. Він написав і виконав пісню «Росте черешня в мамі на городі».

— Анатолій Горчинський.

40. Ночі солов'їнії, ночі весняні,

Доли подніпровські наснилися мені.

А в наступному рядку цієї пісні згадується це дерево.

— Каштани («Знову цвітуть каштани, хвиля дніпровська б'є...»).

50. Автором цієї популярної стрілецької пісні був Степан Чарнецький.

— «Ой, у лузі червона калина похилилася».

47. МАТЕРИНСЬКА ТЕМА

10. Книга спогадів Ольги Кузьменко про свого сина Андрія називається так.

— «Моя дорога птаха».

20. На ній монтуються чипсет та інші компоненти комп'ютерної системи.

— Материнська плата.

30. Він створив вірш «Лебеді материнства».

— Василь Симоненко.

40. Це багаторічна трав'яниста рослина родини губоцвітих. Інші назви — орегано, душинка, лебідка, зіновка тощо.

— Материнка.

50. «Мамо, твої діти як птиці...» — співав він.

— Ігор Білозір.

48. ОМОНІМИ

10. Ряд гармонійних взаємозв'язаних кольорів і послідовна частина звукоряду в межах октави у висхідному або низхідному порядку.

— Гама.

20. Невелика двостороння ікона і тверда дозована лікарська форма у вигляді спресованого в кружальце порошку.

— Таблетка.

30. Тибетська та монгольська ікона у формі сувою і жанр японської поезії.

— Танка.

40. Сукупність твердо встановлених визначальних правил і твір, що слугує нормативним зразком.

— Канон.

50. Виконана за участю автора копія художнього твору і окремий елемент драматичного діалогу.

— Репліка.

49. БАТЬКІВСЬКА ТЕМА

10. Він створив Гуляйпільську республіку.

— Батько (Нестор) Махно.

20. Тарас Бульба убив свого сина на ім'я.

— Андрій.

40. Цей актор відмовився від «Оскара», присудженого йому за роль у фільмі «Хрещений батько».

— Марлон Брандо.

30. «Тільки некохані жінки ніколи не запізнюються» — писав він.

— Александр Дюма-Батько.

50. «Хай не старять вас роки, дорогі мої батьки» — співав соліст цього гурту.

— «Світязь».

50. ЗООЛОГІЧНА ТЕМА

10. Він — найбільша сова в Україні.

— Пугач.

20. У цього птаха найбільша кількість змахів крил за секунду, а саме 200.

— Колібрі.

30. Державний герб цих островів містить зображення акули.

— Соломонові острови.

40. Довжина — до 10 м, маса — до 4 т, ареал проживання — моря дальнього Сходу, час вимирання — 18 ст.

— Стеллерова корова.

50. Так називають розділ зоології, у якому вивчають членистоногих.

— Арахнологія.

51. СПРАВЖНЄ ПРИЗВИЩЕ

10. Леся Українка.

— Лариса Косач.

20. Хведір Вовк.

— Федір Волков.

30. Остап Вишня.

— Павло Губенко.

40. Злата Огневич.

— Інна Бордюг.

50. Василь Вишиваний.

— Вільгельм Габсбург.

52. З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ РОК-МУЗИКИ

10. Джерело назви цього гурту — у творчості Федора Достоєвського.

— «Воплі Відоплясова».

20. Так називається група, яка починала з російськомовних пісень у стилі хард-рок, а на початку 1990-х років стала відома завдяки покладенню на музику віршів Тараса Шевченка та інших українських поетів-класиків.

— «Кому Вниз».

30. У 2004 році цей гурт змінив назву на «Горгішелі» за прізвищем сестер — його учасниць.

— «Чорний Вересень».

40. Так називався гурт, у якому багато років працював чоловік Руслани Олександр Ксенофонов.

— «Клуб Шанувальників Чаю».

50. Так називалася група, в якій починала свою кар'єру Юля Міщенко — солістка гурту «Таліта Кум».

— «Знову За Старе».

53. НА ВІЙНІ ЯК НА ВІЙНІ

10. Саме з цієї причини звання адмірала штату Небраска можна купити за якихось 25 доларів.

— До найближчого моря кілька тисяч кілометрів

20. Саме з цієї причини французи не змогли застосувати кулемети проти прусаків у битві під Седаном.

— Солдати не вміли ними користуватися (через надмірну секретність не видали інструкцій).

30. Саме з цієї причини під час війни 1812 року російські солдати в темряві помилково стріляли у своїх офіцерів.

— Стріляли на французьку мову (а російські офіцери часто іншої й не знали).

40. Відомо, що у давньоєгипетській армії використовували цих приручених тварин.

— Левів.

50. Цей кадет Аннаполісу, що у США, одного разу дослівно виконав наказ керівництва вишикуватися на плацу в портупеї і при кортику, в результаті чого був відрахований цього ж дня.

— Едгар По.

54. ІДІОМАТИЧНІ СЛОВА

10. Ці знаряддя прийнято загострювати у час, вільний від робіт по господарству.

— Ляси.

20. Вони підлягають жорстокому фізичному покаранню, коли ляси вже заточені.

— Байдики.

30. Цей неістівний предмет часто потрапляє на язик, коли той меле не те, що треба.

— Тіпун.

40. Її вносять тоді, коли більше вносити нічого.

— Лепта.

50. Популярність розведення їх у середовищі осіб жіночої статі зростає з віком.

— Теревені.

55. ГІРСЬКА ТЕМА

10. Є підстави вважати, що цей власник неабиякого інтелекту вважати-ме за краще обігнути значне рельєфне підвищення, аніж долати цю перешкоду прямим висхідним пересіченням.

— Мудрий (той, хто вгору не піде, а гору обійде :)

20. Найвища гора цього масиву має ім'я польського національного героя.

— Австралійські Альпи (гора Костюшко).

30. На цій горі Мойсей отримав скрижалі з десятьма заповідями.

— Синай.

40. Назва цієї столиці в перекладі означає «бачу гору».

— Монтевідео.

50. Ця політична група отримала одну зі своїх назв від місця розміщення у Конвенті.

— Монтаньяри (бо сиділи на «горі». Вони — яacobінці).

56. ВІЙСЬКО ЗАПОРОЗЬКЕ

10. Цього високопосадовця у Війську Запорозькому іноземці називали Канцлером.

— Генеральний Писар.

20. Цей гетьман карбував власну монету.

— Петро Дорошенко.

30. Цей полковник і наказний гетьман у 1654-55 роках очистив Білорусь від польсько-литовських військ і запровадив там козацький устрій.

— Іван Золотаренко.

40. Так називався спеціальний навчальний заклад напіввійськового типу, заснований на початку XVIII ст. при Генеральній Військовій Канцелярії.

— Канцелярський Курінь.

50. Ця виборна особа піклувалася діяльністю січової школи.

— Військовий або Січовий Шкільний Отаман.

57. СТАРОСЛОВ'ЯНСЬКА ЛЕКСИКА

10. Прикметник «доброзрачний» означав...

— Гарний, красивий (той, що добре виглядає).

20. Іменник «наряд» означав...

— Розпорядження, наказ.

30. Дієслово «мудити» означало...

— Сповільнювати, затягувати час.

40. Іменник «желвь» мало два значення, перше — «мозоль, нарив», а друге...

— Черепаха.

50. Відро і гарна сонячна погода позначалися цим словом.

— Година.

58. ЛІТЕРАТУРНІ ЗЛОЧИНИ

10. Таким словом літописець назвав убивцю Бориса і Гліба.

— Окаянний.

20. «Я тебе породив — я тебе і вб'ю!» — сказав...

— Тарас Бульба.

30. Цей чекіст холоднокрівно вбиває свою матір і романтика тут зовсім ні до чого.

— Я (головний герой повісті Миколи Хвильового «Я. Романтика»).

40. Його вбив персонаж твору Івана Франка «Мій злочин».

— Горобця.

50. Найбільший в історії України злочин розгортається у цьому романі Уласа Самчука.

— «Марія».

59. ДЕНЬ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

10. В Україні День Незалежності вперше святкували саме цього року.

— 1991.

20. Цей документ був схвалений 4 липня 1776 року.

— Декларація Незалежності США.

30. У 1991 році День Незалежності України святкували саме цього дня.

— 16 липня (Декларація про державний суверенітет).

40. Він зняв кінострічку «День незалежності».

— Роланд Еммерих.

50. У цьому році 18 африканських держав вперше відзначили свій День Незалежності.

— 1961 (бо вони отримали її у 1960-му, в Рік Африки).

60. ЩЕ НЕ ВМЕРЛА

10. У незалежній Україні було саме стільки Президентів.

— П'ять (Кравчук, Кучма, Ющенко, Янукович, Порошенко).

20. А президентських виборів було саме стільки.

— Шість.

40. Він був першим прем'єр-міністром України.

— Вітольд Фокін.

30. Він був першим міністром закордонних справ України.

— Анатолій Зленко.

50. Він був першим керівником Нацбанку незалежної України.

— Володимир Матвієнко.

61. ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

10. На відміну від більшості однойменних міст, цей райцентр Кіровоградської області заснував не Олександр Македонський.

— Олександрія.

20. Це «республіканське» місто Запорізької області побудоване на річці Гайчур.

— Гуляйполе (центр «Гуляйпільської республіки» Нестора Махна).

30. У цьому місті донедавна розташовувалося найбільше в Україні підприємство, що виготовляло олівці.

— Слов'янськ.

40. Це місто знаходиться у Полтавській області, і пива там не варять.

— Оболонь.

50. Порт Ялта, а також населені пункти Старий Крим, Раздольне, Красная Поляна є не лише в Криму, а й у цій області.

— Донецька.

62. ЛЬВІВСЬКА ТЕМА

10. За радянських часів Львів був відомий, зокрема, завдяки цим телевізорам.

— «Електрон».

20. Цю станцію ось уже скільки років не можуть відкрити київські метробудівці.

— «Львівська Брама».

30. Ці два ЗАмки австрійці розібрали наприкінці XVIII ст.

— Високий і Низький.

40. У 1256 році зі Львова було видно, як горить ЦЕ місто.

— Холм.

50. За радянських часів львівська пивоварня мала таку назву.

— Пивкомбінат «Колос».

63. НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА ТЕМА

10. Він був першим керівником Організації Українських Націоналістів.

— Євген Коновалець.

20. Його наступник Андрій Мельник був особистим другом Коновальця ще з часів участі у цих збройних формуваннях.

— Січові Стрільці.

30. Він на початку 1970-х років видавав «Український Вісник».

— В'ячеслав Чорновіл.

40. Він був першим керівником Української Гельсінської Групи.

— Микола Руденко.

50. Його напад на маєток Богдана Хмельницького у селі Суботові спровокував Визвольну війну.

— Данієль Чаплинський.

64. ІВАН ФРАНКО

10. Як ми вже знаємо, герой цього оповідання скрутив шию горобцю.

— «Мій злочин».

20. Цю збірку вважають класикою ліричної поезії.

— «Зів'яле листя».

30. Саме цим різняться між собою прикметники, утворені від міста Івано-Франківськ і смт. Івано-Франкове.

— Наголосом.

40. ВІН був сусідом Івана Франка, але в гості один до одного вони воліли не заходити.

— Михайло Грушевський.

50. Ця львівська вулиця названа на честь його вірша.

— Вулиця Каменярів.

65. МИКОЛАЇВСЬКА ТЕМА

10. Це місто розташоване поблизу місця, де річка Інгул впадає у Південний Буг, за 65 кілометрів від Чорного моря.

— Миколаїв, той що облцентр.

20. А назване це місто на ЙОГО честь.

— Св. Миколая.

30. Цей видатний мандрівник пасує до нашої теми двічі.

— Миклухо-Маклай (Микола Миколайович Миклуха).

40. Справжнє прізвище цього відомого гайдамаки — Миколаєнко.

— Семен Гаркуша.

50. Київську церкву Миколи Набережного спорудили за проектом цього видатного українського архітектора.

— Іван Григорович-Барський.

66. КИЇВСЬКЕ «ДИНАМО»

10. Саме він у 2015 році привів київське «Динамо» до титулу чемпіона України.

— Сергій Ребров.

20. Його ім'я має київський стадіон «Динамо».

— Валерія Лобановського.

30. Київське «Динамо» засноване саме цього року.

— 1927.

50. Саме стільки разів ФК «Динамо» ставав чемпіоном України.

— 14.

40. А стільки разів — СРСР.

— 13.

67. ЧЕРНЕЧА ТЕМА

10. Перша громада цього ордену була заснована отцем Бертольдом у 1156 році на горі Кармель.

— Кармеліти.

20. Так називають ченців Чину Найсвятішого Ізбавителя.

— Редemptористи.

30. Таку назву відгалуженці францисканського ордену отримали за гостроконечний капюшон, пришитий до ряс.

— Капуцини.

40. Про його долю розповідає поема Тараса Шевченка «Чернець».

— Семен Палій.

50. Інша назва цього ордену — цистеріанський.

— Бернардинський.

68. ЦІКАВА БОТАНІКА

10. Цим кущ відрізняється від напівкуща.

— Задерев'янілим стовбуром.

20. Латинське слово «гроссуляр» означає цю кущову ягоду.

— Агрус.

30. Так називається чорна горобина.

— Аронія.

40. Наукова назва цієї рослини — говенія солодка, а народна її назва саме така.

— Цукеркове дерево (залік: Японське різдвяне дерево) .

50. Таку назву має волокно з листків агави.

— Сизаль.

69. ДВА ЯК ОДИН

10. Футболіст і політик.

— Андрій Шевченко.

20. 41-й і 43-й Президенти США.

— Джордж Буш.

30. Перший і останній правитель Давнього Риму.

— Ромул.

40. Московський цар (1547–84) і молдавський господар (1571–74), 3 роки правили одночасно.

— Іван Грозний.

50. Один із перших, хто встановлював Римську республіку і один з останніх, хто захищав її від загибелі.

— Юній Брут (Децім і Луцій).

60. Козацькі полковники: противник гетьмана Івана Виговського і противник гетьмана Івана Мазепи.

— Іван Іскра.

70. ДАВНЬОРУСЬКА ТЕМА

10. В цей день у Давній Русі нікому ні до чого не було діла.

— Неділя.

20. У «Руській правді» так називається засіб очищення від вини, при якому підозрюваний мусив тримати в руках шматок розпеченого заліза. Якщо не отримає опіків — отже безвинний..

— Залізо.

30. Так у Київській Русі називали раба, якого власник перед своєю смертю відпускав на волю задля спасіння душі.

— Задушний.

40. Таким словом називали селянина, якого закупили у рабство за борги.

— Закуп.

50. Старослов'янське слово «ізок», окрім назви місяця червня, означало ще й цю комаху.

— Коник-стрибунець.

71. ПАРТІЙНА ТЕМА

10. Символом цієї партії є осел.

— Демократичної Партії США.

20. Історична назва представників цієї політичної партії — віги.

— Ліберальна Партія (Англії).

30. Таку назву мала перша політична партія незалежної України.

— Українська Республіканська Партія.

40. Перших членів політичних партій називали цим словом.

— Партизани.

50. Таку назву мала правляча партія у Польській Народній Республіці.

— Польська Об'єднана Робітнича Партія.

72. ПЕРШІ КОРОЛІ

10. Так звали першого короля Польщі.

— Болеслав Хоробрий (1025 р.).

20. Так звали першого короля Іспанії.

— Фердинанд (1479 р.).

30. Так звали першого короля Угорщини.

— Іштван I (1000 р.).

40. Так звали першого короля Англії.

— Екберт (829 р.).

50. Так звали першого короля Італії.

— Віктор Емануель (1871 р.).

73. ТИ НАМАЛЮЙ МЕНІ НІЧ

10. В Руаля Амудсена вуса і борода вирости за одну ніч. Яке слово я пропустив?

— Полярну.

20. Це — гравюра на металі з використанням кислоти.

— Офорт.

30. Її добувають зі сушених молюсків.

— Сепія (фарба така).

40. Він намалював картину «Розстріл повстанців у ніч на 3 травня 1808 року».

— Френсіс Гойя.

50. На початку 1990-х вона заспівала пісню, назва якої винесена у заголовок теми.

— Сестричка Віка (Віка Врадій).

74. ЦІКАВЕ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

10. Так називають трикутну площину, що завершує фасад будинку або прикрашає верхній край дверей, вікон чи ніш.

— Фронтон.

20. Це — неглибока печера зі склепистою стелею і широким входом.

— Грот.

30. Давньогрецькі ордери — доричний, іонічний і коринфський — розрізняють саме за цим елементом споруди.

— Капітель (верхівка колони).

40. Це жанр, заснований на поетизації мирного і простого селянського життя.

— Пастораль.

50. Так прийнято називати зібрання скульптурних творів.

— Гліптотека.

75. LINGUA LATINA

10. Його твори стали взірцем класичної латини.

— Цицерон.

20. Героїня одного анекдоту, збираючись туди, посилено вивчала латинську мову.

— В Латинську Америку.

30. Цей латинський відмінок іменників відповідає нашому орудному.

— Аблятивус.

40. Слово «лікер» походить від латинського слова, що означає...

— Рідина.

50. Ця літера вживається у латині тільки у словах грецького походження.

— К.

76. ГРАФСЬКА ТЕМА

10. Він не любить графів, а пише низькоякісні літературні твори.

— Графоман.

20. Він не є чоловіком графині, а містить рідину.

— Графин.

30. Таким був повний титул мушкетера Атоса.

— Граф Де ля Фер.

40. Він так і не став графом, бо третій напад хвороби виявився фатальним.

— Абат Фаріа (а графом Монте-Кристо став Едмон Дантес).

50. Серед держав, які заснували хрестоносці в Палестині, було і це графство.

— Графство Едесса.

77. ІМПЕРАТОРСЬКІ РОДИЧІ

10. Швейк щиро бідкався з приводу смерті цього імператорського родича.

— Франц-Фердинанд.

20. На відміну від Першого і Третього він ніколи не був французьким імператором.

— Наполеон II.

30. Саме ним доводився другий і останній німецький імператор Вільгельм II першому імператору Вільгельму I-му.

— Внуком.

40. Євпраксія Всеволодівна була дружиною імператора Священної Римської імперії Генріха IV під цим ім'ям.

— Адельгейда.

50. Саме таким було справжнє прізвище російської імператриці Катерини II.

— Ангальт-Цербст.

78. У СВІТІ СИМВОЛІВ

10. У міжнародній практиці цю літеру прийнято називати «і з умляутом».

— Ї.

20. Так називають графічне злиття двох літер [æ, œ].

— Лігатура.

30. Так називають знак «and» («і») [&].

— Амперсанд.

40. Так називається надрядковий знак у вигляді кириличної літери «л» [^].

— Циркумфлекс.

50. У деяких мовах існує підрядковий знак у вигляді коми посередині літери [,], а називають його так:

— Седиль.

79. УРОК ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ

10. Це ім'я в перекладі означає «той, хто захищає від чоловіків».

— Александр.

20. Цей термін походить від давньогрецького словосполучення «священна влада».

— Ієрархія.

30. Давні афіняни цим словом називали пісню козлів.

— Трагедія.

40. Цим словом називають жестикулярну мову глухонімих.

— Дактилологія.

50. Це давньогрецьке слово означає «виліплене, оформлене».

— Плазма.

80. ДІЛОВИЙ ЕТИКЕТ

10. На діловому прийомі в Іспанії можна розмовляти на теми культури, спорту, політики і національних традицій, але у жодному разі не слід обговорювати її.

— Корида.

20. У Франції на ній варто вказувати місце здобуття вищої освіти, а також ретельно перевірити правильність перекладу її тексту на французьку мову.

— Візитка.

30. У цій європейській країні значну частину ділових питань прийнято вирішувати у сауні.

— Фінляндія.

40. Французи під час обіду спілкуються на нейтральні теми, а бізнесові справи вирішують «між грушею і сиром», тобто коли?

— За десертом, коли подадуть каву.

50. Званий обід у Швеції розпочинає господар. Перш ніж узятися до частунку, він виголошує тост за здоров'я, усі присутні обмінюються поглядами, випивають келих вина і ... Що ще роблять?

— Ще раз обмінюються поглядами.

81. НАЦІОНАЛЬНІ ДОМЕНИ

10. Цей домен функціонував на початку 1990-х років і був відновлений наприкінці 1990-х років.

— SU (Soviet Union).

20. Серед великих підприємств і корпорацій, представлених в мережі інтернет, значною популярністю користуються домени цієї держави.

— Колумбії (.co).

30. Серед компаній звукозапису, що представлених в мережі інтернет, значною популярністю користуються домени цієї держави.

— Австралії (.au).

40. Серед медичних і фармацевтичних компаній, представлених в мережі інтернет, значною популярністю користуються домени цієї держави.

— Молдови (.md)

50. Серед телевізійних компаній і телеканалів, представлених в мережі інтернет, значною популярністю користуються домени цієї держави.

— Тувалу (.tv).

82. БАЙКОВА ТЕМА

10. Таку назву має м'яка і товста бавовняна або шерстяна тканина з густим начесаним ворсом.

— Байка

20. Перший пише, другий їздить, а відрізняються вони однією літерою.

— Байкар і байкер.

30. Так у літературі називають байкарський принцип переносити людські типажі і характери на тварин, рослин чи неживі предмети.

— Алгоритм.

40. Таку назву мала зелена підсолоджена газувата водичка, яку дуже любили радянські дітлахи.

— Байкал.

50. Цей відомий український байкар ХІХ ст. чимало сюжетів запозичив у Івана Крилова.

— Леонід Глібов.

83. ЗООЛОГІЧНА ТЕМА

10. Цей тип є найчисленнішим серед тварин і нараховує до трьох мільйонів видів.

— Членистоногі.

20. Батьком зоології вважають цього давньогрецького філософа.

— Аристотель.

30. Саме ними харчуються павуки-міметиди.

— Павуками.

40. Її вважають найбільш ненаситною твариною в світі, оскільки за добу вона з'їдає у чотири рази більше, ніж важить сама.

— Землерийка.

50. Ці представники плоских червів можуть розірвати себе на шматки, коли загрожує небезпека, і їсти себе, коли навколо немає їжі.

— Планарії.

84. МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ

10. Він був улюбленим музичним інструментом Йоганна Себастьяна Баха.

— Орган.

20. Історики вважають, що предтечею струнних інструментів був цей вид зброї.

— Лук.

30. Назва цього інструмента у перекладі означає «слимак».

— Валторна.

40. Цей інструмент складається з наповненої сипучою речовиною дерев'яної кулі з прикріпленою ручкою.

— Маракас.

50. Твір цього композитора і виконавця вчителі англійської мови полюбляють вмикати на уроках, присвячених вивченню музичних інструментів.

— Майк Олдфілд (The Bell'92 з альбому Tubular Bells II).

85. ЩО СПІЛЬНОГО МІЖ...

10. Що спільного між шкалою Бофорта і оцінками у щоденниках українських школярів.

— 12 балів (шкала Бофорта — вимірювання швидкості вітру за візуальною оцінкою).

20. Що спільного між датським королем Гаральдом і засобом бездротового цифрового зв'язку.

— Блакитний зуб (Гаральд Синьозубий і BlueTooth).

30. Що спільного між шекспірівським персонажем і 84-м номером.

— Полоній.

40. Що спільного між Ханааном і Нідерландами.

— «Низинні землі» (у перекладі).

50. Що спільного між балконом і вуличними цирковими виставами.

— Балаган («балкон» перською звучить як «балахане», звідси і термін).

86. СТРАСТІ ХРИСТОВІ

10. Таємна вечеря відбулася у цей день тижня.

— Четвер.

20. Перша письмова згадка про неї датується 1353 роком.

— Туринська плащаниця.

30. У християнській іконографії прийнято зображати біля підніжжя розп'ятого Христа череп ЙОГО.

— Череп Адама.

40. Ісус на хресті кликав Отця, а римські солдати гадали, що взиває до цього святого.

— Св. Ілля.

50. Місце, на якому сидів Понтій Пилат при оголошенні вироку Ісусові, грецькою мовою називалося так.

— Літостротон (Іван 19,13–14).

87. ДАВНЬОРИМСЬКА ТЕМА

10. Він був єдиним імператором, який подав у відставку.

— Діоклетіан.

20. У давньому Римі право носити взуття чорного кольору мали тільки ці законодавці.

— Сенатори.

30. Так у Давньому Римі називали святкову процесію на честь відкриття змагання колісниць.

— Помпа.

40. У Римській республіці за владу змагалися ці дві політичні партії.

— Популяри і оптимати.

50. Так називали людей, яких підгодовували знатні римляни за те, що вони голосували за їх вказівкою.

— Клієнти.

88. МОЗКОВА ТЕМА

10. Ця частина головного мозку відповідає за координацію рухів.

— Мозочок.

20. Цей відділ проміжного мозку знаходиться під таламусом.

— Гіпоталамус.

30. Він буває червоний і жовтий, причому з віком червоний наполовину замінюється жовтим.

— Кістковий мозок.

40. Водянку головного мозку інакше називають так.

— Гідроцефалія.

50. Об'єм їхнього мозку становив від 300 до 570 см³.

— Австралопітеки.

89. БОТАНІЧНА ТЕМА

10. Назвою цієї рослини іноді дразнять не надто кмітливих людей.

— Лопух.

20. Інші назви цієї рослини — земляний ладан сибірський, авер'ян, глухий серпій, стоян південний, мяун, болдир'ян, котячий корінь та інші.

— Валеріана.

30. Цей зональний тип рослинності, поширений між тропічними лісами і пустелями, займає близько сорока відсотків площі африканського континенту.

— Савана.

40. У народі так називають кислицю звичайну.

— Заяча капуста.

50. Вех — це близько десяти видів багаторічних трав родини парасолькових, які більше відомі під цією назвою.

— Цикута.

90. ПРИМХИ І ВИТРЕБЕНЬКИ

10. У нього було 413 ліжок.

— Людовік XIV.

20. За однією з версій, при вході до зали хтось із журналістів ненароком наступив на один із його сандалів і через тисняву він не зміг одягти його як слід, тож тримав у руці під столом.

— Микита Хрущов (та й не стукав він ним по столу, а махав у повітрі, після чого поклав на стіл. Дезінформацію поширила агенція «Ассошіейтед пресс»).

30. Він любив підписуватися Шиллер Шекспірович Гьоте.

— Антон Чехов.

40. Для боротьби з застудою Леді Гага використовує мед, зібраний бджолами з цієї рослини.

— Журавлина.

50. У 1891 році Роберт Льюїс Стівенсон подарував ЦЕ доньці своїх друзів місс Енні Айді.

— Свій день народження.

91. ОСТАННІ СЛОВА ВБИТОГО

10. Звершилося!

— Ісус Христос.

20. Дай помолитися!

— Дездемона.

30. У мене стріляли!

— Джон Леннон.

40. Слава Богу!

— Махатма Ганді.

50. Софіє, Софіє, не вмирай. Залишся жити для наших дітей.

— Ерцгерцог Франц-Фердинанд.

92. ХВОРОБЛИВА ТЕМА

10. Його прізвищем назвали вірусний гепатит.

— Боткін.

20. Зазвичай ВОНИ надто зайняті, щоби відвідувати семінари Товариства анонімних ІХ.

— Трудоголіки.

30. Для боротьби з цим захворюванням підлітків один американець живив свій телевізор від динамо-машини, яку треба було крутити велоергометром.

— Гіподинамія

40. Кривавий піт, який виступив в Ісуса Христа у Гетсиманському Саду, офіційна медицина називає так.

— Гематидроз.

50. Так називають розділ медицини, який вивчає класифікацію і номенклатуру хвороб.

— Нозологія.

93. РОЗСТАВИМО КРАПКИ НАД «І»

10. Так давні греки називали річку Дунай.

— Істр.

20. Ці країни воювали між собою у 1980-х роках.

— Іран та Ірак.

30. До створення цієї держави немало приклався СРСР, а потім вважав її одним із своїх головних ворогів.

— Ізраїль.

40. На початку ХХІ ст. цей глава держави їздив до Москви потягом.

— Кім Чен Ір.

50. Він написав книгу «Від імператора до громадянина».

— Пу І (останній імператор династії Цин, помер у 1967 році).

94. НІЧНА ТЕМА

10. Протягом життя його загальна тривалість сягає до п'яти років.

— Сон.

20. Уві сні він побачив драбину, що вела до неба.

— Яків.

30. 1 травня католики вшановують пам'ять цієї святої.

— Св. Вальпургії.

40. «День змінює ніч, ніч змінює день» — співала вона.

— Росава.

50. Звечора він мав звичку складати перелік справ, які потрібно вирішити наступного дня, і вночі вони вирішувалися самі собою — під час сну.

— Томас Едісон.

95. ІТАЛІЙСЬКА ТЕМА

10. На його честь назвали суперлінкор «Джуліо Чезаре».

— Гай Юлій Цезар.

20. Цей колишній прем'єр-міністр Італії є власником футбольного клубу «Мілан».

— Сильвіо Берлусконі.

30. Якось Мікеланджело запропонував папі римському Юлію II зобразити його з книгою в руках, але той навідріз відмовився саме з цієї причини.

— Бо був неписьменний.

40. Найбільша італійська діаспора знаходиться у цій державі (5,5 млн осіб).

— США.

50. Саме у цьому році Італії перейшла від монархічного ладу до республіканського.

— 1946.

96. РАДЯНСЬКІ НАЗВИ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ

10. У 1917-1924 та 1941-1943 роках це місто мало назву Юзівка.

— Донецьк.

20. До 1924 року це місто мало назву Єлисаветград, а в радянські роки...

— Кіровоград.

30. До 1776 року це місто називалося Новий Кодак, у 1776-1926 роках — Катеринослав, а в радянські роки...

— Дніпропетровськ.

40. До 1921 року це місто називалося Олександрівськ.

— Запоріжжя.

50. До 1936 року це місто мало назву Кам'янське, а в радянські роки...

— Дніпродзержинськ.

97. МОБІЛЬНА ТЕМА

10. Найбільший мобільний оператор у світі за охопленням абонентів (200 млн) працює у цій країні.

— Китай (China Mobile).

20. Цей інтернет-браузер вперше пристосував інтернет-сайти для перегляду на дисплеї мобільних пристроїв.

— Опера.

30. Найбільший мобільний оператор у світі за отриманими прибутками має юридичний осідок у Британії і називається так.

— Vodafone.

40. У серпні 2006 року компанія «Salemi Industries» почала випускати і встановлювати їх для розмов по мобільному телефону.

— Вуличні телефонні будки.

50. У 2000-х роках з'явилися перші мобільні телефони української збірки — харківський Borton і дніпровський ВІН.

— Rainford.

98. ТЕАТР І МУЗИКА

10. Саме так в давньогрецькому театрі називалося завершальне звернення до глядачів, у якому пояснювали характер постановки і головну ідею автора.

— Епілог.

20. Емблемою цього театру було зображення Геркулеса, що тримає на плечах земну кулю.

— Глобус.

30. Цей музичний твір було написано на мотив знаменитого роману Александра Дюма «Дама з камеліями».

— «Травіата».

40. Цей театральний жанр зародився у давньоримському театрі як суміш музики, танців, пантоміми і діалогу.

— Сатира (у перекладі «суміш»).

50. Саме так в середньовічному театрі називався сувій із записаними фразами, які актор промовляє на сцені.

— Роль.

99. ДИМНА ТЕМА

10. Народна мудрість твердить, що без Нього диму не буває

— Вогонь.

20. Цим словосполученням називають рідкий ароматизатор, завдяки якому здійснюється імітація натурального копчення.

— Рідкий дим.

30. Про позитивне рішення цього колективного органу сигналізує білий дим.

— Конклав.

40. Пісня «Smoke on the water» («Дим над водою») належить до репертуару цього гурту.

— Deep Purple.

50. Це досягнення хімії почали впроваджувати в артилерії в останній чверті позаминулого століття.

— Бездимний порох.

100. НОМЕРИ.

10. Цей номер має група крові, сумісна з усіма іншими групами.

— Перша.

20. Саме він був другим і четвертим президентом Міжнародного Олімпійського Комітету.

— П'єр де Кубертен.

30. Під цим номером грав Криштіано Роналду в «Манчестер Юнайтед».

— 7.

40. Саме такий номер у «Місячної сонати» Бетховена.

— 14.

50. Саме цей спортсмен деякий час носив номер 922335.

— Майк Тайсон (тюремний номер).

Автор: Теодор Лещак.

5.4. Реалії

1. КАРЛ ВЕЛИКИЙ

1. Цю людину мають право вважати своїм правителем одразу три європейські держави
2. Після того, як він став імператором, його держава проіснувала ще 43 роки.
3. Усі три держави-спадкоємниці його імперії зараз входять до Європейської унії.
4. Серед його тезок — Азнавур, Чаплін, Коллоді та Іван Павло II.
5. Якщо вірити описам хроністів, він був справді великий на зріст.

2. ЕЛВІС ПРЕСЛІ

1. Він народився у Мемфісі, але ніколи не вважав себе єгиптянином.
2. Він — справжній король, оскільки при згадці його імені, прізвище називати не обов'язково.
3. Причиною його смерті стали наркотики.
4. Його донька була одружена з Майклом Джексонем.
5. Любов усього його життя — це рок-н-рол.

3. ІНДІЯ

1. На території цієї країни вперше у світі застосували міську каналізацію.
2. Назва цієї країни має спільний корінь із невеликою річкою на її території.
3. Окремі мешканці цієї країни прославилися мазохістичними схильностями.
4. За мешканців цієї країни свого часу Колумб прийняв зовсім інших людей.
5. Столиця цієї країни зараз не зовсім Делі.

4. ДРУЖИНА

1. Не у кожного чоловіка вона є, і не кожен із присутніх може її мати.
2. До цього часу достеменно не з'ясовано, краще мати її чи не мати.
3. Як твердять японці, далеко не кожна одружена жінка є нею.
4. Вона не має нічого спільного з військовим загоном.
5. Якби у Сократа вона була добра, то він не став би філософом.

5. ВОШІ

1. Однина у цього іменника існує, але вживається рідко.
2. Поодинці вони, як правило, на люди не показуються.
3. Якщо вони з'являються, то науковці вживають слово, яке не має нічого спільного ні з дітьми, ані з туберкульозом.
4. Народна мудрість каже: якщо лупа рухається, то це саме вони.
5. Для їх виявлення потрібні густий гребінець та чистий аркуш паперу.
Коментар: медики наявність вошей називають педикульозом.

6. ШАШКИ

1. На початку ХХ ст. цим словом, правда, в однині, називали доволі поширений вид холодної зброї.

2. Ними воював ще відомий герой російської громадянської війни, але зовсім не так, як зараз.

3. Найпоширенішими серед них є міжнародні і російські.

4. Якщо клітинок 64, то їх є 24, а якщо 100, тоді — 40.

5. Часто ними грають ще й у піддавки.

7. ПОВІНЬ

1. У давньому Єгипті легенд про це не було, бо тут вона вважалася не покаранням, а змилюванням Божим.

2. У наші часи вона серйозно турбує Європу практично щороку.

3. Хоча передбачити її легше, ніж землетрус, наслідки часто бувають доволі значними.

4. Найчастіше вона трапляється навесні і влітку.

5. Всесвітньої її вочевидь не було, але місцевих траплялося чимало.

8. ШИЛО

1. Про основне значення цього слова зараз майже не згадують, окрім дуже вузької категорії людей, чисельність якої постійно зменшується.

2. Традиційними матеріалами для виготовлення цього є метал і дерево.

3. Саме його прийнято обмінювати на збагачену добавками суміш розчинних солей вищих жирних кислот.

4. Місцем його зберігання не варто робити мішок.

5. Насправді це — шевський інструмент для проколювання дірок.

9. ГОЛУБ

1. Це — вид птахів, поширених по всій землі.

2. Таке прізвище мав один із козацьких гетьманів дохмельницької доби, а зараз його власником є колишній депутат-комуніст, родом зі Львівщини.

3. В Україні живуть такі види цього птаха, як припутень, дикий і свійський, що виведений з дикого.

4. Психологи кажуть: якщо ви — ні сова, ані жайворонок, то вас можна назвати цим птахом.

5. Серед свійських розрізняють декоративного, м'ясного і поштаря.

10. МІСТО

1. Археологи віднайшли їх залишки, що належали трипільцям.

2. У тих, хто читав Біблію, перше історично зафіксоване воно асоціюється з духовим музичним інструментом.

3. Трускавець став ним у 1945 році, а народна пісня каже, що Коломия також ним є.

4. В Україні найбільше їх розташовані в Донецькій області.
5. Львів документально є ним із 1256 року.

11. СЛОН

1. У парламентських виборах в Україні 1998 року брав участь виборчий блок із такою назвою.
2. Не зважаючи на вражаючі розміри, ця тваринка насправді є дуже мирною і ніколи не нападає першою.
3. Судячи за зовнішніми ознаками, ця тваринка мала б мати добрий слух і нюх.
4. Кажуть, що найбільше вони бояться мишей.
5. Найчастіше їх пов'язують із державою на півострові Індостан, але мешкають вони не лише там.

12. ОСВІТА

1. Вона може бути і процесом, і результатом.
2. Альберт Ейнштейн казав, що вона — це те, що залишилося у нашій голові після того, коли ми забули все, чого нас учили в школі.
3. Вона — не фортеця, але її здобувають.
4. Той, хто її має, освіченим може і не бути.
5. Ви є школярами, а це означає, що її середньої ще не здобули.

13. ПІРАНЬЯ

1. Батьківщина цієї рибки — Південна Америка.
2. Насправді приладом для вимірювання вибухів на сонці їх не вимірюють.
3. Харчується ця маленька рибка абичим.
4. Деколи цим «абичим» може виявитися м'ясо живої людини.
5. Кажуть, що селекціонери вивели гібрид її та золотої рибки, і він виконує три останні бажання.

Коментар: прилад для вимірювання вибухів на сонці — піранометр.

14. КАРБОВАНЕЦЬ

1. Це слово походить від насічок, які робили на ребрі монети замість напису.
2. Це слово можна було прочитати на радянських паперових грошах.
3. На перших грошах із цією назвою містився напис українською, російською, польською мовами й на ідиші.
4. У 1918 році було встановлено курс, згідно з яким він дорівнював 2 гривням.
5. Зараз їх вже не карбують.

15. КАРДИНАЛ

1. Вони призначаються тим, кого обирають.
2. Серед них у різний історичний час було 6 українців.
3. У 1970 році було вирішено, що пенсійний вік для них настає у 75 років, а з 80 років вони втрачають виборче право.

4. Станом на 2015 рік до Колегії входить 211 Їх, з них 119 є виборцями і 92 не можуть обирати Понтифіка.

5. Вони носять червону шапочку на голові.

16. ПАГАНЕЛЬ

1. Його перекладацькі здібності запровадили його колег до Австралії

2. Йому вдалося досягнути блискавичної кар'єри у індіанському середовищі, але після цього він до кінця життя боявся розстебнути сорочку.

3. Хоча він і справді багато чого наплутав, але карабін таки виграв.

4. Цей француз любив іспанську мову по-португальськи.

5. Його вигадав Жуль Верн.

17. СКОТЛЕНД-ЯРД

1. Колись у цьому дворі зупинялися чільні представники неіснуючої нині держави.

2. Установа, яка тепер функціонує там, у нас має назву одного з міністерств.

3. Цій установі не раз втирали носа Шерлок Холмс та Еркюль Пуаро.

4. За давніх часів Едґар Миролюбний подарував земельну ділянку в Лондоні країні, назва якої залишилася у назві цього місця.

5. Зараз шотландці, які приїжджають до Англії, у цьому подвір'ї не живуть.

18. НОРВЕГІЯ

1. Формування цієї держави розпочалося у IX ст. під проводом Харальда I Хорфаґера.

2. Кажуть, що у XX ст. найвідоміших у світі представників цієї країни було четверо, з яких живі зараз лише троє: Мортен Харкет, Пол Воктор і Маґне Фурухольмен.

3. Четвертим був визначний мандрівник з ім'ям не так давно вимерлої тварини.

4. Декілька років тому вийшла друком історія цієї країни, перекладена українською мовою.

5. Саме так був названий найдовший у світі 315-метровий лінкор «Франція» після його купівлі норвежцем Кнудом Клостером у 1979 році.

Коментар: Мортен Харкет, Пол Воктор і Маґне Фурухольмен — це учасники гурту «А-ha».

19. СТАРІСТЬ

1. Напевно, ви не знайдете людини у цьому стані, яка була б нею задоволена.

2. Михайло Жванецький порівняв її з електричкою: ось вона ще десь там, і ось вона вже тут!

3. Якщо зранку ви на чотирьох, вдень на двох, а ввечері на трьох, то вечір — це саме вона.

4. Усі мріють, аби вона була спокійною
5. Це біологічний стан живого організму, коли життєві сили йдуть на спад.

20. ТЕРМІНАТОР

1. У XIX ст. на теренах сучасної Польщі цим словом називали людину, яка протягом певного терміну навчалася у навчальному закладі.
2. Зараз під цим словом ми розуміємо цілком конкретну людину, яку в цій іпостасі ми бачили декілька разів.
3. Людина, з якою ми пов'язуємо це слово, не так давно подалася у політику.
4. Людина, з якою ми пов'язуємо це слово, у 2003-2011 роках займала важливу державну посаду, яка римується із цим словом.
5. Людина, з якою ми пов'язуємо це слово, зможе стати Президентом США, якщо у цій державі проведуть політичну реформу.

21. МІЛІЦІЯ

1. Вперше ця назва з'явилася у давньому Римі.
2. Жартівники кажуть, що вона займає місце між пожежею та інфарктом.
3. Її працівники як правило підпорядковуються одному зі силових міністерств, а найбільша їх кількість на душу населення є у Білорусі.
4. У деяких країнах вона замінює армію, але тільки у внутрішніх потребах.
5. В Україні у 2015 році вона офіційно стала поліцією.

22. ДЖОН ЛЕННОН

1. Його звинувачували в атеїзмі і навіть у пропаганді наркотиків, але за що конкретно його вбили, ми так і не знаємо.
2. Звинувачення його у пропаганді наркотиків виявилось безпідставним. Просто його син намалював свою подружку з діамантами на зоряному небі.
3. Ім'я його сина починається з тієї ж літери, що і його власне.
4. Він уявляв собі світ без країн і релігій, у якому немає за що вбивати і вмирати.
5. Його дружиною була японка.

23. ЗАКАРПАТТЯ

1. Слов'янське населення з'явилося на цій землі у VIII–IX ст.
2. У 2 пол. X — на початку XI ст. ця територія належала до Руської держави.
3. З цього часу і до початку XX ст. ця земля була поділена на 4 адміністративні одиниці, кожною з яких керував жупан.
4. У 1938 році на її частині було створено незалежну українську державу.
5. З протилежного боку гір цю землю називають Прикарпаттям.

24. ДУРМАН

1. Це однорічна рослина з родини пасльонових, висотою до 1,2 метра, росте як бур'ян, є дуже отруйною і має одурманюючі властивості.

2. Його латинська назва «*datura stramonium*».

3. У медицині використовують його листки, які містять алкалоїди, а деякі його види є декоративними рослинами.

4. Про те, що це рослина, ми як правило не замислюємося, і розуміємо під цим словом щось, що заважає об'єктивно сприймати реальний світ.

5. Оце щось часто буває для нас приємним і задурманює нам розум так, що ми цього не усвідомлюємо.

25. ПІФАГОР

1. Він був сучасником Будди, Конфуція, Геракліта Ефеського і Дарія I.

2. Він і його послідовники при відповіді на більшість філософських питань виходили не з матеріальних елементів, а зі структур і форм.

3. Він і його найближчі послідовники виробили поняття доведення тверджень, а також заклали основи науки, яка існує і сьогодні.

4. Його теорема є однією з засадничих теорем евклідової геометрії.

5. Вона звучить так: у прямокутному трикутнику площа квадрата, побудованого на гіпотенузі, дорівнює сумі площ квадратів, побудованих на катетах.

26. ВЕНЕРА

1. Її маса становить $4,9 \times 10^{24}$ кг і фахівці стверджують, що її поверхневі породи близькі за складом до земних осадових порід.

2. Таку назву мала серія радянських автоматичних міжпланетних космічних апаратів для вивчення однойменної планети та навколокосмічного простору.

3. Відсутність окремих частин тіла не перешкоджають одному з її скульптурних образів вважатися шедевром світового мистецтва.

4. Це єдина планета Сонячної системи, яка обертається проти годинникової стрілки.

5. Давні греки називали цю богиню Афродітою.

27. ЯБЛУКО

1. Цей плід росте на дереві сімейства розоцвітих, яке є медоносним і нараховує 25–30 видів.

2. У цьому плоді містяться цукри, органічні кислоти, вітаміни С і групи В, а також каротин.

3. Кажуть, що зранку воно краще допомагає прокинутися, ніж кава.

4. А ще кажуть, що саме воно стало причиною однієї з найбільших воєн давнього світу.

5. Воно росте не тільки на дереві, а й у нашій очній порожнині.

28. РА

1. Таке ім'я мав один із персонажів п'єси Бернарда Шоу «Цезар і Клеопатара».

2. Ми можемо сказати, що він — це спілка 20-ї і 1-ї.
3. Відомий норвезький мандрівник Тур Геєрдал здійснив експедицію його імені.
4. Давні греки називали його Геліосом.
5. Інше давньоєгипетське ім'я цього бога сонця — Амон.

29. ЖЕРЕБ

1. У Середньовічній Європі цим словом називали один із так званих Божих судів, при якому винуватого встановлювали за випадковою ознакою.
2. Його результат розглядався як прояв волі вищої сили, яка стверджувала або відкидала звинувачення.
3. Подекуди він зберігався до нещодавнього часу у звичаєвому праві при розподілі майна.
4. У давньоукраїнському судовому процесі при відсутності прямих доказів кидали його.
5. Юлію Цезарю належать крилаті слова: «Його кинуто!»

30. МОГИЛА

1. Таким було прізвище правобережного гетьмана у 1684–1689 роках на ім'я Андрій.
2. Таким було прізвище молдавського господаря початку XVII ст. на ім'я Симеон.
3. Син останнього був відомим київським митрополитом.
4. Первісне значення цього українського слова — курган, насип.
5. Це останнє пристанище тіла людини.

Автор: Теодор Лещак.

5.5. Дурилка

1. Акреція — захоплення планетою іншого небесного тіла.
2. Аломорфоз — один із типів адаптаціогенезу.
3. Апанаж — земельне володіння у Франції для членів королівської родини.
4. Апрілі — угорський поет.
5. Арієта — невеличка арія.
6. Ашдод — місто в Ізраїлі.
7. Бісиноз — хвороба, при якій легені забиваються бавовняним пилком.
8. Бразот — інфекційна хвороба овець.
9. Брускетта — італійські гарячі канапки.
10. Вальма — трикутний схил вальмового даху.
11. Вандрут — деталь кріплення у шахтах у формі довгого бруса.
12. Вара — міра довжини у деяких країнах Латинської Америки.

13. Велна — річка у Західній Польщі.
14. Віандот — м'ясна порода курей, виведена у США.
15. Вівіпарія — те ж саме, що й живородіння.
16. Вілеміт — мінерал із виду силікатів.
17. Гафель — частина стовбура ясеня чи клена, з якої виробляють фанеру.
18. Гебри — прихильники зороастризму в Ірані.
19. Глюкауф — перший у світі танкер.
20. Гонобобель — назва лісової ягоди, схожої на чорницю.
21. Дамара — смола тропічних дерев.
22. Дацан — ламаїстський монастир або храм.
23. Девадасі — дівчата, виховані при індуїстських храмах.
24. Дормез — дорожня карета зі спальними місцями.
25. Драпрі — завіса з тканини, зібраної у складки.
26. Дрифтер — невелике судно для лову риби сітками.
27. Дуадастанон — осетинська арфа.
28. Еспада — назва іспанської холодної зброї.
29. Еспланада — незабудований простір між мурами фортеці і найближчими оборонними спорудами.
30. Естокада — вид удару рапірою або шпагою при фехтуванні.
31. Етерніт — будматеріал з азбесту і цементу.
32. Інсоляція — приплив сонячної радіації.
33. Йоменрі — лейб-гвардія англійського короля.
34. Каніфас — вид бавовняної тканини.
35. Канталупа — сорт динь.
36. Каруганаг — осетинський ударний музичний інструмент.
37. Кататонія — нервово-психічний розлад під час шизофренії.
38. Катахреза — вид гіперболічної метафори.
39. Керцера — польський піонер.
40. Кламери — механічні пристосування для фіксації зубних протезів.
41. Кліваж — розщеплення гірських порід по лініях тріщин.
42. Коритня — давньоруський катамаран.
43. Крокі — ескіз креслення.
44. Крумпля — закарпатська картопля.
45. Лакрос — командна гра з твердим гумовим м'ячем, який треба перенести через поле у спеціальній сітці.
46. Лафіт — сорт червоного виноградного вина.
47. Левурда — багаторічна рослина родини лілійних.
48. Легуа — міра довжини у латинській Америці.

49. Лемніската — лінія із точками, добуток відстаней яких до двох фокусів дорівнює квадратові половини міжфокусної відстані.
50. Лемпіро — грошова одиниця Гондурасу.
51. Лумп — цукор низької якості.
52. Мадія — олійна рослина родини складноцвітих.
53. Маздакізм — антифеодальний селянський рух в Ірані у V–VI ст. н.е.
54. Мелізми — невеликі мелодичні прикраси та їх умовні позначки.
55. Мотет — жанр вокальної багатоголосої музики.
56. Мофети — виділення вуглекислого газу з тріщин схилів вулкану.
57. Муратор — польський щомісячний журнал про будівництво і ремонт.
58. Муринос — павук-птахоїд.
59. Нівелір — геодезичний прилад для визначення різниці висоти будь-яких двох точок на земній поверхні.
60. Октруа — ввізне мито у середньовічній Франції.
61. Падрина — підстилка під стіг сіна.
62. Пелагіаль — шар води в озерах чи морях, де живуть водні організми.
63. Плімутрок — порода курей м'ясного напрямку.
64. Портшез — переносне крісло-качалка.
65. Прецесія — обертання осі дзиги по якійсь поверхні.
66. Прунос — декоративна слива.
67. Прюнель — вид тонкої тканини.
68. Птифур — дрібне печиво до чаю.
69. Пусан — велике місто у Південній Кореї.
70. Пупінізація — підвищення дальності передач у лініях зв'язку.
71. Рашкет — рамка документу, яка захищає його від забруднення під час друкування.
72. Раштра — різець із п'ятьма лезами.
73. Репс — вид тканини з дрібними рубцями.
74. Сераскир — військовий міністр у Туреччині у XIX ст.
75. Сизаль — волокно з листків агави.
76. Сколопендра — рід членистоногих тварин підкласу губоногих класу багатоніжок.
77. Скрап — металева сировина, яку переплавляють на придатний метал.
78. Скуппія — рід рослин родини сумахових.
79. Скутерудит — мінерал класу персульфідів.
80. Стабурадзе — латиська фея.
81. Стапель — місце, де будують кораблі.
82. Сумах — рід деревних або кущових рослин родини сумахових.

83. Тирлич — рід одно- і багаторічних зіллястих півкущів родини тирличевих.
84. Томпак — сплав міді з цинком.
85. Тонфільм — плівка із записаним звуком для кіно.
86. Ферула — лінійка, якою колись били школярів.
87. Фікологія — наука про водорості.
88. Філант — комаха із родини ос.
89. Флажолет — прийом звуковидобування на струнних інструментах.
90. Фрейле — неповторний індивідуальний набір параметрів душі кожної людини.
91. Фрюлінг — невелике німецьке містечко на кордоні з Австрією.
92. Хабанера — кубинський народний танець.
93. Хіджаб — чорна жіноча хустка в Ірані.
94. Цикас — сагова пальма.
95. Чуква — село у Самбірському районі Львівської області.
96. Шартрез — французький лікер, виготовлений ченцями картезіанського ордена у винних льохах Вуарона в Ізері.
97. Шартрьоз — відтінок жовто-зеленого кольору.
98. Швар — висока трава на карпатських полонинах.
99. Шематизм — церковний щорічний статистичний довідник.
100. Штих — одиниця виміру розміру взуття.

5.6. Перевертні

1. Коли народжуся, тоді сповийте.
Як умру, то поховайте.
2. День після Воскресіння.
Ніч перед Різдвом.
3. Ні живим, ні мертвим.
І мертвим, і живим.
4. Авжеж шепочуть корови.
Хіба ревуть воли.
5. Повз лаври від місяця.
Крізь терни до зірок.
6. Приятелюйте, білявки, тільки з ляхами.
Кохайтесь, чорнобриві, та не з москалями.
7. Дві верби перед дверима, дві людини під кріслом.
Одна калина за вікном, одна родина за столом.
8. І горобина — дуб, ти — хлопець старий.
А калина не верба, я дівчина молода.

9. Тоді закінчиться ніч, настане мир.
Коли настане день, закінчиться війна.
10. Ти мене вбила, ти мене і породил.
Я тебе породив, я тебе і вб'ю.
11. Склеюйте те каміння.
Лупате сю скалу.
12. Я приховаю від тебе для чого мені та наука.
Ти признайся мені звідки в тебе ці чари.
13. Балачка — платина.
Мовчання — золото.
14. Зелене це ненависть, тож коричневе це радість.
Червоне то любов, а чорне то журба.
15. Відпочинок — заєць.
Робота не вовк.
16. Невігластво зі степу біжить.
Наука в ліс не йде.
17. Сало — не ноги нічому.
Хліб — усьому голова.
18. Гучний пісок канал латає.
Тиха вода греблю рве.
19. Є пара з води.
Нема диму без вогню.
20. Забери у голови ув'язнення — виведе зі свободи.
Дай серцю волю — заведе в неволю.
21. Від сокири зайва голова.
До булави треба голови.
22. Мудрець справою бідніє.
Дурень думкою багатіє.
23. Тоді місяць згасне, коли вуса висохнуть.
Доки сонце зійде, роса очі виїсть.
24. Забув дід, чи парубком не був.
Згадала баба, як дівкою була.
25. Не буде ковбаси — не буде й танцю.
Буде хліб — буде й пісня.
26. Щастя йде гучно.
Лихо приходить тихо.
27. Ти змирився з капітуляцією.
Я не здамся без бою.
28. Так капустою від підлоги.

Як горохом об стіну.

29. Тільки не сало, бо язик загубиться.

Аби хліб, а зуби знайдуться.

30. Гей, під мостом три черемхи.

Ой, на горі два дубки.

Автор: Теодор Лещак.

5.7. Шаради.

1. Настінна лампа + Недолік = Надмірне вихваляння.
2. Оборонна земляна споруда + Об'єкт поклоніння = М'ятні ліки для серця.
3. Хмільний напій + Тверді опади = Плодюча лоза.
4. Його ми палимо на кухні + Грецька літера = Її читають ті, в кого нема інтернету.
5. Одна із семи + Сімнадцята у греків + Позначка міри площі = Одна із двох проблем.
6. Велика пакувальна міра товару + Злакова трава = Рід хвойних дерев.
7. Швейцарське місто + Відкидна полиця = Зимове дохристиянське слов'янське свято.
8. Одиниця руху ніг + Чоловіче ім'я в таджиків та узбеків = Рептилія.
9. Масова смертність + Чарівна країна = Зимовий бородань і дароносець.
10. План нацистів + Заглибина в землі = Маленький материк.
11. Танцювальний рух + Звук удару сокири = Хвостатий гризун.
12. Італійська річка + Загальна назва того, що ви щойно почули = Літня ягода.
13. Нота + Поштова валюта = Зауваження у п'єсі.
14. Прозаїчне чоловіче ім'я + Небажане посмикування = Вимираючий тип людей.
15. Сигнал небезпеки + Непохідний прийменник = Хвойне дерево.
16. Несвідомий стан + Ним є Одеса = Засоби для переміщення тіл.
17. Бажання для того, хто програв + Частина світу = Уява.
18. Аксесуар нареченої + Угорський композитор = Різновид песиміста.
19. Електросушка + Латинська літера = Казкова птаха.
20. Суцільний пласт + Мова програмування = Те, над чим ми зараз міркуємо.

Відповіді: 1.БраВада. 2. ВалІдол. 3. ВиноГрад. 4. ГазЕта. 5. ДоРоГа. 6. КипаРис. 7. КоЛяда. 8. КрокОдил. 9. МорОз. 10. ОстРів. 11. ПаЦюк. 12. ПоРічка. 13. РеМарка. 14. РоманТик. 15. СосНа. 16. Транспорт. 17. ФантАзія. 18. ФатаЛіст. 19. ФенІкс. 20. ШарАда.

Автор: Теодор Лещак.

5.8. Поетичні шаради.

1. Щоб скласти слово це, вам знадобиться земельних площ англійська одиниця,
За нею — вигук, одиниця грошова (така, що таєць в гаманець її хова)
А те, що склалося з того у слово ціле, — гімнаст у цирку вправний і умілий.

Акробат

2. Сполучник і займенник особовий на цім папері утворили слово
Про стрій дерев, що рівними рядами у нашім парку бачимо ми з вами.

Алея

3. У карти прибери — таке завдання, — і першу літеру, і літеру останню,
До залишку ти папку прилаштуй — ось заклад: ліки, друже, тут купуй!

Аптека

4. Згадай, чим можна площі виміряти, а потім — і про виграш чималий...
Як разом складники ці прочитати, шматок паперу матимеш тонкий.

Аркуш

5. Земельна міра й нота творять слово — багатострунний інструмент щипковий.

Арфа

6. Частку з вигуком з'єднаймо певним чином... Що нам з вами дасть такий експеримент?
Слово значить біополе у людини чи щипковий язичковий інструмент.

Аура

7. На самім початку слова знайдеш ти фінустанову, ще й сполучник далі буде...
Разом — це скляна посуда. Сутність є іще одна: це у морі мілина.

Банка

8. Маленький ресторан... Якщо до нього таке слівце малесеньке знайти,
Що значить орган зору у живого, то разом буде — у мистецтві стиль.

Бароко

9. Відділення у шафі для напоїв... Ось ще й монарший титул поряд стане...
Єднання слів отих поміж собою назве в пустелі горб такий піщаний.

Бархан

10. Нам двічі поряд записати знадобиться рентгенівської дози одиницю,
Щоб відгадати слово екзотичне — людину племені у Африці Північній.

Бербер

11. Про відчуття фізичного страждання згадайте, бо для слова знадобиться...
Зробити далі варто додавання з системи мір англійців одиниці.
А разом прочитайте теє слово: гра кулями. То що за гра, панове?

Більярд

12. З частин двох слово. То — хімічний елемент і вірш — не всяк, а урочистий — хто не знає?

А разом (здогадайся у момент): з волосся покрив, лик мужчини прикрашає.

Борода

13. Як назву листяного дерева згадати, в тій назві та й останню літеру прибрати,
Ослін до залишку такого ще й додати — сміливо символ влади в руки можна взяти.

Булава

14. Ці два склади — наче дві краплини, кожен з них — то спека вкрай велика.
Ціле слово мовить про людину некультурну, несвідому, дику...

Варвар

15. Цей прийменник утворити здатний із напоєм дуже ароматним
Слово, що безвихідь означає... Хай це почуття вас оминає!

Відчай

16. Пательня — їжу смажить в ній Китай... Приміщення для зборів — друге слово...
По черзі це неквапом прочитай — одразу вирине в уяві, тож впізнай
Для пасажирів звичную будову.

Вокзал

17. Є у держави урочиста пісня...
До цього слова зараз додамо частину світу. Так, велику, звісно.
Новеньке слово матимемо знов — навчальний заклад, де дітей вчимо.

Гімназія

18. Погорда, зазнайство — то першеє слово, а друге прийшло із французької мови,
Ним міряють площу угіддя, городу... А разом — це авторська винагорода.

Гонорар

19. Відчуєш простір в першій слові неодмінно... Напій у другім гіркуватого-
кислий чути...

Обидва слова разом — то така людина, котра не здатна колір деякий збагнути.

Дальтонік

20. Знавець своєї справи, чи мастак... Прийменника до нього приєднайте –
Нове ви слово маєте відтак: про факт незаперечний тут читайте.

Доказ

21. Споруда у порту є — то для ремонту суден. Оце частина перша нового слова буде,
Сюди синонім тирси коли іще додати, теорію чи вчення за змістом будеш мати.

Доктрина

22. З семи нот дві лише беремо коротенькі два слова, — разом буде нове,
Чарівне, мрійне і калинове... Є у ньому все: і бажання, і щастя, і шлях,
Що сердечно оспівані нашим народом в піснях.

Доля

23. Дві нотки слово починають, а частка слово завершить.
Настільна гра — її всі знають. Ану скоріш ту гру назвіть!

Доміно

24. Валютну пригадаємо дрібноту — і назву цю ми додамо до ноти...
Хто, друзі, слово правильно напише — звання учене чи посада в вишій?

Доцент

25. В абетці сьома літера... До неї додай скоріше слово двоскладове.

Підказка: слово означає теє доручення важливе, термінове.

Все разом — випуск грошей паперових.

Емісія

26. Прийменник — і у слова є початок... Талант, уміння, здібність від природи,

Людини дар — то буде на додаток... А в результаті, бачимо, виходить

Заступництво, підтримка, охорона. Можливо, й укриття чи місце схрону.

Захист

27. Прийменник — початок, а далі — розвага, займенник завершує слово... І ось

Це скупчення звірів, інакше — ватагу, Побачити в темнім бору довелось.

Згряя

28. Якщо до певного прийменника додати із слів таке, що час, період означає,

Коли земля навколо себе обертатись за цей відтинок часу рівно раз встигає,

То разом буде відповідь проста — із тіста вироби всілякі — смакота.

Здоба

29. Прийменників двійко, що є близнюками, той вигук з обох оточили боків...

За трійцею хутко прийменник приспів, туди ж до четвірки — і нота... Що саме

Ми в цілому слові побачили з вами — то пташка, що вам налічила б років...

Зозуля

30. Вигук здивування... Скупчення людей... Двох частин єднання — слово то буде.

Цей продукт молочний має фруктів смак. На відгадку точну вистачить ознак?

Йогурт

31. Ось сполучник. Поряд з ним стоїть житель європейської країни

Разом у слові пізнаємо вмить літеру, яка прийшла з латини.

З декількох у алгебрі одна невідома це величина.

Ігрек

32. Сполучник і культура круп'яна, вона для Сходу — як для нас пшениця...

Згадати назву квітки знадобиться — на честь богині райдуги вона.

Ірис

33. Страшне слово — катування, страта... Таке до нього зараз додаси:

На Сході титул у князів багатих у давні шанувався там часи...

Разом — в пустелі валка. То тварини везуть вантаж на собі для людини.

Караван

34. Ворони крик спочатку чути в слові... Коротка майка... Нота далі в нім...

Хто правильно складе це і промовить — З врожаєм буде — з овочем смачним.

Картопля

35. Математику хто поважає і знає, той, напевно, шараду умить відгадає:

В прямокутнім трикутнику є сторона, і сказати потрібно, як зветься вона:

На початку у слові — мучитель жорстокий, далі — вигук, кричить про зневіру глибоку...

Катет

36. Два склади віднайди — легка то справа: з крупи така собі смачненька страва...
Для продажу ось пропонують знову товару партію — аукціон, панове!
А разом — то морська така тварина, що жиром накопиченим є цінна.

Кашалот

37. Частина перша — замкнена крива, а друга — віхоть чи ганчірочка маленька.
Разом — народна пісенька жива, така весела пісня коротенька.

Коломийка

38. Бухгалтеру запис такий дозволяє написані цифри відкоригувати...
Людина, співак, що низький голос має... Якщо складові ці тепер поєднати,
Музичне із того складається слово — найбільший з усіх інструментів смичкових.

Контрабас

39. Свійська тварина-годівниця це слово, друже, почина,
А на закінчення згодиться маленька часточка одна.
Якщо вгадав, тоді скоренько ти смакоту оцю тримай —
Весільний хліб такий смачненький, пухкий солодкий...

Коровай

40. Щоб розпізнати карти, то шахрай заздалегідь це робить зазвичай...
До цього слова треба лиш додати із нот, таку, щоб разом прочитати
Одне зі слів, в нім кулькою дзвенить малесенька частинка рідини.

Крапля

41. До слова з лексикону качки сполучника лишень додай...
Це все — підказка до задачки: гірська зоветься як гряда?

Кряж

42. Геометричну фігуру згадайте, потім займенник хутко додайте...
Це поєднання дарує нам слово — страву воно означа обрядову.

Кутя

43. Є діалектне слово — зелень означає, а друге — східний майстер бою має...
Разом — у місті місце то буде, де, кажуть, «революція гуде».

Майдан

44. У слова «привид» є синонім певний. Додай до нього слово ти одне,
Що значить рівень гучності у звука, — одержиш вид змагань легкоатлетів.

Марафон

45. В азійських народів — богиня землі і врожаю...
Розмови предмет — з ним розмова та сенс набуває...
Цупка для чохлів бавовняна чи з льону тканина...
Сполучник — про нього читайте в правописі чиннім...

Усі складники прочитайте-но разом: виходить

Наука, що розум до ладу, повірте, приводить.

Математика

46. До слова дуже-дуже солоденького сполучників аж двійко приєдналося.

Прийменник далі...Що у нас новенького з тієї купи так швиденько склалося?

Разом — то термін статистичний є один — середнє значення із ряду величин.

Медіана

47. До подарунка працелюбних бджіл додай одненьке діалектне слово,

Те слово — жирна плівка на воді... Що в результаті? Слово трискладове:

Морська тварина із драглистим тілом, постережися, щоб не опалила.

Медуза

48. У першім слові — назовіть скоріше — завдання, ціль чи замисел то є...

А друге — коли пільгу найсильніший слабкішому в змаганні надає...

Разом — художній засіб порівняння. Чи, друже, не складне було завдання?

Метафора

49. Ось вчений, митець чи наставник, кого шанувати нам слід...

Дасть доданий вигук управно громадського транспорту вид.

Метро

50. Займенник на початку особовий... І нота далі... Тільки-но зверни увагу,

Як із того склалось слово! Це слово значить міру довжини.

Миля

51. Згода, тиша, спокій... До такого слова приєднай короткий вигук здивування.

Ароматна ось олія обрядова — це є підсумок такого додавання.

Миро

52. Актор цей, друзі, слів не промовляє, він рухами своїми ролі грає...

До ампула ще два прийменники додай — і от в руках у тебе квіти, їх тримай!

Цей жовтий колір, певне, свято нагадає. Хто назву квітів тих весняних знає?

Мімоза

53. Дві ноти і займенник особовий «дипломатичне» утворили слово.

Місія

54. У порту споруда захисна... Далі — орган зору у людини...

Разом — то є біла рідина, нею вигодовують дитину.

Молоко

55. Сутінки, присмерк чи сум безвідрадний — слово таке пригадалось якраз...

Здогаду вигук додати нескладно? Клопіт, турбота чекає на вас.

Морока

56. Це коротеньке малесеньке слово здатна промовити навіть корова.

Хутко до нього тепер приєднай тільки прийменника. І прочитай

Слово — поета воно надихає, творче натхнення воно означає.

Муза

57. В першій складі — з ягід-фруктів страва...
Хто тортури чинить — в другій складі...
Разом прочитаєш — і в уяві сорт смачного дуже винограду.

Мускат

58. Вигук — коротеньке слово — може мовити корова...
А іще солодка мить — бачить кожний це, хто спить...
Має той, хто все зложив, Назву одного з вітрів.

Мусон

59. Недарма до прийменника сполучник притулявся...
Ось бач — і інструмент музичний з пари тої склався.

Най

60. Один прийменник. Далі вряд стоїть шеренга із солдат.
Складеться разом неодмінно це слово — стан душі людини.

Настрій

61. Шатром повітряний цей простір нас вкриває, але на нього ледве позирає
Істота річкова, яка таку властивість має, що рухання вперед назад її вертає...
Шатро, істота... — і картинка ось яка — людина, співчуття що виклика.

Неборак

62. Заступництво, підтримку хочеш мати? Зробити це не складно взагалі.
Прийменника лиш спробуй поєднати з розпушувачем свіжої ріллі.

Оборона

63. Прийменника з бджолиною сім'єю поєднай –
І матимеш одразу горизонт, чи небокрай.

Обрій

64. Прийменник — річ корисна в мові дуже. Такого з них дібрати спробуй, друже,
Що, як до нього долучити згодом чотиригранну тесану колоду,
То склалася б таким нехитрим чином: на діалекті певнім скатертина.

Обрус

65. До вигуку додай таку рослину, що ось росте усюди попід тином.
Якщо її до страви додавати, то буде дуже гарно смакувати...
А разом — обережніше, одначе, бо слово це — вода така гаряча.

Окріп

66. Електрик каже: «Подивіться, це — міжнародна одиниця,
І навіть учень точно зна, що й як вимірює вона».
Ось межовик, до справи звичний, в системі одиниць метричній
Береться мірять: «Де земля? Кажіть скоріше!» — промовля.
Філолог чує ту розмову та й каже: «Гляньте-но, панове,
Із ваших одиниць оце у мене склалося слівце!

Яке? — Морський великий рак, про нього знає, мабуть, всяк.
Гурман тих раків не мине, тому що м'ясо в них смачне!»

Омар

67. Чим опір у електриці вимірювати слід?..
Рух в повітрянім просторі поет би так назвав...
Разом — яєчна страва. На сніданок чи обід.
Її поет, звичайно ж, з апетитом куштував.

Омлет

68. У давніх римлян камінь цей коштовний був символом надії і кохання.
І серед талісманів, безумовно, він посідає місце не з останніх.
Як знаєш назву каменю, то спробуй сполучника до нього ще додати,
І матимеш немилість від особи, що до підлеглих може та являти.

Опала

69. Прийменник, префікс і сполучник раз зібрались
І, щоб нове створити слово, поєднались.
Веселий склався результат притьмом –
Музичний твір, де співи з танцями разом.

Оперета

70. Гостроверха вершина гірська ось до вигуку вже й притулилась...
Слово — прикра подія така: від вогню це на тілі лишилось.

Опik

71. Прийменників як двійко підібрати, слідом — гнітючий настрій у людини,
У цілiм слові зможемо впізнати американську сумчасту тварину.

Опосум

72. Свійська тварина і займенник особовий
Житла синонім — ось таке зложили слово.

Оселя

73. Прийменник знову у нагоді стане, та ще й предмет, товар щоб пакувати...
Два складники зберіть до купи, пане. Чи гурт овець змогли у тім впізнати?

Отара

74. У другім складі ноту чутно ось, а перший — то є танцювальний крок...
Впізнати ж в цілiм слові довелось загострений з обох боків кілок.

Паля

75. Гіпнотизера рух згадай-но, друже... Стоянку суден теж назвати спробуй...
Разом — це документ важливий дуже, — той саме, що посвідчує особу.

Паспорт

76. Крок танцювальний починає слово... Додай до нього, друже, терміново
Багате царське крісло, все в оздобах...Складеться разом слово про особу
Впливову, ще про неї кожен знає: глава то фірми та її хазяїн.

Патрон

77. За танцювальним кроком — прийменник... Ще один...
І склалось ненароком за декілька хвилин це трискладове слово,
Тож за коротку мить зупинку тимчасову як відповідь назвіть.

Пауза

78. Служитель церкви раптом опинився в філологічному гурті отакім:
Прийменник — той ізліва примостився, праворуч — то сполучник поряд з ним...
Ця трійця слово нам таке явила: на добрі справи вияв почуттів...
Тож хай би слово це хороше, миле частіш траплялось в мові і в житті!

Подяка

79. Прийменник і вигук відкриють нам слово — знавець, шанувальник то рідної мови,
Майстерно слова у рядки він складає — аж серце хвилюється, плаче, співає...

Поет

80. Гру командну спортивну скоріше назвіть, щоб задумане слово вгадати за змістом,
Заперечення частку сюди долучіть... Без прийменника годі шараду зложить...
Разом склалося слово — собі уявіть: бальний танець такий урочистий.

Полонез

81. Прийменник. До нього додайте скоренько із часток одну. Разом —
склався з нагоди
Цей коник — малий не тому, що маленький, — така особлива у нього порода.

Поні.

82. Перший склад — прийменник, так, звичайний, другий — місце, шмат
землі (плоди родіть),
Разом — місце за столом почесне, файне — на весіллі наречених двійко там сидить.

Посад

83. Два прийменники з нагоди поєднались. Запитання:
Чи впізнали нагороду переможцеві змагання?

Приз

84. Нота, нагорода і сполучник протиставний —
Ось вам номер — жарт акторський. Хто відгадник вправний?

Реприза

85. Яку із нот годиться відібрати, аби до неї потім дописати
Музичну п'єсу, що її заграють, коли, приміром, грамоти вручають,
Щоб в цілیم слові склалось без вагання картин або світлин коригування?

Ретуш

86. Країни європейської столиця із часткою укупі — подивіться:
Зложили слово, що його поет шукає, укладаючи сонет.

Рима

87. Таке приладдя є у риболова... Клич бойовий рішучий і невпинний...

Все разом відкрива знайоме слово — рослина, символ східної країни.

Сакура

88. Здебільшого вночі це бачать кондитер, лікар, депутат...

До цього слова на додачу хапаймо вигук Результат —

Це популярний вірш ліричний, відомий в колах поетичних.

Сонет

89. Числівник пишемо, за ним — у полі смугу...

Що маємо? — Звук жалібний від болю й туги...

Стогін

90. Якщо із результату додавання прибрати раптом літеру останню,

Залишиться гнітючий настрій, смуток...Ні, варто, мабуть, літеру вернути...

Сума

91. Машина всюдихідна бойова, — якщо до неї дечого додати,

Не тільки може звично воювати, а і нові утворюють слова.

Сполучника додаймо з купи слів — і матимемо форму поетичну,

Японцями для почуттів ліричних з далеких ще придуману часів.

Танка

92. По-перше, друже,пригадай займенник особовий...

Колегіальний орган, звісно, ти назвеш одразу...

Побачиш, як складеться все в таке красиве слово –

Багатослівну репліку чи дуже довгу фразу.

Тирада

93. Є займенник, далі — нота... Саме так

Слово склалося — це розділовий знак.

Тире

94. Прийменник — те, що є у першій складі,

Стрій — в другій, наче лінія пряма...

А разом — то найвищий орган влади

В державах певних, в нашій зокрема.

Уряд

95. Авжеж, така та нота популярна!А як іще сполучника додати –

З мережива убір весільний гарний одразу наречена буде мати.

Фата

96. Ось нота — це у слова лиш частина...Додай ще два прийменники, і знову

Увесь, що на планеті, світ тваринний тобі відкриє це красиве слово.

Фауна

97. Згадай, як скажуть на великий колектив співочий...

Те, в чім потужність міряють, до нього додаси...

Все прочитай швиденько,як вгадати дуже хочеш, —

Слов'янського народу представник чи просто син.

Хорват

98. Вважаєш, друже мій, звичайно, що цей смачний кулястий плід,
Коли настане час, негайно його з дерев зривати слід?
Отримати є й спосіб інший цю дивовижну смакоту...
Займенника візьми скоріше та частку добери просту,
Додай для стріл метання зброю, а вигук справу завершить...
Ось, схоже, ми уже з тобою вже й слово маємо за мить.
І відгадає, мабуть, кожний, хто знає той чудовий смак:
Із дерева плід їсти можна, а плід, що на папері, як?

Яблуко

99. Займенник... Та сусідство має він незвичне — то є проста фігура із геометричних...
Разом — якщо не сталось хиби чи то шкоди —
Один з представників північного народу.

Якут

100. Займенник себелюбний... Приєднаймо до нього назву риби з коропових,
А далі ще сполучника додаймо — яке ж з того, цікаво, вийшло слово?
Завжди зелена, справжня, мов жива, улюблена красуня лісова.

Ялина

Автор: Любов Цай.

6. НОРМАТИВНА БАЗА

6.1. Типовий проект правил гри у спортивне «Що? Де? Коли?»

1. Одночасно брати участь у діях команди під час гри може не більше шести осіб.
2. Змагання для команд у кожній із ліг відбуваються одночасно, а для Інтелект-ліги та Ліги претендентів — обов'язково в одному приміщенні.
3. Завдання команд — своєчасно дати правильну відповідь на запитання, котре задав ведучий. За кожну правильну відповідь команда отримує одне ігрове очко.
4. Відповіді даються у письмовій формі.
5. Ведучий оголошує номер запитання, задає саме запитання, після чого починається відлік чистого часу, рівно 60 секунд. За 10 секунд до закінчення обговорення дається попереджувальний сигнал. Після закінчення 60 секунд дається 10 секунд для письмового дооформлення відповіді та передачі її до суддівської групи.
6. Команда вважається такою, що здала відповідь вчасно, якщо її капітан (гравець) підняв руку догори з письмовою відповіддю до закінчення 70 секунд, відведених на оформлення відповіді на запитання.
7. Відповіді, які здані із запізненням, не розглядаються.
8. Письмові відповіді команд зберігаються до часу остаточного підведення підсумків етапу змагань.
9. Відповідь вважається неправильною, якщо:
 - не розкриває суті запитання з достатнім ступенем конкретизації (необхідна ступінь конкретизації повинна бути вказана у запитанні чи визначається суддівською групою);
 - форма відповіді не відповідає формі запитання;
 - команда здала понад один варіант відповіді, хоча б один з яких не є правильним;
 - у відповіді допущено грубі помилки (неправильно названі імена, прізвища, назви, дати, спосіб дії і т. д.), що спотворюють чи змінюють суть відповіді;
10. Інформація в дужках суддівством не береться до уваги.

6.2. Регламент Чемпіонату Львівської області з «Що? Де? Коли?» сезону 2015–16 рр.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.

1.1. Чемпіонат Львівської області з «Що? Де? Коли?» сезону 2015-16 рр. (в подальшому — Чемпіонат) проводиться у межах сезону, визначених МАК.

1.2. Метою Чемпіонату є розвиток інтелектуального руху в регіоні, залучення команд до турнірів з «Що? Де? Коли?» у всеукраїнському масштабі.

1.3. Чемпіонат складається з 4 етапів, кожен з яких проводиться в один день.

Орієнтовний календар:

1 етап — 7 листопада 2015 р.

2 етап — січень 2016 р.

3 етап — березень 2016 р.

4 етап — травень 2016 р.

1.4. Чемпіонат є регіональним відбірковим турніром на Чемпіонат України з «Що? Де? Коли?» сезону 2016-17 рр.

1.5. Ігри Чемпіонату проводяться українською мовою.

II. ОРГКОМІТЕТ.

2.1. Організатором Чемпіонату (в подальшому — Оргкомітет) є Львівський обласний осередок ЛУК та клуб «U3» Львівського національного університету ім. І. Франка.

2.2. Функції Оргкомітету:

- формування календаря Чемпіонату;
- забезпечення належних умов для проведення ігор;
- своєчасна відправка даних в ЛУК та МАК;
- інформаційне забезпечення Чемпіонату.

2.3. Оргкомітет стежить за виконанням даного Регламенту, має право вносити зміни і доповнення до нього.

III. УЧАСНИКИ.

3.1. Взяти участь у Чемпіонаті може будь-яка команда, що зголосилась і отримала погодження Оргкомітету.

3.2. Команди повинні дотримуватись «Положення про склади команд-учасниць Чемпіонату України», затвердженого ЛУК.

IV. ПРОВЕДЕННЯ ІГОР.

4.1. Ігри проводяться у відповідності з Кодексом спортивного «Що? Де? Коли?» МАК.

4.2. Оргкомітет визначає час і місце проведення кожного етапу, повідомляє про них через інформаційний ресурс Чемпіонату — сайт <http://u3.org.ua> — не пізніше, ніж за 48 годин до його початку.

4.3. Команди-учасниці сплачують організаційний внесок, який покриває витрати Оргкомітету на підготовку і проведення етапу.

V. РОЗГЛЯД АПЕЛЯЦІЙ, АПЕЛЯЦІЙНЕ ЖУРІ.

5.1. Оргкомітет Чемпіонату при проведенні четвертого етапу формує апеляційне журі (в подальшому — АЖ) у складі трьох осіб. АЖ приймає рішення простою більшістю голосів.

5.2. Для першого-третього етапів функції АЖ виконує АЖ синхронного турніру ЛУК.

5.3. Апеляція на зняття задовольняється в разі наявності у запитанні суттєвої фактичної помилки.

5.4. Подання апеляцій є безкоштовним.

5.5. Рішення АЖ є остаточним і оскарженню не підлягає.

VI. ПІДРАХУНОК РЕЗУЛЬТАТІВ.

6.1. Місце, зайняте командою на етапі, визначається загальною кількістю ігрових очок (взятих запитань). У випадку рівності цього показника команди ділять місце.

6.2. Команда, яка не з'явилась на етап, вважається такою, що посіла місце наступне за останнім заліковим місцем.

6.3. Загальний результат команди в Чемпіонаті визначається сумою місць за всі етапи.

6.4. Якщо за підсумками чотирьох етапів команди ділять місце, додатковими показниками в порядку пріоритету є:

- більша кількість ігрових очок за всі етапи;
- жереб.

6.5. Команда, що посідає перше місце за підсумками Чемпіонату, оголошується Чемпіоном Львівської області з «Що? Де? Коли?» сезону 2015–16 рр. (в подальшому — Чемпіон). Чемпіон, а також володар другого та третього підсумкового місця нагороджуються медалями.

6.3. Регламент Джуніор-ліги Львова з гри «Що? Де? Коли?» сезону 2015–16 рр.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.

1.1. Чемпіонат Джуніор-ліги Львова з гри «Що? Де? Коли?» сезону 2015–16 рр. (в подальшому — Чемпіонат) проводиться з метою розвитку інтелектуального руху в регіоні, особливо серед не надто досвідчених команд.

1.2. Чемпіонат складається з 5-ти етапів. Орієнтовний календар:

1 етап — 18 листопада 2015 р.

2 етап — 13–17 грудня 2015 р.

3 етап — 21–25 лютого 2016 р.

4 етап — 20–24 березня 2016 р.

5 етап — 10–14 квітня 2016 р.

1.3. Чемпіонат є регіональним відбірковим турніром на Молодіжний Чемпіонат України з гри «Що? Де? Коли?» сезону 2016–17 рр.

1.4. Ігри Чемпіонату проводяться українською мовою.

II. УЧАСНИКИ.

2.1. Взяти участь у Чемпіонаті можуть команди, які відповідають п.2.3, зголосились і отримали погодження Оргкомітету.

2.2. У чемпіонаті існує два заліки:

Загальний залік. В загальному заліку можуть грати команди, що відповідають п. 2.3.

Молодіжний залік. В нього входять команди, що складаються виключно з гравців, які народилися 1 вересня 1993 року і пізніше.

2.3. У загальному заліку Чемпіонату не мають права участі команди та гравці команд:

— що входять у ТОП-1000 рейтингу МАК.

— що минулого сезону посіли перші 10 місць у Інтелект-Лізі А чемпіонату ЛОЛІТ.

III. ПРОВЕДЕННЯ ІГОР.

3.1. Ігри проводяться у відповідності з Кодексом спортивного «Що? Де? Коли?» МАК.

3.2. Оргкомітет визначає час і місце проведення кожного етапу, повідомляє про них через інформаційний ресурс Чемпіонату — сайт <http://u3.org.ua> — не пізніше, ніж за 48 годин до його початку.

3.3. Команди-учасниці сплачують організаційний внесок, який покриває витрати Оргкомітету на підготовку і проведення етапу.

IV. РОЗГЛЯД АПЕЛЯЦІЙ, АПЕЛЯЦІЙНЕ ЖУРІ.

4.1. Оргкомітет Чемпіонату при проведенні кожного етапу формує апеляційне журі (в подальшому — АЖ) у складі трьох осіб. АЖ приймає рішення простою більшістю голосів.

4.2. Апеляція на зняття задовольняється в разі наявності у запитанні суттєвої фактичної помилки.

4.3. Подання апеляцій є безкоштовним.

4.4. Рішення АЖ є остаточним і оскарженню не підлягає.

V. ПІДРАХУНОК РЕЗУЛЬТАТІВ.

5.1. Місце, зайняте командою на етапі, визначається загальною кількістю ігрових очок (взятих запитань). У випадку рівності цього показника команди ділять місце.

5.3. Загальний результат команди в Чемпіонаті визначається сумою всіх ігрових очок (взятих запитань) за всі етапи.

5.4. Якщо за підсумками всіх етапів команди ділять місце, додатковими показниками в порядку пріоритету є:

- сума ігрових очок кращих 4-ох (при потребі 3-х, 2-х чи одного) етапів;
- жереб.

5.5. Краща команда у Молодіжному заліку Чемпіонату здобуває право представляти Львівську область на Молодіжному Кубку України сезону 2016–2017 рр.

6.4. Положення Шкільної ліги Львівської області з гри «Що? Де? Коли?» сезону 2015-2016 рр.

ОРГАНІЗАТОР ЗМАГАНЬ: Департамент освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації.

СПІВОРГАНІЗАТОРИ: Львівська обласна ліга інтелектуальної творчості, Центр творчості дітей та юнацтва Галичини.

ПЕРІОДИ ПРОВЕДЕННЯ ЗМАГАНЬ: 21–26 грудня 2015 року (I етап), 25–30 січня 2016 року (II етап), 22–27 лютого 2016 року (III етап).

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ЗМАГАНЬ: Турнір проводиться асинхронно в один період для різних міст (районів) Львівської області. Дати проведення змагань попередньо узгоджуються із оргкомітетом змагань. Змагання складаються із трьох етапів, у кожному з яких граються 3 тури по 12 запитань. Команда, що посядуть перше, друге та третє місця у змаганнях оголошуються відповідно переможцем та призерами Шкільної ліги Львівської області з гри «Що? Де? Коли?» сезону 2015–2016 років. 20 кращих команд за підсумками турніру Шкільної ліги отримують право брати участь у Фіналі XVIII Чемпіонату Львівської області з гри «Що? Де? Коли?» серед школярів.

ПРАВИЛА ГРИ «ЩО? ДЕ? КОЛИ?»:

1. Змагання відбуваються за правилами Кодексу МАК, з уточненнями, викладеними у цьому Положенні.

2. Одночасно брати участь у діях команди під час гри може не більше шести осіб.

3. Завдання команд — своєчасно дати правильну відповідь на запитання, котре задав ведучий. За кожен правильну відповідь на запитання команда отримує одне ігрове очко.

4. Відповіді даються у письмовому вигляді.

5. Ведучий оголошує номер запитання, задає саме запитання після чого починається відлік чистого часу, рівно 60 секунд. За 10 секунд до закінчення обговорення дається попереджувальний сигнал. Після закінчення 60 секунд дається 10 секунд для письмового оформлення відповіді та передачі її до суддівської групи.

6. Команда вважається такою, що здала відповідь вчасно, якщо її капітан (гравець) підняв руку догори з письмовою відповіддю до закінчення 70 секунд, відведених на опрацювання та оформлення відповіді на запитання, і здав її асистентові суддівської групи.

7. Відповіді, які здані із запізненням, не розглядаються.

8. Протермінування часу, відведеного на подання відповіді, асистент фіксує надризом картки для відповіді та усним повідомленням про це команди і суддівської групи. У разі відсутності усного повідомлення від асистента суддівської групи, відповідь вважається зданою вчасно. Про не здані вчасно відповіді повідомляє ведучий змагань.

9. Письмові відповіді команд зберігаються до часу остаточного підведення підсумків змагань.

10. Відповідь вважається неправильною, якщо виконується хоча б одна з таких умов:

- не розкриває суті запитання з достатнім ступенем конкретизації (необхідна ступінь конкретизації повинна бути вказана у запитанні чи визначається суддівською групою);

- команда здала більше одного варіанту відповіді, хоча б один з яких не є правильним;

- допущені грубі помилки (неправильно названі імена, прізвища, назви, дати, спосіб дії і т. д.), що спотворюють чи змінюють суть відповіді;

- містить додаткову інформацію, яку можна вважати іншою відповіддю, причому ця відповідь буде неправильною;

- містить додаткову інформацію, яка спотворює зміст відповіді, містить грубі фактичні помилки або суперечить умовам питання;

- відрізняється від авторської граматично, коли дотримання граматики вимагається автором запитання або ця відмінність спотворює зміст відповіді;

- є формальною, що лише повторює деякі з фактів та логічних зв'язків, які містяться в умовах запитання.

11. Інформація в дужках суддівською групою не береться до уваги.

12. У випадку відсутності на картці номера команди, що дала відповідь, суддівська група має право не враховувати цю відповідь при підведенні підсумків.

13. Під час змагань гравцям забороняється доторкатися до карток із відповідями інших команд чи ознайомлюватися з їх змістом.

14. Під час спілкування із суддівською групою капітан команди не може доторкатися до карток із відповідями своєї команди.

15. Попередні результати змагань чи частини змагань (туру) підраховуються суддівською групою у перерві після їх закінчення і після цього оголошуються ведучим. До оголошення попередніх результатів будь-яке спілкування гравців із суддівською групою заборонене. Після оголошення попередніх результатів капітан команди має право звернутися до суддівської групи для ознайомлення з інформацією про те, які відповіді його команді були зараховані, а також для додаткового ознайомлення із змістом запитання. Звертання інших членів команди до суддівської групи під час виконання останніми своїх обов'язків є заборонене.

16. Під час проведення турів змагань заборонене використання технічних засобів комунікації.

17. Під час змагань забороняється без дозволу суддівської групи чи ведучого користування технічними засобами, що передбачені для обслуговування змагань.

СЛУЖБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ЧЕМПІОНАТУ

Змагання обслуговують: оргкомітет, місцевий представник оргкомітету, ведучий, суддівська група.

1. Оргкомітет.

Оргкомітет забезпечує підготовку та координацію проведення змагань, узагальнення їх результатів, нагородження переможців та учасників відповідними дипломами. Оргкомітет зобов'язаний направити місцевому представнику оргкомітету необхідний пакет документів для проведення змагань, а також перед початком кожного етапу пакет запитань турніру.

2. Місцевий представник оргкомітету.

Для проведення змагань оргкомітет призначає у кожному місті (районі) свого представника, який у свою чергу призначає ведучого та суддівську групу, координує їх діяльність, опрацьовує результати змагань та пересилає їх для узагальнення оргкомітету. Представник оргкомітету може одночасно виконувати функції ведучого чи члена суддівської групи змагань. Протягом доби після закінчення турніру представник оргкомітету інформує оргкомітет про загальні результати змагань. Протягом трьох діб він надсилає на адресу оргкомітету повні результати турніру відповідно до встановленої форми.

3. Ведучий

Для проведення змагань місцевий представник оргкомітету призначає ведучого змагань, який чітко і розбірливо зачитує запитання, а у випадку відсутності сигналів сповіщення веде відлік часу. Ведучий спостерігає за дотриманням умов цього Положення і порядком ведення гри. Ведучий має

право робити зауваження та попередження учасникам змагань, а також присутнім у залі змагань.

4. Суддівська група

Для проведення змагань місцевий представник оргкомітету призначає суддівську групу, яка оцінює відповіді команд та підбиває підсумки змагань. Суддівська група має право робити зауваження та попередження учасникам змагань, а також присутнім у залі змагань. Членам суддівської групи забороняється повідомляти гравцям відповіді інших команд та вказувати, яка з команд дала ту чи іншу відповідь.

УЧАСНИКИ ЗМАГАНЬ

У змаганнях беруть участь учні загальноосвітніх навчальних закладів Львівської області. Для участі у змаганнях допускається команда, яка сплатила фінансовий внесок у розмірі 30,00 грн. за один етап. За умови участі у змаганнях в одному районі (місті) 10-ти і більше команд — фінансовий внесок за етап для кожної з команд складає 25,00 грн.; 15-ти і більше команд — 20,00 грн.; 20-ти і більше команд — 15,00 грн. Мінімальна кількість команд в одному районі (місті) — п'ять.

ПЕРЕМОЖЦІ ЗМАГАНЬ

Переможець етапу змагань визначаються за кращою сумою набраних очок (правильних відповідей на запитання, після цього рейтингу (показника складності запитання (r), який визначається за формулою $r=n+1$, де n — кількість команд, що не відповіли правильно на запитання). У випадку, якщо команди показали абсолютно однакові результати (кількість очок та рейтинг), підсумки етапу для цих команд підбиваються за сумою місць у турах (чим менша сума — вище місце команди).

Переможець змагань Шкільної ліги визначається за загальною сумою місць в етапах. Чим менша сума місць — тим вищий результат команди. При рівності суми місць краща команда визначається за кількістю набраних очок, а при рівності цього показника — за більшим рейтингом.

ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ: за порушення даного положення оргкомітет вживатиме санкції, включно з припиненням участі команди у змаганнях.

6.5. Типовий проект правил гри у спортивний «Брейн-ринг»

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. У спортивний «Брейн-ринг» грають одночасно дві команди, кожна з яких складається з не більш ніж із шести гравців і не більш ніж одного запасного.

1.2. Завданням команд-учасниць є подання правильних відповідей на запитання, які ставить ведучий. Ці відповіді команда повинна подавати ра-

ніше, ніж команда суперників. За кожну правильну відповідь команда отримує одне ігрове очко.

1.3. У процесі гри командам задається визначена умовами турніру кількість запитань (грається визначена кількість раундів). За раунд, у якому ніхто не дав правильної відповіді, очко не надається жодній із команд.

1.4. У разі, якщо команди грають за круговою системою (кожна з кожною), остаточний рахунок визначається після того, як команди зіграють усі раунди. У цьому випадку за перемогу команда отримує два турнірні очки, за нічию — одне, за програш або неявку — нуль.

1.5. У разі, якщо команди грають за олімпійською системою (програв — вибув), команді присуджується перемога в трьох випадках:

а) якщо кількість набраних очок перевищує половину можливих (чиста перемога);

б) якщо по закінченні гри кількість набраних нею очок перевищує кількість очок суперника;

в) якщо основна гра закінчена з нічийним результатом і команда перемогла у першому результативному додатковому раунді.

2. ПОРЯДОК ГРИ

2.1. Гра проводиться ведучим за допомогою ігрової апаратури, що складається зі встановлених на ігрових столах кнопок зупинки чистого часу, світлових і звукових сигналізаторів ігрового часу та секундоміра.

2.2. Ведучий оголошує раунд, ставить запитання і вимовляє слово «час». Під час оголошення слова «час» вмикається відлік чистого часу, рівний одній хвилині, і автоматично подаються звуковий і світловий сигнали, що вважаються для команд початком відліку чистого часу.

2.3. Після початку відліку чистого часу кожна з команд має право натисканням кнопки зупинити відлік і дати відповідь. Команда, що натиснула кнопку до початку відліку, позбавляється права відповіді (фальстарт).

2.4. У разі неправильної відповіді команди, яка першою натиснула кнопку, команді суперників надається право на другу відповідь протягом часу, що залишився. Для цього ведучий знову говорить слово «час» і вмикається відлік чистого часу, що продовжує відраховуватися з моменту, у який він був зупинений першою командою. Після закінчення хвилини ведучий каже слово «час». Під час його проголошення відлік чистого часу припиняється і відповіді не приймаються.

2.5. Рахунок після останнього раунду вважається остаточним. Гра може бути повторена лише за рішенням ігрового комітету у випадку грубої помилки чи доведеного факту навмисного впливу на результат.

2.6. У процесі гри дозволені заміни гравців. Кількість і порядок заміни визначається регламентом конкретного турніру.

3. ПРАВА Й ОBOB'ЯЗКИ ВЕДУЧОГО

3.1. Ведучий зобов'язаний:

- суворо дотримуватися порядку гри, вчасно вмикати і вимикати відлік часу, чітко і розбірливо зачитувати питання;
- користуватися термінологією, регламентованою чинними Правилами;
- не допускати зайвого психологічного впливу на гравців, бути максимально коректним і об'єктивним в оцінці запитань;
- перед початком гри представляти команди одне одному і представлятися самому;
- надавати командам можливість перевірки роботи апаратури;
- перед кожним раундом повідомляти рахунок гри і порядковий номер раунду;
- у разі неправильної відповіді команди, що відповідає першою, користуватися лише фразою «Відповідь неправильна» і повідомляти залишок часу;
- за відсутності механічного сигналу протягом 10 секунд вести зворотний відлік часу, повідомляючи час, що залишається до кінця обговорення, не менше 2 разів (звичайно за 10 і 5 секунд до кінця обговорення);
- прийняти у разі наявності всі претензії команд до початку першого раунду;
- дозволяти присутність на грі по одному представнику команд (секундант) і надати право кожному з них узяти тридцятисекундний тайм-аут;
- ознайомитися з ігровим матеріалом до початку гри і проникнути в суть питань, що задаються;
- після закінчення останнього раунду надати в разі потреби пояснення своїх дій представнику команди;
- не враховувати результат раунду у випадку власної технічної помилки, неякісної роботи апаратури чи підказки з залу і замінити раунд іншим з тим же порядковим номером;
- попереджати команди про можливість зняття їх зі змагання у разі неспортивної поведінки;
- по закінченні гри документально зафіксувати результат і здати його в спортивний комітет.

3.2. Ведучий має право:

- зажадати від укладачів питань або ігрового комітету надання посилок на джерело інформації до ігрового матеріалу (запитань і відповідей), а також заміни його у разі невірогідності, сумнівності джерел чи недостатньої конкретності;

- не зараховувати відповідь команди, що не відповідає критеріям оцінки правильної відповіді;
- не приймати в процесі гри протестів від граючих команд, секундантів та інших осіб;
- звертатися за консультативною допомогою до обраного ним або призначеного оргкомітетом помічника з метою ухвалення рішення в складних ігрових ситуаціях;
- не зараховувати відповідь команди або позбавляти її права на відповідь у разі втручання в процес гри секунданта;
- позбавляти права присутності на грі (у залі) осіб, що допустили втручання в процес гри;
- позбавляти права участі у змаганнях команду, що допустила під час гри некоректну поведінку стосовно ведучого, суперника чи глядача.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ВІДПОВІДЕЙ

4.1. Відповідь вважається правильною, якщо:

- розкривається суть запитання з достатнім ступенем конкретизації (ступінь необхідної конкретизації визначається автором запитання, а за відсутності його вказівок — ведучим);

- форма відповіді відповідає формі запитання.

4.2. Відповідь вважається неправильною, якщо:

- команда дала два або більше варіантів відповіді;
- відповідь дано з недостатньою конкретизацією;
- у відповіді допущено грубі помилки (неправильно названі імена і назви, дати, спосіб дії і т. д.);
- форма відповіді не відповідає формі запитання.

4.3. Якщо жодна команда не дала відповіді, глибина проникнення якої в суть запитання збігається з наміченою автором питання, ведучий має право зарахувати як правильні відповіді з досить глибоким, але не відповідним задуму автора питання проникненням у суть питання. За наявності хоча б однієї відповіді, у якому проникнення в суть питання збігається з заданим автором питання, всі інші відповіді правильними не визнаються.

5. ПРОТЕСТИ

4.1. У разі невдоволення роботою ведучого капітан команди може звернутися до нього або в апеляційне журі з протестом.

4.2. Протест під час гри подається тільки ведучому в усному вигляді і зазвичай стосується прийнятих ведучим рішень, що, на думку протестуючих, є принципово невірними і впливають на хід гри. Ведучий зобов'язаний розглянути протест і повідомити прийняте щодо нього рішення до початку наступного раунду.

4.3. Протест після гри подається в письмовому вигляді (винятки можливі тільки за згодою журі). Журі зобов'язане розглянути протест і повідомити прийняте щодо нього рішення до початку наступної гри за участю даних команд.

4.3. Зазвичай протест після гри супроводжується внесенням грошової застави у розмірі, визначеному Положенням про турнір. Застава повертається подавцям протесту у разі його прийняття. Якщо протест не прийнятий, застава передається у розпорядження Оргкомітету.

4.4. Якщо доведена технічна помилка ведучого, некоректність запитання чи невірогідність джерела інформації, питання знімається і усі відповіді на нього не враховуються. У даному разі бажана його заміна. Апеляційне журі приймає в цьому випадку на свій розсуд одне з двох наступних рішень:

— гра переграється, починаючи зі самого початку;

— переграється вся частина гри після визнаного помилковим питання.

При цьому всі раунди, що пройшли до нього, зараховуються, і гра продовжується далі з першого скасованого раунду.

4.5. Якщо доведена наявність дуалі, тобто існування двох чи декількох правильних відповідей на дане запитання, не зазначених його автором, то командам, що дали дуальну правильну відповідь, ця відповідь зараховується і запитання не знімається.

4.6. Рішення апеляційного журі вважаються остаточними й оскарженню не підлягають.

6.6. Типовий проект правил гри в «Ерудит-квартет»

1. Гра складається з боїв між командами. У кожному бою бере участь не більше чотирьох команд.

2. У кожному бою за команду може виступати будь-який її гравець.

3. Бій складається з трьох раундів, у кожному з яких розігруються 4 теми. Розіграш кожної теми проходить за правилами «Свої гри».

4. У кожному раунді повинні зіграти 4 різні гравці команди. У кожній темі виступає один гравець.

5. Гравець, що зайняв місце за ігровим столом, не має права жодним чином спілкуватися зі своєю командою до закінчення розіграшу теми. Порушення цього правила командою тягне за собою попередження, а грубе або повторне порушення карається незаліком відповіді на поточне питання або зняттям очок в кількості, рівній номіналу поточного питання.

6. Раунди одного бою є наступними:

6.1. «Відкритий раунд». Перед початком раунду ведучий оголошує 4 теми і команда протягом хвилини визначає, хто з гравців яку тему відіграє.

6.2. «Напівтемний раунд». Ведучий оголошує тему безпосередньо перед тим, як вона має бути відіграна, а команда протягом 20 секунд визначає гравця, що грає цю тему.

6.3. «Темний раунд». Команда протягом хвилини визначає, в якому порядку її гравці відіграють теми. Ведучий оголошує теми безпосередньо перед початком кожного раунду.

7. Порядок розіграшу тем визначається до початку бою, але повідомляється командам відповідно до правил відповідного раунду.

8. Якщо до початку раунду команда присутня на грі в складі менше 4 чоловік, вона відіграє в цьому раунді кількість тем, що є рівною кількості присутніх гравців, і отримує 0 очок в пропущених темах.

9. Результатом команди в бою є сума очок, набраних її гравцями у всіх темах усіх раундів. Підрахунок очок, набраних при розіграші однієї теми, проводиться за правилами «Свої гри».

10. Більш високе місце за підсумками бою займає команда, що набрала більшу суму очок. У разі рівності очок застосовується додатковий показник: більш високе місце займає команда, що набрала більшу суму очок без урахування неправильних відповідей. Якщо й додатковий показник однаковий, команди вважаються такими, що поділили відповідні місця. У фінальному бою додатковий показник не враховується.

11. За необхідності в разі поділу місць розігрується додаткова тема. У ній беруть участь тільки команди, які розділили відповідне місце. Додаткова тема оголошується перед початком розіграшу; команда протягом хвилини визначає гравця, що грає цю тему.

12. Метою гри додаткової теми є розподіл поділених місць між командами, які беруть участь у розподілі місць. Визначення підсумків гри додаткової теми проводиться за правилами пункту 2.10.

7. ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Алексеев Е.* (ред.) *Что? Где? Когда? Ваш путь к успеху.* — М., Рольф, 2000. — 282с.
2. *Своя игра. Книга 1.* / сост. Бер И. — М., Эксмо, 2010. — 272с. ; *Своя игра. Книга 2.* / сост. Тюрикова И. К. — М., Эксмо, 2011. — 309 с.
3. *Бобрищев К. В.* *Пораскинъ мозгами: Сборник любопытных задач и вопросов.* — Полтава : Астреля, 1992. — 124 с.
4. *Бурда Б.* *Интеллектуальные игры: для знатоков и не только.* — М. : АСТ ; Екатеринбург : У-Фактория, 2009. — 288 с.
5. *Ворошилов В. Я.* *Феномен игры.* — М. : Советская Россия, 1982. — 88 с.
6. *Корин А.* *Феномен Что? Где? Когда?* — М. : Эксмо, 2002. — 320 с.
7. *Левин Б. Е.* *«Что? Где? Когда?» для «чайников».* — Донецк : Сталкер, 1999. — 412 с.
8. *Лернер Л. В.* *Минута на размышление, или Загадки телеигры «Что? Где? Когда?».* — М. : Искусство, 1992. — 175 с.
9. *Что? Где? Когда? Викторина для самых умных.* / сост. Листратенко Н. В. — Харьков : Клуб семейного досуга, 2006. — 320 с.
10. *Русанова И. И.* *«Что? Где? Когда?» — игра для всех.* — М. : Русский язык, 1992. — 184 с.
11. *Ты — счастливчик* / Сост. М. О. Лукьянов. — М. : Айрис-пресс, 2000. — 192 с.
12. *Федин С. Н.* *Игры в пути.* — М. : Айрис-пресс, 2000. — 192 с.
13. *Что? Где? Когда? Вопросы турниров* / Сост. Е. А. Алексеев, В. Г. Белкин, Н. А. Курмашева, М. О. Поташев, И. К. Тюрикова. — М. : Айрис-пресс, 2000. — 378 с.

8. ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ

8.1. Нормативні документи

- Кодекс Спортивного «Що? Де? Коли?»
<http://chgk.tvigra.ru/mak/?documents/kodeks> (рос.мовою, оригінал)
<https://goo.gl/uhm3kE> (укр.мовою, офіційний переклад)
- Положення про проведення офіційних змагань Ліги українських клубів інтелектуальних ігор з гри «Що? Де? Коли?»
<http://luk.org.ua/documents/polozhenie-ob-igrah-chgk>
- Положення про проведення офіційних змагань ЛУК серед молоді
<http://luk.org.ua/documents/polozhenie-molodezh>
- Положення про проведення офіційних змагань ЛУК серед школярів
<http://luk.org.ua/documents/polozhenie-shkolniki>
- Основні правила спортивного варіанта інтелектуальної гри «Брейн-ринг» для офіційних турнірів ЛУК
<http://luk.org.ua/documents/rules-br>
- Основні правила інтелектуальної гри «Ерудит-квартет» для офіційних турнірів ЛУК
<http://luk.org.ua/documents/rules-ek>
- Основні правила спортивного варіанта інтелектуальної гри «Своя гра» для офіційних турнірів ЛУК
<http://luk.org.ua/documents/rules-si>
- Положення про проведення офіційних змагань ВГО ЛУК серед школярів
<http://luk.org.ua/documents/polozhenie-shkolniki>

8.2. Теорія і практика гри

- Бібліотека знавця
<http://chgk-library.narod.ru/>
- Персональний сайт В'ячеслава Криленка
<http://www.krylenko.com/chgk/library/znatoky/>

- Персональний сайт Максима Поташова
<http://potashev.ru/category/books/>

8.3. Бази запитань

- Українською мовою
<http://bazaua.org.ua/>
- Російською мовою
<http://db.chgk.info/>

8.4. Телеверсія «Що? Де? Коли?»

- Україна
<http://www.tv-igra.com.ua/>
- Росія
<http://chgk.tvigra.ru/>

8.5. Львівські інтелектуальні осередки

- Чемпіонат Львівщини зі «Що? Де? Коли?»
<http://u3.org.ua/>
- Львівська обласна ліга інтелектуальної творчості
<http://www.lolit.org/>

Теодор Лещак

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ДОЗВІЛЛЯ ШКОЛЯРІВ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
на допомогу педагогові-організатору

Літературні редактори: *Галина Матис і Богдана Мелих*
Технічний редактор: *Тетяна Васишин-Грицина*

Підписано до друку 21.06.2016 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 9,53. Наклад 100. Замовлення № 21-6/16

Друк ТзОВ «Компанія «Манускрипт»
79008, м. Львів, вул. Руська 16/3
Тел./факс (032) 261-51-00

